

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Postizanje

PRAVDE

u Bosni i Hercegovini

Procesuiranje predmeta ratnih zločina
od 2005. do 2010. godine

**Postizanje pravde
u Bosni i Hercegovini:
procesuiranje predmeta
ratnih zločina
od 2005. do 2010. godine**

Izdavač: OESS Misija u Bosni i Hercegovini
Fra Anđela Zvizdovića 1
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
www.oscebih.org

Dizajn i prelom:
PoetaPista | www.poetapista.com

© OSCE 2011

Sva prava su pridržana. Sadržaj ove publikacije može se slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge neprofitne svrhe, s napomenom da svako takvo umnožavanje nosi naznaku da je Misija OESS-a izvor teksta.

ISBN 978-92-9234-008-7

Kazalo

SAŽETAK.....	7
1 UVOD.....	11
1.1 KONTEKST.....	12
1.2 PREDMET IZVJEŠĆA I METODOLOGIJA	15
1.3 STRUKTURA IZVJEŠĆA.....	16
2 IZRADA I PROVEDBA DRŽAVNE STRATEGIJE ZA RAD NA PREDMETIMA RATNIH ZLOČINA	17
2.1 KONTEKST.....	17
2.2 PREGLED I OPĆA OCJENA PROVEDBE.....	20
2.2.1 PRIKUPLJANJE PODATAKA O PREDMETIMA I UPRAVLJANJE PREDMETIMA	21
2.2.2 DRUGI SEGMENTI DRŽAVNE STRATEGIJE – KAPACITETI TUŽITELJSTAVA, ZAŠTITA I POTPORA SVJEDOCIMA I FINANCIJSKO PLANIRANJE	27
2.2.3 ROKOVI	30
2.3 BUDUĆI IZGLEDI ZA PROVEDBU DRŽAVNE STRATEGIJE.....	31
3 NADLEŽNOST I RASPOREĐIVANJE PREDMETA RATNIH ZLOČINA IZMEĐU SUDOVA U BiH	33
3.1 PREGLED I OPĆA OCJENA.....	33
3.2 PREDMETI ZAPRIMLJENI U RAD PRIJE 1. OŽUJKA 2003. GODINE (PREDMETI IZ GRUPE II)	36
3.3 PREDMETI ZAPRIMLJENI U RAD NAKON 1. OŽUJKA 2003. GODINE (PREDMETI IZ GRUPE I)	41
4 PREDMETI RATNIH ZLOČINA PRED SUDOM BiH	45
4.1 PREGLED I OPĆA OCJENA.....	46
4.2 BROJ PREDMETA U RADU KOD SUDA I TUŽITELJSTVA BiH.....	46
4.2.1 PRAVNO I ČINJENIČNO SLOŽENI PREDMETI	47
4.2.2 NEPRISTRANOST U DONOŠENJU PRESUDA I PODIZANJU OPTUŽNICA	47
4.2.3 PROBLEMI U ODREĐIVANJU PRIORITETA I ODABIRU PREDMETA	48
4.3 PRIMJENA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA I DOMAĆEG KAZNENOG ZAKONA	49
4.3.1 PRIMJENA MATERIJALNOG KAZNENOG PRAVA.....	49
4.3.2 OBRAZLOŽENJA POČINJENJA GENOCIDA I VIDOVI KAZNE ODGOVORNOSTI	49

4.4 POŠTOVANJE ODREDAVA KAZNENOG POSTUPKA I STANDARDA PRAVIČNOG SUĐENJA.....	53
4.4.1 IZOSTANAK OPTUŽENOG S GLAVNOG PRETRESA	54
4.4.2 SPORAZUMI O PRIZNANJU KRIVNJE	55
4.4.3 DUŽINA I UČINKOVITOST POSTUPAKA	57
4.4.4 OBRANA	58
4.4.5 ZAŠTITA I POTPORA SVJEDOKA	59
4.4.6 UKIDANJE PRESUDA PO ŽALBI	60
5 PREDMETI RATNIH ZLOČINA PRED SUDOVIMA I TUŽITELJSTVIMA	
U ENTITETIMA	63
5.1 RAŠČLAMBA I OPĆI PREGLED	64
5.2 LJUDSKI I MATERIJALNI RESURSI ZA PROVOĐENJE ISTRAGE, KAZNENO GONJENJE I SUĐENJA U PREDMETIMA RATNIH ZLOČINA U ENTITETIMA	66
5.3 DOSTUPNOST I PRISTUP MATERIJALNIM DOKAZIMA	68
5.4 SURADNJA S POLICIJSKIM ORGANIMA.....	69
5.5 SURADNJA SA ŽRTVAMA I NJIHOVIM PREDSTAVNICIMA.....	69
5.6 PRIMJENA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA I DOMAĆEG KAZNENOG ZAKONA	70
5.6.1 PRIMJENA DOMAĆEG KAZNENOG ZAKONA I MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA.....	70
5.6.2 POŠTOVANJE ODREDAVA KAZNENOG POSTUPKA I STANDARDA PRAVIČNOG SUĐENJA	75
5.6.2.1 DUŽINA TRAJANJA POSTUPKA.....	75
5.6.2.2 DRUGA PRAVA OPTUŽENOG PREMA STANDARDIMA PRAVIČNOG SUĐENJA.....	77
5.7 BUDUĆNOST PROCESUIRANJA RATNIH ZLOČINA PRED PRAVOSUĐEM U ENTITETIMA.....	79
6 REGIONALNA SURADNJA.....	80
7 POLITIČKA I JAVNA POTPORA PROCESUIRANJU RATNIH ZLOČINA U BiH ...	84
7.1 OPĆA RAŠČLAMBA I PREGLED	85
7.2 UPLITANJE POLITIKE I NAPADI NA SUD BiH I TUŽITELJSTVO BiH.....	85
7.3 POVJERENJE JAVNOSTI U PROCESUIRANJE PREDMETA RATNIH ZLOČINA U BiH I NAPORI ULOŽENI U KOMUNIKACIJU S JAVNOŠĆU.....	87
8 ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	93
8.1 PREPORUKE	95
PRILOG 1 – TABELE	98
PRILOG 2 – AKRONIMI I KRATICE.....	103
PRILOG 3 – POJMOVI I OBJAŠNJENJA.....	104

Postizanje pravde u Bosni i Hercegovini: procesuiranje predmeta ratnih zločina od 2005. do 2010. godine

Sažetak

Ovo Izvješće iznosi zapažanja o sudskim postupcima protiv optuženih za genocid, zločine protiv čovječnosti i ratne zločine, koje je promatrala Misija OEES-a u Bosni i Hercegovini (Misija OEES-a) pred Sudom BiH i sudovima u entitetima od 2005. do 2010. godine. U njemu se razmatra u kojoj mjeri je pravni okvir za procesuiranje ratnih zločina doprinio postizanju pravde u ovim predmetima, kao i sveukupnoj učinkovitosti pravosudnog sustava u Bosni i Hercegovini. Izvješće, također, razmatra napredak postignut u provedbi *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, skoro dvije godine nakon njenog usvajanja.

U proteklih je pet godina, pravosuđe BiH okončalo postupak u preko 200 predmeta u svezi s teškim povredama međunarodnog humanitarnog prava za vrijeme oružanog sukoba u razdoblju između 1992. i 1995. godine. To pokazuje da su pravosudne vlasti BiH dale značajan doprinos privođenju pravdi osoba odgovornih za te zločine, kao i da su najozbiljnije posvećene tom zadatku.

Osnivanje Suda Bosne i Hercegovine i Tužiteljstva Bosne i Hercegovine, koji su s radom u punom kapacitetu počeli 2005. godine, označilo je prekretnicu u borbi Bosne i Hercegovine protiv nekažnjivosti za ova djela. Općenito govoreći, pravosudne institucije na državnoj razini provode učinkovite, pravične postupke, u kojima se poštuju standardi zaštite ljudskih prava. Izrada i usvajanje *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina* predstavlja značajan napor na rješavanju sustavnih problema, koji sprečavaju djelotvorno i učinkovito procesuiranje predmeta ratnih zločina.

Sudovi i tužiteljstva u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko distriktu BiH su, također, značajno doprinijeli istragama, kaznenom gonjenju i suđenjima u manje osjetljivim i manje složenim predmetima ratnih zločina. Zapažanja izložena u ovom Izvješću potvrđuju da su određeni sudovi i tužiteljstva u oba entiteta (Banjaluka, Bihać, Mostar, Novi Travnik, Sarajevo, Tuzla, Trebinje, i Zenica) i Brčko distriktu BiH, pokazali veliku spremnost, volju i profesionalizam za pravično i učinkovito procesuiranje predmeta ratnih zločina, bez ikakvih naznaka predrasuda po etničkoj osnovi, iako još uvijek postoje problemi u nekim sudovima i tužiteljstvima.

Bez obzira na ove pozitivne korake u privođenju odgovornih za ratne zločine pred lice pravde, u Izvješću se ukazuje na brojne probleme koji su prepreka djelotvornom i učinkovitom rješavanju neriješenih predmeta ratnih zločina u BiH. Najveći problem predstavlja složeni i fragmentirani zakonski okvir za procesuiranje ratnih

zločina u BiH. S tim u svezi, Misija OEES-a izražava svoju duboku zabrinutost, jer je napredak u svezi s provedbom *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina* nedostatan, kako bi se ispunio cilj rješavanja najprioritetnijih predmeta ratnih zločina u sljedećih pet godina. Provedba *Državne strategije* jedan je od najvažnijih ciljeva, koje je postavilo Vijeće za provedbu mira, kako bi se zatvorio Ured visokoga predstavnika. Zato se u ovom Izvješću pobliže raščlanjuju ključni zadaci u svezi s *Državnom strategijom*, odnosno, prikupljanje podataka o neriješenim predmetima ratnih zločina i njihova raspodjela, prema stupnju težine i složenosti, između Suda BiH i Tužiteljstva BiH i drugih sudova i tužiteljstava. U Izvješću se detaljno raščlanjuje niz problematičnih pitanja u svezi s prikupljanjem podataka o predmetima, mehanizmima za raspoređivanje predmeta i primjene kriterija za pregled predmeta.

Istraživanje koje je Misija OEES-a provela, pokazuje da je jedna od najvećih posljedica problema raspodjele predmeta ratnih zločina to, što Tužiteljstvo BiH i Sud BiH nisu na učinkovit način ostvarili cilj predviđen *Državnom strategijom*, koji od njih zahtijeva da se fokusiraju na procesuiranje „najodgovornijih počinitelja“ kao prioritet. Ključni element za uspješnu provedbu *Državne strategije* je zato prenošenje vođenja postupka, u manje složenim predmetima, pravosuđu u entitetima, što će omogućiti Tužiteljstvu BiH i Sudu BiH da usmjere svoje resurse ka složenijim predmetima.

Drugi ključni problem razmatran u ovom Izvješću je nedostatak političke potpore procesuiranju predmeta ratnih zločina od određenih krugova, što se može vidjeti u kampanjama napada na pravosudne institucije, uplitanjima u postupke, pokušajima podriivanja postojećih reformi pravosuđa i zakonodavstva, te negiranja ratnih zločina utvrđenih pravomoćnim presudama. Iako su se Sud BiH i Tužiteljstvo BiH odupirali i odolijevali ovim napadima i uplitanjima, njihova pojava povećava zabrinutost za dugoročnu održivost i potporu ključnim reformama na polju vladavine prava, postignutim u Bosni i Hercegovini u proteklih nekoliko godina.

U svjetlu zapažanja, iznesenih u ovom Izvješću, Misija OEES-a još jednom ponavlja svoje ranije preporuke za pokretanje rasprave o uređenju statusa Suda i Tužiteljstva BiH i Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća, kao ustavne kategorije, kao i da se razmotri osnivanje Vrhovnog suda, koji bi riješio problem neusklađene primjene važećih zakona u kaznenim predmetima. Rasprava o tim reformama treba biti zasnovana na potrebi da se osigura djelotvorno procesuiranje predmeta ratnih zločina i održivost reforme pravosuđa u BiH, provedene do danas.

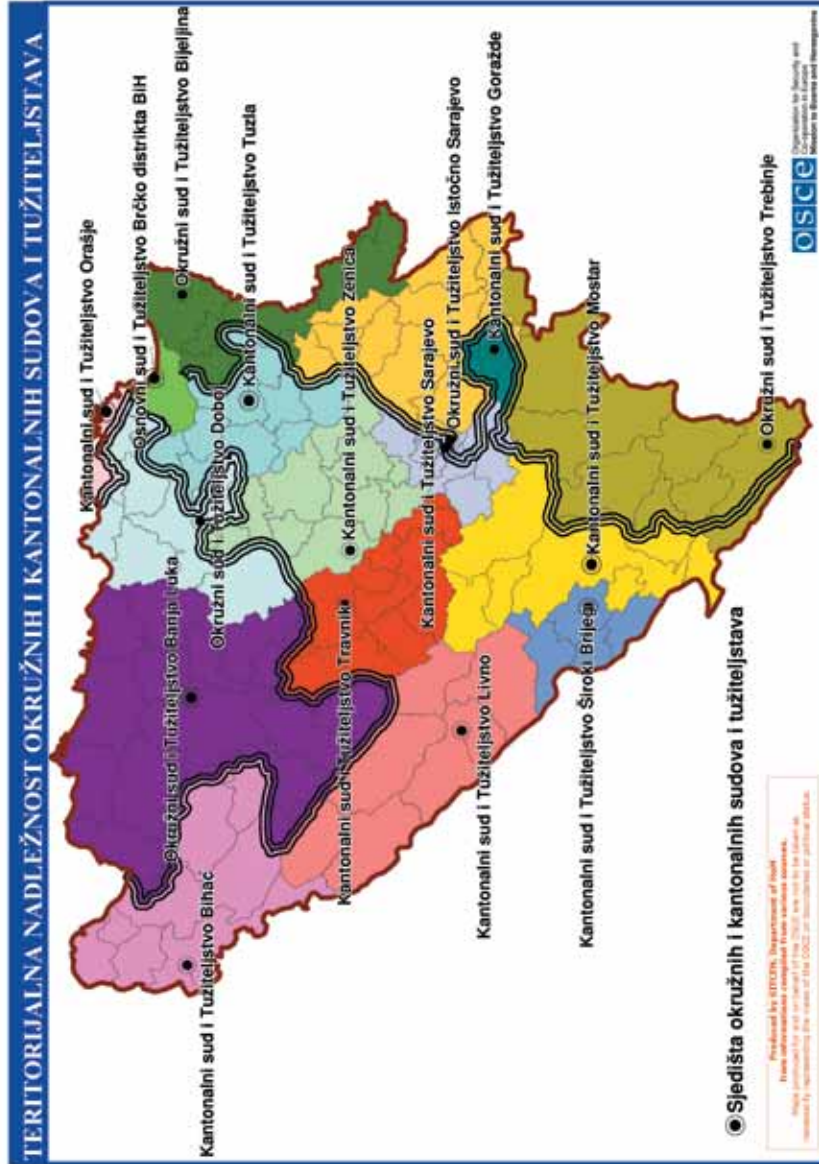
Ispitivanja javnog mnijenja provedena za potrebe Misije OEES-a i prikazana u ovom Izvješću, pokazuju da je povjerenje javnosti u procesuiranje predmeta ratnih zločina krhko, a nepovjerenje u institucije je još uvijek uveliko prisutno u bosanskohercegovačkom društvu. Nepovjerenje postoji usprkos važnim reformama pravosuđa i nepostojanju dokaza o pristranosti u vođenju postupaka, što ukazuje na zabrinutost da negativni uvjeti u javnosti otežavaju pravosuđu da se obrani od

namjernih pokušaja dezinformiranja javnosti i da provede odgovarajuće aktivnosti u komunikaciji s javnošću.

U Izvješću se, također, detaljno razmatra politizacija i *pat* pozicija u svezi s ključnim aspektima regionalne suradnje u predmetima ratnih zločina između BiH, Srbije, Hrvatske i Crne Gore, što je, također, prepreka napretku u rješavanju ovih predmeta. Odredbe koje sprečavaju izručenje državljana BiH i susjednih država, predstavljaju ozbiljan izazov, ne samo u odnosu na procesuiranje ratnih zločina, nego i za cjelokupan rad i vjerodostojnost pravosudnih sustava u regiji. Određeni, dobro poznati predmeti, s regionalnim implikacijama, kao što su predmeti *Ilija Jurišić* i *Ejup Ganić*, nanijeli su značajnu štetu međudržavnim odnosima i suradnji po pitanjima ratnih zločina.

Iako, nakon dugogodišnjih reformi, pravosudni sustav BiH ima odgovarajuće mehanizme za zaštitu i provjeru, kako bi se spriječile ili ispravile ozbiljne greške suda, koje se mogu očekivati, Misija OEES-a identificirala je i probleme u svezi s primjenom važećega Kaznenog zakona i poštovanja standarda pravičnog suđenja, kako na državnoj razini, tako i u entitetima. Izvješće daje uvid u mnoga važna pitanja u postupku, uključujući primjenu instituta sporazuma o priznanju krivnje u predmetima ratnih zločina, tumačenje složenih pravnih koncepata, kao što su genocid i zapovjedna odgovornost, te poštovanje prava optuženog na pravično suđenje. Postupci, koji nisu vođeni u razumnom roku i visoka stopa ukinutih presuda po žalbi, ukazuju na konkretne probleme u rukovođenju postupkom i u procesuiranju predmeta.

Međutim, u Izvješću se navodi da se uzroci povreda prava na pravično suđenje ili kaznenog postupka, danas rijetko mogu pripisati faktorima, koji se odnose na poratno okruženje, kao što je ranije bio slučaj (tj. zbog pristranosti po etničkoj pripadnosti). Zapravo, povrede na koje se danas nailazi u pravosudnom sustavu BiH često se ne razlikuju od onih, koje se događaju u drugim funkcionalnim pravosudnim sustavima. Izuzeci od ovoga se obično mogu povezati sa složenim i fragmentiranim karakterom pravosudnog sustava BiH. Tako ovo Izvješće upućuje niz preporuka, uglavnom namijenjenih izvršnim i pravosudnim organima vlasti BiH, kako bi se riješili neki od ovih ključnih problema i unaprijedila odlučna provedba *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*. To će osigurati da BiH i dalje uspješno odgovara izazovu okončavanja procesa, koji je započeo Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju, kako bi se osobe odgovorne za ratne zločine privele pravdi, te postigao cilj jačanja vladavine prava u BiH.

1 Uvod

Bosna i Hercegovina (BiH) ima, možda, najslojevitiji i najsloženiji sustav za kazneno gonjenje teških povreda međunarodnog humanitarnog prava, koji je ikada postojao. *Ad hoc* Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) koji je osnovao UN 1993. godine, ima primat u predmetima genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina¹ i pred njim je suđeno mnogim liderima i onima koji su planirali zlodjela počinjena u oružanom sukobu između 1992. i 1995. godine. Međutim, od 2005. godine, svjestan da mora okončati svoj rad, MKSJ je počeo ustupati predmete protiv srednje i nižepozicioniranih počinitelja, državama u regiji, da dovrše postupak u tim predmetima. Bosna i Hercegovina je taj zadatak savjesno prihvatila; postupci su vođeni protiv deset optuženih u predmetima ustupljenim od strane MKSJ-a, a preuzete su i istrage iz Tužiteljstva MKSJ-a u desetinama drugih predmeta.² Ipak, ovi predmeti predstavljaju samo dio neriješenih predmeta u svezi s kaznenim djelima počinjenim u oružanom sukobu s kojima se pravosudni sustav BiH susreće. Uzimajući u obzir broj žrtava za vrijeme oružanog sukoba, ova činjenica nije iznenađujuća. Kako se MKSJ priprema na okončavanje svojih posljednjih predmeta, borba protiv nekažnjivosti je zadatak koji spada, uglavnom, u nadležnost država na području bivše Jugoslavije. Zbog činjenice da su mnogi od ratnih zločina počinjeni na teritoriju BiH, pravosudni sustav BiH snosi glavnu odgovornost za rješavanje predmeta ratnih zločina.

Prošlo je pet godina otkako je Misija OESS-a objavila Izvješće, koje je skrenulo pozornost na broj, prirodu i važnost postupaka u predmetima ratnih zločina pred domaćim sudovima u BiH.³ Od tada, u brojnim izvješćima Misije OESS-a razmatrani su konkretni problemi u procesuiranju ratnih zločina ili zapažanja do kojih se došlo putem praćenja konkretnih predmeta.⁴ Međutim, došlo je do važnih promjena institucionalnog i pravnog okvira, te politike djelovanja u odnosu na postupke u predmetima ratnih zločina. Najznačajnija je bila izrada *Državne strategije*

- 1 U ovom će se Izvješću koristiti pojam „ratni zločini“ za sva međunarodna kaznena djela počinjena za vrijeme oružanog sukoba u BiH od 1992. do 1995. godine, tj. za genocid, zločine protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja.
- 2 Na zahtjev Tužiteljstva MKSJ-a i sukladno svome mandatu, Misija OESS-a prihvatila je zadatak da promatra i izvješćuje o tzv. *Ilbis* predmetima. Do sada je Misija OESS-a podnijela Tužiteljstvu MKSJ-a oko 50 redovitih izvješća o ovim predmetima, koja se podnose svaka tri mjeseca (dostupni na http://www.oscebih.org/human_rights/monitoring.asp?d=1); također i izvješće Misije OESS-a *Procesuiranje predmeta ustupljenih Bosni i Hercegovini od strane MKSJ-a sukladno Pravilu 11bis*, siječanj 2010. godine (objavljeno u lipnju 2010. godine), (dostupno na: <http://www.oscebih.org/documents/16877-eng.pdf>).
- 3 Izvješće Misije OESS-a *Suđenje ratnih zločina na sudovima u Bosni i Hercegovini: Napredak i prepreke*, ožujak 2005. godine (dostupno na: <http://www.oscebih.org/documents/1407-eng.pdf>).
- 4 Vidjeti Izvješće Misije OESS-a o predmetima ustupljenim sukladno Pravilu 11bis, *supra* fusnota 2. Vidjeti, također, *Zaštita i potpora svjedoka u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Prepreke i preporuke godinu dana nakon usvajanja Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, objavljeno u svibnju 2010. godine (dostupno na <http://www.oscebih.org/documents/16563-eng.pdf>); *Tematsko izvješće Misije OESS-a: Neovisnost pravosudnih organa: Neprimjereni pritisak na pravosudne institucije BiH*, prosinac 2009. godine (dostupno na <http://www.oscebih.org/documents/15868-eng.pdf>); *Na putu ka usuglašenoj provedbi važećeg Zakona u predmetima ratnih zločina pred sudovima u Bosni i Hercegovini*; kolovoz 2008. godine (dostupno na: <http://www.oscebih.org/documents/12615-eng.pdf>).

za rad na predmetima ratnih zločina, koja se provodi od njenog usvajanja u prosincu 2008. godine. Zato je vrijeme da se još jednom sagledaju naponi koje BiH ulaže u utvrđivanje odgovornosti za ratne zločinu u svojoj nadležnosti. Izvješće detaljno raščlanjuje sustavna pitanja, koja utječu na procesuiranje predmeta ratnih zločina i na rad pravosudnog sustava BiH u zadnjih pet godina, te napore u provedbi *Državne strategije* u prve dvije godine od njenog usvajanja. Cilj ovog Izvješća je dati procjenu ostvarenog napretka i preostalih prepreka na putu djelotvornog i učinkovitog procesuiranja predmeta ratnih zločina.

1.1 Kontekst

Iako MKSJ ima primat u predmetima ratnih zločina, njegova nadležnost je *paralelna*, a ne *isključiva*. To znači da su se postupci u predmetima ratnih zločina vodili u BiH i za vrijeme i nakon oružanog sukoba. To je dovelo do određenih problema. Prvo, koordinacija u radu na predmetima ratnih zločina, kako među domaćim sudovima, tako i s MKSJ-om. Drugo, za suđenja pred domaćim sudovima se uopćeno smatralo, u najboljem slučaju, da ne ispunjavaju minimum standarda pravičnog suđenja i, u najgorem slučaju, da su samo sredstva za političku i etničku osvetu. Oba su ova faktora bila razlog za potpisivanje Rimskog sporazuma iz 1996. godine, koji je sadržavao u dodatku postupak pod nazivom: *Pravila puta*, odnosno, mehanizam kojim MKSJ ocjenjuje kaznena gonjenja, koja su poduzimali nadležni organi u BiH. Postupak je bio namijenjen sprečavanju proizvoljnih uhićenja i nepravičnih suđenja, tako što je omogućio MKSJ-u da vrši nadzor nad predmetima započetim u tužiteljstvima oba entiteta i Brčko distriktu BiH. U to vrijeme, stvarnu nadležnost da sude u prvom stupnju u predmetima ratnih zločina u okviru svoje mjesne nadležnosti imalo je deset kantonalnih sudova u Federaciji BiH (FBiH) i pet okružnih sudova u Republici Srpskoj (RS), kao i Osnovni sud u Brčko distriktu BiH. Oba entiteta i Brčko distrikt BiH usvojili su svoje kaznene zakone i zakone o kaznenom postupku.

Suđenja u predmetima ratnih zločina pred sudovima u entitetima sukladno *Pravilima puta* dala su različite rezultate. U FBiH, naponi da se osobe odgovorne za ratne zločine privedu pravdi na pravičan i učinkovit način, značajno su se povećali nakon 2002. godine. Međutim, malo je takvih napora bilo poduzeto u RS. Navedeno Izvješće OEES-a iz 2005. godine daje puni prikaz i ocjenu postupaka vođenih prije 2005. godine, zaključujući da su, uopće uzevši, usprkos određenom napretku, koraci koje su poduzele institucije BiH u procesuiranju predmeta ratnih zločina, nedostatni.

U međuvremenu, 2002. godine MKSJ je nagovijestio da bi ustupanje određenog broja neriješenih predmeta domaćim pravosudnim institucijama, moglo predstavljati

jedan od načina za okončanje njegova rada.⁵ U isto vrijeme, MKSJ je izrazio sumnju u sposobnost država bivše Jugoslavije da na pravičan i učinkovit način rade na takvim predmetima, zbog zabrinutosti za sigurnost svjedoka, sudaca i tužitelja, kao i stalnih navoda o postojanju pristranosti po etničkom osnovu i sveukupnih slabih kapaciteta pravosudnih sustava.⁶ U međuvremenu, u BiH se odvijao ambiciozni proces reforme vladavine prava.⁷ U 2000. godini, Sud Bosne i Hercegovine i Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine osnovani su kao prve institucije na državnoj razini s nadležnošću na cijelom teritoriju BiH za određena kaznena djela. Godine 2003. njihova nadležnost u kaznenim stvarima proširena je na organizirani kriminal, gospodarski kriminal i korupciju.⁸ Iste godine, MKSJ i OHR (Ured visokog predstavnika) složili su se oko plana o osnivanju Odjela za ratne zločine, u sklopu Suda BiH kao „neophodnog segmenta uspostave vladavine prava i neophodnog za proces pomirbe, stvarajući potrebne uvjete za osiguranje trajnog mira u BiH.“⁹ Te godine usvojen je i Kazneni zakon BiH i Zakon o kaznenom postupku BiH. Ti zakoni propisuju kaznena djela iz stvarne nadležnosti Suda BiH, kao i pravila kaznenog postupka, koja se primjenjuju pred Sudom BiH. Između ostalih, Kazneni zakon BiH propisuje kaznena djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina.¹⁰ Sukladno tome kazneni zakoni u entitetima ne sadrže odredbe o ovim vrstama kaznenih djela, jer je nad njima utvrđena nadležnost Suda BiH.

Kako bi se ova kaznena djela procesuirala, Odjel I. za ratne zločine u sklopu Suda BiH i Posebni odjel za ratne zločine u sklopu Tužiteljstva BiH, osnovani su, na kraju, kao sastavni dio tih institucija, počevši s radom u punom kapacitetu 2005. godine.¹¹ Ti odjeli su među najjačim institucijama u regiji s nadležnošću i kapacitetom za rad na predmetima ratnih zločina. Osim toga, Sud BiH i Tužiteljstvo BiH su, možda, najsofisticiraniji model kombiniranog pravosudnog sustava s naglaskom na njihovoj trajnoj ulozi u domaćem kaznenopravnom sustavu, uključujući i plan da se međunarodna nazočnost, vremenom u potpunosti ukine. Prema tome Sud BiH i Tužiteljstvo BiH primjenjuju domaći Kazneni zakon i postupak. Međunarodni suci

5 Izvješće pod naslovom *Judicial Status of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the Prospects for Referring Certain Cases to National Courts (Pravni status Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju i izgledi za ustupanje određenih predmeta domaćim sudovima)*, Vijeće sigurnosti UN-a S/2002/678, lipanj 2002. godine (dostupno na <http://www.undemocracy.com/S-2002-678.pdf>).

6 *Ibid.*

7 Sveobuhvatne reforme pravosuđa i zakonodavstva uključivale su osnivanje jedinstvenog tijela za vršenje nadzora nad pravosudnim institucijama (Visoko sudske i tužiteljske vijeće), proces provjere i ponovnog imenovanja sudaca i tužitelja, usvajanje novih kaznenih zakona i zakona o kaznenom postupku.

8 Organizirani kriminal, gospodarski kriminal i korupcija, procesuiraju se na Odjelu II. Suda BiH i Posebnom odjelu Tužiteljstva BiH, u čijoj su nadležnosti ova kaznena djela. Vidjeti <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=2&id=5&jezik=e>

9 *Sastanak radne skupine OHR-a i Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na tlu bivše Jugoslavije o uspostavi bosanskohercegovačkih institucija za krivično gonjenje ratnih zločina*, izjava za tisak, OHR/P.I.S./731e, 21. veljače 2003. godine.

10 Vidjeti članke 171.-173., Kazneni zakon BiH iz 2003. godine.

11 Iako se pojam „Odjel za ratne zločine“ često koristi za označavanje institucija/e koje procesuiraju predmete ratnih zločinima na državnoj razini u BiH, ispravni pojmovi su, zapravo: Sud BiH i Tužiteljstvo BiH, te se ti pojmovi i koriste u ovom izvješću.

i tužitelji radit će u ovim institucijama samo u početnom razdoblju, nakon čega će rad u potpunosti preuzeti domaće osoblje. Do kraja 2009. godine, međunarodni suci, koji su imali vodeću ulogu, već su prepustili svojim domaćim kolegama mjesta predsjednika vijeća, šefa Posebnog odjela za ratne zločine i registrara obje institucije. Kao što ovo Izvješće pokazuje, osnivanje ovih institucija je, također, imalo za rezultat i složeni okvir za raspoređivanje predmeta između Suda i Tužiteljstva BiH i drugih sudova i tužiteljstava u entitetima.

Do kolovoza 2004. godine, MKSJ je prenio odgovornost, sukladno postupku *Pravila puta* Tužiteljstvu BiH. U prosincu 2004. godine, usvojen je *Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina*, koji je omogućio Tužiteljstvu BiH da izvrši pregled predmeta ratnih zločina zaprimljenih u rad kod sudova i tužiteljstava u entitetima, s ciljem da zadrži vrlo osjetljive predmete. Međutim, koordinacija između Tužiteljstva BiH i tužiteljstava u entitetima, prema ovom mehanizmu, pokazala se neučinkovitom.¹² Zato je identificirana potreba da se iznađe učinkovitiji način rada na velikom broju neriješenih predmeta ratnih zločina i osigura da Sud BiH i Tužiteljstvo BiH imaju ključnu koordinatorsku ulogu u tome kako će se procesuirati predmeti ratnih zločina u BiH. Ovo je krajem 2008. godine dovelo do usvajanja *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina (Državna strategija)*.¹³ *Državna strategija*, također, nastoji riješiti pitanja koja se odnose na problematiku primjene materijalnog prava, kapacitet tužiteljstava u BiH i mnoga druga pitanja u svezi s osnaživanjem djelotvornog i učinkovitog procesuiranja predmeta ratnih zločina.

U ovom se Izvješću razmatra u kojoj mjeri je razvoj pravnog okvira za procesuiranje predmeta ratnih zločina doprinio utvrđivanju odgovornosti za ratne zločine i sveukupnoj učinkovitosti pravosudnog sustava BiH, te se identificiraju preostala pitanja koja treba riješiti. Uopćeno govoreći, u ovom se Izvješću pokazuje da se procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH i dalje suočava sa sljedećim preprekama:

- niska razina povjerenja javnosti u pravosudni sustav;
- političko protivljenje, od određenih krugova, cjelovitom i uvezanom pravosudnom sustavu, koji je sposoban voditi postupke za teška kaznena djela;
- fragmentirani zakonski i institucionalni okvir za procesuiranje predmeta ratnih zločina;
- nedovoljno investiranje u ljudske i materijalne resurse;
- nedostupnost osumnjičenih, materijalnih dokaza i nespремnost svjedoka da daju iskaz;
- nepoznat broj i priroda neriješenih predmeta u radu kod tužiteljstava širom BiH.

12 Uopćeno govoreći, ovaj se problem, također, odnosi i na koordinaciju između Tužiteljstva BiH i Tužiteljstva Brčko distrikta BiH.

13 *Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina*, koju je usvojilo Vijeće ministara BiH 29. prosinca 2008. godine; (dostupna na <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20RZ.pdf>)

Misija OESS-a izražava duboku zabrinutost, jer ove prepreke rezultiraju trajnim uskraćivanjem pravde žrtvama, što zauzvrat koči postdaytonske napore u izgradnji države. Međutim, u ovom se Izvješću ne navodi samo utjecaj ovih prepreka na kvalitetu pravde dostupne građanima BiH, nego se i ističu značajna dostignuća pravosuđa BiH – od kojih su najviša ona, postignuta od strane Suda BiH i Tužiteljstva BiH i neka dostignuća kantonalnih i okružnih sudova i tužiteljstava vrijednih spomena – u rješavanju preko 200 predmeta do danas.

1.2 Predmet Izvješća i metodologija

Ovo Izvješće isključivo se bavi problematikom **procesuiranja predmeta ratnih zločina u kaznenopravnom sustavu BiH**. Druga važna, ali odvojena problematika povezana s posljedicama ratnih zločina, kao što je traženje nestalih osoba ili reparacije žrtvama i njihovim obiteljima, nisu predmet ovog Izvješća.¹⁴ Izvješće obuhvata razdoblje od ožujka 2005. godine, kada su Sud BiH i Tužiteljstvo BiH počeli aktivno postupati u predmetima ratnih zločina, do rujna 2010. godine.

Zapažanja u ovom Izvješću zasnovana su na informacijama s velikog broja ročišta, koja su promatrana u sklopu **OESS-ova programa praćenja pravosudnog sektora** u predmetima ratnih zločina. Svi postupci u predmetima ratnih zločina, koji se vode pred kantonalnim ili okružnim sudovima, prate se od trenutka podizanja optužnice, do izricanja presude ili odluke po žalbi, dok se pred Sudom BiH prati većina, ali ne i svi predmeti ratnih zločina (100 predmeta pred Sudom BiH i 116 predmeta pred sudovima u entitetima). Između 2005. i 2010. godine, Misija OESS-a pratila je ili prikupila informacije u oko 211 predmeta ratnih zločina (62 predmeta koja se odnose na 210 optuženih i 149 predmeta s po jednim optuženim), koji su procesuirani pred sudovima u BiH.¹⁵ Osim toga, razgovori i kontakti s predstavnicima pravosuđa, praktičarima i drugim relevantnim akterima, koji su obavljani za potrebe ovoga Izvješća i tijekom redovitih aktivnosti Misije OESS-a, uzeti su u obzir prilikom izrade zapažanja i preporuka u ovom Izvješću. Kao dodatni izvor, koji pruža podatke o istražnoj fazi postupka u predmetima ratnih zločina, provedeno je istraživanje s odabranim tužiteljstvima između svibnja i srpnja 2010. godine.¹⁶

14 Izvješće Misije OESS-a: *Procesuiranje predmeta ustupljenih Bosni i Hercegovini od strane MKSJ-a sukladno Pravilu 11bis* razmatra problem ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva u kaznenom postupku, na str. 20-22. *supra* fusnota 2.

15 Zaključno s 15. rujna 2010. godine. *Vidjeti Sliku 1. : Broj predmeta započetih (podignute optužnice od siječnja 2005. do rujna 2010. godine* i Sliku 2. : *Broj optuženih usudskim postupcima od siječnja 2005. do rujna 2010. godine*.

16 Istraživanje je obuhvatilo određene tužitelje u Doboju, Banjaluci, Bijeljini i Trebinju u RS, i Bihaću, Livnu, Mostaru, Sarajevu, Tuzli i Zenici u FBiH, kao i tužitelje u Brčko distriktu BiH. Prilikom odabira tužiteljstava, uzeti su u obzir: postojanje otvorenih predmeta ratnih zločina i/ili broj neriješenih predmeta ratnih zločina na području njihove mjesne nadležnosti. U istraživanju je korišten detaljan upitnik kreiran kako bi se prikupili podaci o istražnoj fazi postupka. Slično istraživanje Misija OESS-a provela je i za potrebe Izvješća o procesuiranju predmeta ratnih zločina iz 2005. godine, *supra* fusnota 3.

1.3 Struktura Izvješća

Izvješće je koncipirano tako, da u poglavlju 2. daje pregled procesa izrade prve *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina BiH* 2008. godine, kao odgovor na neke od ključnih izazova, koji su se pojavili prilikom procesuiranja velikog broja predmeta ratnih zločina. U ovom poglavlju se, također, daje ocjena provedbe *Državne strategije*, do danas. Poglavlje 3. detaljno raščlanjuje podjelu nadležnosti u BiH i daje kritički osvrt na njoj svojstvene probleme, osobito glede raspodjele predmeta ratnih zločina između Suda i Tužiteljstva BiH i drugih sudova i tužiteljstava u entitetima. Ova raščlamba ilustrira složenost rada na velikom broju neriješenih predmeta ratnih zločina u fragmentiranom pravosudnom sustavu, kao što je sustav u BiH. U poglavlju 4. dat je pregled postignuća i prepreka u svezi s predmetima procesuiranim pred Sudom BiH, od početka njegova rada u punom kapacitetu u ožujku 2005. godine. Poglavlje 5. predstavlja detaljnu raščlambu zapažanja u svezi s istragama i glavnim pretresima u predmetima ratnih zločina u entitetima u istom razdoblju. U poglavljima 6. i 7. razmatraju se problematični aspekti regionalne suradnje u procesuiranju predmeta ratnih zločina, odnosno politička potpora i potpora javnosti naporima domaćih pravosudnih institucija u sprečavanju nekažnjivosti. U poglavlju 8. predstavljen je niz preporuka upućenih državnim i entitetskim organima izvršne vlasti, nositeljima pravosudnih funkcija i praktičarima, a u svrhu rješavanja problema identificiranih u ovom Izvješću.

2 Izrada i provedba Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina

Ovo poglavlje daje pregled procesa izrade *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, njenih glavnih značajki, te ocjenjuje napredak i prepreke u svezi s njenom dosadašnjom provedbom.

Neka od najvažnijih pitanja koja se obrađuju u ovom poglavlju su:

- teškoće u svezi s prikupljanjem informacija o točnom broju i prirodi predmeta ratnih zločina u radu kod sudova i tužiteljstava širom BiH, uključujući probleme kao što su paralelne istrage;
- neriješeno pitanje primjene kriterija za odabir i ocjenu predmeta kao „najsloženijih“ i „manje složenih“, temeljem kojih se određuje trebaju li se procesuirati pred Tužiteljstvom i Sudom BiH ili pred sudovima i tužiteljstvima u entitetima i Brčko distriktu BiH;
- status provedbe drugih važnih segmenata *Državne strategije*, uključujući procjenu kapaciteta za provođenje istraga, kazneno gonjenje i suđenje u predmetima ratnih zločina u entitetima i osiguravanje postojanja odgovarajućeg institucionalnog okvira za zaštitu i potporu svjedocima širom BiH.

2.1 Kontekst

Čak i nakon toga što su Sud BiH i Tužiteljstvo BiH počeli s radom u punom kapacitetu 2005. godine i dalje su postojali neriješeni predmeti ratnih zločina, čiji su broj i priroda bili nepoznati, kao i brojni dodatni problemi, koji su utjecali na učinkovitost i djelotvornost procesuiranja predmeta ratnih zločina. Potreba da se iznađe strateški pristup problematici rješavanja predmeta ratnih zločina u BiH prepoznata je 2007. godine. Na zahtjev OHR-a, u listopadu 2007. godine, Ministarstvo pravde BiH formiralo je Radnu skupinu za izradu strategije za rješavanje problema vezanih za ratne zločine.¹⁷ Radnom je skupinom predsjedao glavni tužitelj Tužiteljstva BiH.¹⁸ Glavni cilj tog procesa je bio da se sastanu rukovoditelji najvažnijih pravosudnih institucija u državi, s nadom da se dogovore oko rješenja u svezi s nekim od najžurnijih pitanja. Ta pitanja odnosila su se na raspoređivanje predmeta i određivanje prioriteta u njihovom procesuiranju, primjenu materijalnog kaznenog prava, zaštitu i potporu svjedocima, te na općenito slabu suradnju i koordinaciju u procesuiranju predmeta ratnih zločina, kako između pravosudnih institucija u BiH, tako i među državama

17 OHR je *ad hoc* međunarodna institucija odgovorna za nadzor nad provedbom civilnog aspekta sporazuma kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini, s ciljem da pomogne u rješavanju problema u toj oblasti. *Vidjeti* www.ohr.int

18 Radnom skupinom za izradu *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina* predsjedali su, uzastopno, glavni tužitelji Tužiteljstva BiH; novi glavni tužitelj imenovan je nedugo nakon započinjanja procesa izrade.

na području bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) (vidjeti poglavlje 6., *Regionalna suradnja*).

Nakon početnog razdoblja, u kojem je postignut minimalni napredak, u veljači 2008. godine Vijeće za provedbu mira BiH uvrstilo je usvajanje strategije za rad na predmetima ratnih zločina u pet ciljeva, koje BiH mora ispuniti kako bi omogućila tranziciju OHR-a u Ured specijalnog predstavnika Europske Unije i tako intenzivirati nazočnost EU u BiH.¹⁹ To je za posljedicu imalo ubrzavanje procesa, te su se od travnja 2008. godine sjednice Radne skupine za izradu strategije počele održavati redovito. Bila je potrebna detaljna rasprava o složenom pravnom i institucionalnom okviru za procesuiranje ratnih zločina u BiH, kako bi se identificirali brojni problemi i pronašla moguća rješenja. Sud BiH i Tužiteljstvo BiH odigrali su ključnu ulogu u tom procesu, kao i Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće BiH (VSTV BiH), Republičko tužiteljstvo Republike Srpske, Federalno tužiteljstvo Federacije Bosne i Hercegovine i Javno tužiteljstvo Brčko distrikta BiH, te Ministarstvo pravde BiH. Za vrijeme procesa izrade *Državne strategije*, predsjednik Suda BiH i tadašnji šef Posebnog odjela za ratne zločine, odnosno zamjenik glavnog tužitelja Tužiteljstva BiH, podnijeli su i svoje iscrpne prijedloge nacрта za diskusiju. Iako je činjenica da je međunarodna zajednica kontinuirano podupirala i pratila proces (uključujući Misiju OESS-a, OHR, specijalnog predstavnika Europske Unije i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda u BiH), predložena i dogovorena rješenja su, zaista, rezultat zajedničkih napora domaćih institucija.

Od samog početka je dogovoreno da će se ***Državna strategija baviti problemima u vezi s istragom, kaznenim gonjenjem i suđenjima u predmetima ratnih zločina***. Važna srodna problematika, kao što je traženje nestalih osoba i potreba za komplementarnim mehanizmima tranzicijske pravde, morala je biti izdvojena, kako bi se fokusiralo na značajne izazove u svezi s pravnim i institucionalnim okvirom za procesuiranje predmeta ratnih zločina u kaznenopravnom sustavu.²⁰ Zato je jedno od ključnih pitanja, o kojem je trebalo donijeti odluku u procesu izrade *Državne strategije*, bilo, treba li ubuduće „centralizirati“ procesuiranje svih predmeta ratnih zločina pred Sudom BiH, ili da se zadrži *status quo*, odnosno da se predmeti na koordinirani način procesuiraju i pred Sudom BiH i pred sudovima u entitetima.²¹ Odluka da se predmeti procesuiraju samo pred Sudom BiH, značila bi prestanak ovlasti za postupanje sudova u entitetima u predmetima ratnih zločina. Takav bi potez rezultirao nemogućnošću ocjene i prenošenja vođenja postupka u manje osjetljivim ili manje složenim predmetima sa Suda BiH na deset kantonalnih, pet okružnih i Osnovni sud Brčko distrikta BiH, čime bi se eliminirali mnogi nedostaci

19 Priopćenje Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira BiH, 20. veljače 2008. godine (dostupno na http://www.ohr.int/pic/default.asp?content_id=42667).

20 Izrada *Strategije tranzicijske pravde u BiH* trajat će od 2010. do 2012. godine pod vodstvom Ekspertne radne skupine, koju je ovlastilo Vijeće ministara BiH. Vidjeti, Vijeće ministara, Odluka o formiranju Ekspertne radne skupine za izradu *Strategije tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini* i Akcijskog plana za njenu provedbu (21. siječnja 2009. godine).

21 Vidjeti Poglavlje 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH, infra*.

fragmentiranog pristupa. S druge strane, drugo rješenje značilo je **rješavanje problema u svezi s podjelom tereta procesuiranja predmeta ratnih zločina između Suda BiH i sudova u entitetima uspostavom režima veće koordinacije** (predvođenog Sudom BiH) i nizom promjena osmišljenih da poboljšaju funkcioniranje sustava. Iako ne bez prijepora, na kraju je jednoglasno odlučeno da se usvoji drugi pristup, koji je nazvan „koordinirani i centralizirani pristup“.²² Takav pristup se smatrao najboljim rješenjem, koje će dovesti do postizanja sveukupnog **cilja da se najprioritetniji predmeti procesuiraju u roku od sedam godina, a svi ostali u razdoblju od 15 godina.** Treba istaknuti da, dok su neke rasprave u svezi s donošenjem odluke o važnim aspektima budućnosti procesuiranja predmeta ratnih zločina u BiH bile oštre, ni u jednom trenutku nije bilo naznaka bilo kakvih političkih motiva u pozadini.

Drugo složeno i s tim povezano pitanje u fazi izrade, bila je **neusuglašena primjena materijalnog prava u predmetima ratnih zločina**, što očigledno narušava načelo jednakosti građana pred zakonom **u predmetima ratnih zločina u kojima se sudi pred različitim sudovima u BiH.** U praksi, primjena različitih kaznenih zakona dovodi do izrazitih razlika u visini kazni, koje za ratne zločine izriču različiti sudovi u BiH. Ova problematika, koja se detaljnije razmatra u poglavlju 3., pod nazivom: *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH*, posljedica je suprotstavljenih stajališta sudova u entitetima glede primjenjivog materijalnog prava. Ovo se odnosi na dilemu o primjeni Kaznenog zakona BiH iz 2003. godine ili Kaznenog zakona SFRJ, koji je bio na snazi u vrijeme oružanoga sukoba, odnosno stava da treba primijeniti blaži zakon,²³ - Kazneni zakon SFRJ, koji predviđa niži opći maksimum i minimum propisane kazne za ratne zločine, nego Kazneni zakon BiH.²⁴ Radna skupina za izradu *Državne strategije* razmotrila je prijedlog da se odredbe Zakona o kaznenom postupku BiH o prenošenju vođenja postupka izmijene i dopune, kako bi se propisalo da predmeti ratnih zločina ustupljeni iz nadležnosti Suda BiH sudovima u entitetima moraju biti procesuirani sukladno Kaznenom zakonu BiH. Međutim, Radna se skupina nije složila oko toga predstavlja li ovakvo rješenje uplitanje u samostalnost suda u tumačenju i primjeni materijalnog kaznenog zakona.

22 Vidjeti Državna strategija, ciljevi i očekivani rezultati, *supra* fusnota 13.

23 Primjena *instituta blažeg zakona* (odnosno primjena zakona koji je blaži za počinitelja) smatra se sastavnim dijelom vladavine prava. Vidjeti *Scoppola protiv Italije br.2*, ESLJP br. 10249/03, (17. rujna 2009. godine) paragrafi 105.-108.; 108. *et seq.* Primjena instituta blažeg zakona je propisana u članku 4. stavak 2. Kaznenog zakona BiH.

24 Kazneni zakon BiH iz 2003. godine primjenjuje se u postupcima pred Sudom BiH; što je Ustavni sud BiH u predmetu *Maktouf* našao opravdanim (Ustavni sud BiH, presuda br. AP- 1785/06 u predmetu *Abduladhim Maktouf*, 30. ožujka 2007. godine). Minimalna kazna zatvora propisana u Kaznenom zakonu BiH iz 2003. godine za genocid, zločine protiv čovječnosti i ratne zločine, je kazna zatvora u trajanju od 10 godina, dok je maksimalna kazna, koja se može izreći, kazna dugotrajnog zatvora u trajanju od 45 godina. Prema Kaznenom zakonu SFRJ za ratni zločin se može izreći minimalna kazna zatvora od 5 godina i maksimalna kazna zatvora u trajanju od 15 godina ili smrtna kazna, s alternativno propisanom kaznom zatvora od 20 godina. Potpisivanjem Daytonskog mirovnog sporazuma, čiji je sastavni dio Ustav BiH, u prosincu 1995. godine, smrtna kazna više nije mogla biti izrečena, jer bi predstavljala povredu Protokola 6. Europske konvencije o ljudskim pravima (EKLP); zato bi se prema ovom Zakonu kao maksimalna kazna zatvora mogla izreći kazna zatvora od 20 godina.

Smatalo se da postoji veliki rizik da nositelji pravosudnih funkcija ne bi prihvatili zakonom nametnutu obvezu primjene Kaznenog zakona BiH kao legitiman pristup. Kao kompromis, tekst izmjena i dopuna koji je sadržavao ovakvo rješenje (zajedno s drugim nacrtima izmjena i dopuna odredaba o prenošenju vođenja postupka i raspodjele predmeta) dostavljen je, zajedno s finaliziranim strateškim dokumentom, Ministarstvu pravde BiH, koje je bilo zaduženo, kao odgovorna institucija, za formiranje Radne skupine, koja će izraditi prijedlog izmjena i dopuna preporučenih u *Državnoj strategiji*. Na kraju, prijedlog nije usvojen.²⁵ Dva druga, parcijalna rješenja ovog problema, identificirana su i uvrštena u *Državnu strategiju*: prvo, izmjene i dopune Zakona o Sudu BiH i zakona o sudovima u entitetima i Brčko distriktu BiH, kako bi se predvidjele redovite zajedničke sjednice Odjela za ratne zločine Apelacionog odjeljenja Suda BiH, vrhovnih sudova entiteta i Apelacionog suda Brčko distrikta BiH, na kojima bi se zauzimali zajednički stavovi u predmetima ratnih zločina. Prema drugom rješenju, Sud BiH bi mogao donijeti obvezujuću uputu, u kojoj se daje tumačenje Suda glede primjenjivog materijalnog prava, iako nije bilo jasno na koji način bi uputa imala obvezujuću snagu za sudove u entitetima, s obzirom na nepostojanje hijerarhije između Suda BiH i drugih sudova u BiH. Ovim problem neujednačene primjene zakona nije u potpunosti riješen, jer je tumačenje i primjena zakona na slobodnoj ocjeni suda. Do danas nijedno od ovih rješenja nije u potpunosti primijenjeno.

Nakon što su dva ključna problema, donekle, riješena, dogovor oko niza strateških mjera o drugim pitanjima postignut je brzo i jednostavno, te su usvojene u roku, koji je postavio OHR. Rezultirajući dokument – *Državnu strategiju*²⁶ – usvojilo je Vijeće ministara BiH 29. prosinca 2008. godine i ona predstavlja sveobuhvatni pristup postizanja zadatih ciljeva i rješavanja niza drugih ključnih problema. Relevantna poglavlja *Državne strategije* obrađuju učinkovito upravljanje predmetima, povećanje kapaciteta sudova i tužiteljstava za procesuiranje predmeta ratnih zločina (posebno u entitetima), jačanje regionalne suradnje, osiguravanje odgovarajuće potpore i zaštite svjedoka, te izradu plana za procesuiranje ratnih zločina zasnovanog na konceptu programatskog budžetiranja.²⁷ Svi navedeni aspekti detaljnije su obrađeni u daljnjem tekstu.

2.2 Pregled i opća ocjena provedbe

Usvajanje *Državne strategije* predstavljalo je važnu prekretnicu za BiH i za njene stalne napore da počinitelji odgovaraju za ratne zločine. **Međutim, još važniji zadatak, provedba mjera predviđenih *Državnom strategijom*, skoro dvije**

25 Ovo je odlučeno na sastanku tijela, koje je imenovalo Ministarstvo pravde BiH - Tim za praćenje i ocjenu primjene kaznenog zakonodavstva (CCIAT) od 21. siječnja 2009. godine.

26 *Državna strategija*, *supra* fusnota 13.

27 To će osigurati postojanje odvojenog računovodstvenog i budžetskog evidentiranja sredstava potrebnih za procesuiranje predmeta ratnih zločina, što bi, zauzvrat, trebalo omogućiti buduće planiranje i ulaganje u kapacitete za procesuiranje predmeta ratnih zločina.

godine nakon njenog usvajanja, pokazao se složenim, bremenitim problemima i sporim. Ovakva situacija, u kombinaciji s nesigurnošću, koja je postojala tijekom izrade *Državne strategije* glede buduće uključenosti pravosuđa u entitetima u rješavanje predmeta ratnih zločina, rezultirala je primjetnom tendencijom opadanja broja procesuiranih predmeta u entitetima od 2008. godine.²⁸ Važan uvjet naglašen u *Državnoj strategiji* navodi da sudovi i tužiteljstva u BiH imaju dužnost da „bez odlaganja nastave rad na rješavanju predmeta ratnih zločina i u okviru postojećih zakona.“²⁹ Imajući u vidu činjenicu da Zakon jasno propisuje da sudovi i tužiteljstva nastave procesuirati predmete ratnih zločina, zajedno sa VSTV-ovim razboritim podsjećanjem pravosuđa na uvjet u *Državnoj strategiji*, predmeti ratnih zločina nisu se potpuno prestali procesuirati, usprkos ne odveć ustrajnoj provedbi *Državne strategije*. Ovo se pitanje dalje razmatra u poglavlju 5.: *Predmeti ratnih zločina pred sudovima i tužiteljstvima u entitetima*.

2.2.1 Prikupljanje podataka o predmetima i upravljanje predmetima

Prije svega treba istaknuti da Radna skupina zadužena za izradu *Državne strategije* nije uspjela postići cilj, tj. dobiti potpuni pregled svih predmeta ratnih zločina (koji bi uključivao status predmeta, povijest postupka, pravnu kvalifikaciju, stupanj složenosti, itd.). Ovaj zadatak je jednostavno bio prevelik da bi se izvršio tijekom izrade *Državne strategije*. Ipak, završetak **prikupljanja podataka o neriješenim predmetima ostaje i dalje bitan korak ka njihovom razumijevanju, kako u kvantitativnom, tako i u kvalitativnom pogledu**, i zato je neophodan preduvjet za donošenje odluka o politici raspodjele, određivanju prioriteta i odabiru predmeta za procesuiranje.³⁰ Dok aneksi *Državne strategije* sadrže veliki broj statističkih podataka prikupljenih tijekom njene izrade u svezi s vrstom predmeta na svim razinama, ubrzo je postalo očigledno da su informacije nepotpune i nedovoljno jasne da bi se odmah pristupilo raspodjeli neriješenih predmeta. Zato je prvi zadatak Nadzornog tijela, koje je formiralo Vijeće ministara BiH u svrhu praćenja provedbe *Državne strategije*, bio upućivanje zahtjeva **sudovima i tužiteljstvima da dostavljaju redovita izvješća o neriješenim predmetima ratnih zločina**. Taj proces je u velikoj mjeri trebalo koordinirati Tužiteljstvo BiH, pošto se većina izvješća odnosi na predmete u istražnoj

28 Vidjeti poglavlje 5., *Predmeti ratnih zločina pred sudovima i tužiteljstvima u entitetima, infra*.

29 *Državna strategija, supra* fusnota 13. (*Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina* (dostupna na <http://www.mpr.gov.ba/userfiles/file/Projekti/Drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20RZ.pdf>).

30 „Raspodjela predmeta“ podrazumijeva proces odlučivanja o tome hoće li se predmet procesuirati pred Sudom BiH i Tužiteljstvom BiH ili drugim sudovima i tužiteljstvima, i, ako će se predmeti i procesuirati pred drugim sudovima i tužiteljstvima, pred kojim. „Određivanje prioriteta“ podrazumijeva proces donošenja odluke da se u određenom predmetu provede istraga i procesuiraju prije drugih predmeta. „Odabir“ podrazumijeva proces odlučivanja da se formalno pokrene postupak protiv jednog ili više počinitelja.

fazi postupka.³¹ Ovaj proces izvješćivanja trajao je tijekom 2009. i 2010. godine. Do travnja 2010. godine, Tužiteljstvo BiH je izvijestilo o postojanju **1381 predmeta ratnih zločina, koji se odnose na 8249 osumnjičenih osoba, koji su se nalazili u radu kod 17 tužiteljstava, koji procesuiraju predmete ratnih zločina**³² – što je puno manje od procjene iz 2007. godine, kada se govorilo o broji od 13 do 17 tisuća počinitelja.³³ Ove brojke ukazuju na mogućnost da se otvoreni predmeti stvarno riješe u rokovima zadatim *Državnom strategijom*, imajući na umu vrijeme i resurse koji su na raspolaganju domaćim pravosudnim institucijama. S obzirom na to da su, od usvajanja novog Zakona o kaznenom postupku 2003. godine, sudovi u BiH riješili ukupno 216 predmeta ratnih zločina (62 predmeta koja se odnose na 210 optuženih i 154 predmeta sa po jednim optuženim), čini se razumnim očekivati da sustav može procesuirati 1300 predmeta u sljedećih 13 godina (odnosno, do kraja rokova predviđenih *Državnom strategijom*). Također je za nadati se da će dva dodatna faktora biti od pomoći u ubrzanju rješavanja i smanjenja broja otvorenih predmeta ratnih zločina. Prvo, puna provedba dijela *Državne strategije* koji se odnosi na učinkovitost u procesuiranju, trebala bi omogućiti da se godišnje procesuiraju više predmeta. Drugo, donešenje naredbi o obustavi istrage, ukoliko se ustanovi da nema dovoljno dokaza da je osumnjičeni učinio kazneno djelo, također bi trebalo smanjiti broj otvorenih predmeta.

Ključni element u naporu da se prikupe podaci o neriješenim predmetima, bio je osiguranje koordiniranja između glavnih tužitelja BiH, RS, Federacije i Brčko distrikta BiH. Zato su oni redovito pozivani da nazoče sastancima Nadzornog tijela, iako nisu formalno njegovi članovi.³⁴ Usprkos tome, bilo je evidentno da je kašnjenje prilikom prikupljanja podataka o neriješenim predmetima djelomice nastalo zbog neujednačenog izvješćivanja tužiteljstava u entitetima, iako su neke institucije – kao što je Federalno tužiteljstvo Federacije BiH – pokušale koristiti istu metodologiju u pripremi izvješća o predmetima. Osim toga, Nadzorno je tijelo poduzelo korake da se obave konzultacije sa svim tužiteljima koji rade na predmetima ratnih zločina u BiH

31 Izvješće o radu Nadzornog tijela za praćenje provedbe *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, srpanj 2010. godine (u kojem se navodi „u svrhu utvrđivanja točnog broja predmeta i imena prijavljenih osoba, glavni tužitelj Tužiteljstva BiH zadužen je za utvrđivanje točne informacije, pojedinačno za svako tužiteljstvo i ukupno za sva tužiteljstva (broj predmeta, kategorizacija predmeta i imena prijavljenih osoba) i za dostavljanje tih informacija Nadzornom tijelu najkasnije do 1. rujna [2009. godine].“)

32 Izvješće Tužiteljstva BiH Nadzornom tijelu na desetom sastanku od 13. travnja 2010. godine. Pregled predmeta zaključno s 22. ožujkom 2010. godine. Uz 1381 KT RZ (predmeti ratnih zločina u kojima je poznat počinitelj), pregledom je utvrđeno da postoji ukupno 1859 KTA RZ predmeta, u kojima nije izvjesno postojanje kaznenog djela ratnog zločina i također služi za oznaku raznih kaznenih predmeta u svezi s predmetima ratnih zločina) i 310 KTN RZ predmeta (predmeti ratnih zločina u kojima su počinitelji nepoznati). Broj mogućih počinitelja u predmetima KTA i KTN nije poznat.

33 Vidjeti, primjerice, podatke Tužiteljstva BiH iznesene u nacrtu *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina* iz kolovoza 2008. godine

34 U sastav Nadzornog tijela imenovani su predstavnici VSTV-a, Ministarstva pravde BiH, Ministarstva sigurnosti BiH, Ministarstva pravde Federacije BiH, Ministarstva pravde RS, Pravosudne komisije Brčko distrikta BiH, Ministarstva financija i trezora BiH, Ministarstva financija RS i Ministarstva financija FBiH. Nadzornim tijelom osobno predsjedava predsjednik VSTV-a, dok je dopredsjednik tajnik Ministarstva pravde BiH.

u svezi s njihovom odgovornošću koja proizlazi iz *Državne strategije*.³⁵ U rujnu 2009. godine, Tužiteljstvo BiH je ukazalo da je za okončanje procesa prikupljanja podataka o predmetima, potrebno organizirati obilazak tužiteljstava u entitetima, kako bi se razjasnila pitanja u s vezi s brojem neriješenih predmeta. Ovaj, tzv. „fizički“, proces pregleda predmeta doveo je do neočekivanih saznanja o mogućnosti postojanja **većeg broja paralelno vođenih predmeta u tužiteljstvima u entitetima, i u Tužiteljstvu BiH**.³⁶ Dokaz o postojanju paralelnih istraga u predmetima na državnoj razini i u entitetima, osobito je izazvao zabrinutost kod Tužiteljstva BiH. Kao posljedica toga, ukazala se potreba za izravnim razgovorima između Tužiteljstva BiH i tužiteljstava u entitetima, kako bi se odmah razjasnilo koja institucija treba postupati u određenom predmetu. Ti razgovori vodili su se na proljeće 2010. godine.³⁷ Problem paralelnih istraga u predmetima ratnih zločina je i dalje iznimno zabrinjavajući, iako se očekuje da će redoviti proces ažuriranja evidencije predmeta i donošenje odluka o njihovoj raspodjeli omogućiti identificiranje i ispravljanje takvih grešaka.

Podnošenje Izvješća Sudu BiH u svezi sa stupnjem složenosti predmeta u radu kod pravosudnih institucija u entitetima i presudama donesenim u predmetima ratnih zločina, također je kasnilo i bilo popraćeno teškoćama. Iz tog razloga je predsjednik Suda BiH upozorila Nadzorno tijelo na sastancima u rujnu 2009. godine i ponovo u lipnju 2010. godine, da većina sudova i tužiteljstava u entitetima ne podnose redovita i potpuna izvješća.³⁸ Ta izvješća neophodna su kako bi Sud BiH bio u mogućnosti odlučiti o eventualnom preuzimanju predmeta *ex officio* na temelju članka 449. stavak 2. ZKP BiH.³⁹ Do rujna 2010. godine, Sud BiH još uvijek nije dobio potpuna izvješća, koja bi mu omogućila da ispuni svoju obvezu, bez odgovarajućeg objašnjenja zašto je to tako.

Usprkos kašnjenju u procesu prikupljanja podataka o predmetima, Tužiteljstvo BiH je više puta nagovijestilo da će od siječnja 2010. godine ubrzati prenošenje vođenja

35 Sastanke glavnih tužitelja i tužitelja koji rade na predmetima ratnih zločina u entitetima organizirao je VSTV u Tesliću 23. i 24. studenoga 2009. godine, i u Bijeljini 7. i 8. lipnja 2010. godine. Glavni tužitelji kantonalnih i okružnih tužiteljstava, također, pozivani su na sastanke Nadzornog tijela, kako bi predstavili rad svojih institucija na provedbi *Strategije*.

36 Voditelj Posebnog odjela za ratne zločine Tužiteljstva BiH podnio je Izvješće na VI. sastanku Nadzornog tijela (6. studenoga 2009. godine) da možda ima čak 365 takvih predmeta sa 910 osumnjičenih.

37 Primjerice, predmet *Radić i drugi*, u kojem je tada bila donesena prvostupanjska presuda (presuda Suda BiH, 20. veljače 2009. godine, br. X-KR-05/139; presuda ukinuta i određeno održavanje pretresa, koji nije započeo u vrijeme pisanja ovoga Izvješća) identificiran je kao jedan od takvih predmeta u kojemu se i dalje vodila istraga u entitetu (Kantonalno tužiteljstvo u Mostaru).

38 *Vidjeti*, primjerice, dopis iz kabineta predsjednika Suda BiH u svezi s *Državnom strategijom za rad na predmetima ratnih zločina* od 2. lipnja 2010. godine.

39 *Vidjeti* Poglavlje 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH*, *infra*.

postupka u predmetima sukladno članku 27a. Zakona o kaznenom postupku BiH.⁴⁰ Međutim, kao što je navedeno u poglavlju 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH*, do listopada 2010. godine, zapravo je u malom broju predmeta preneseno vođenje postupka. Čini se da je navedeno izravna posljedica velikog nedostatka u procesu prikupljanja podataka o predmetima, odnosno propust da se prikupe kvalitativni podaci, koji bi pratili statističke. Ovaj problem u kombinaciji s velikim brojem otvorenih pitanja u svezi s mehanizmom za raspodjelu predmeta (ova problematika se detaljnije obrađuje u poglavlju 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH*) priječi korištenje tih podataka. Drugo, način na koji se vrši prikupljanje podataka o neriješenim predmetima do sada nije rezultirao prikupljanjem svih potrebnih informacija kako bi se donijele odluke o raspodjeli neriješenih predmeta između Suda i Tužiteljstva BiH i sudova i tužiteljstava u entitetima na temelju stupnja složenosti predmeta. U svojoj ukupnosti, ovi problemi ozbiljno sprečavaju provedbu ključne komponente *Državne strategije*.

Navedena je situacija rezultat načina na koji se do sada vršilo prikupljanje podataka, pri kojem se naglasak stavljao na prikupljanje informacija o ukupnom broju predmeta prema oznakama,⁴¹ umjesto da se ključne informacije izvuku iz samog predmeta. To znači da, usprkos tome što sada postoje prilično točni podaci o broju *predmeta* i osumnjičenih i gdje se ti predmeti nalaze, još uvijek se malo zna o njihovoj *prirodi*. **Prikupljanje podataka o težini kaznenog djela, svojstvu i ulozi počinitelja, kvalitete istrage predmeta, potencijalna dostupnost osumnjičenih, mjesto koje zauzima na popisu prioriteta tužiteljstva**, itd., nije provedeno.⁴² Kvalitativno prikupljanje podataka o nezavršenim predmetima bilo bi sukladno obrascu u Aneksu B *Državne strategije*, pomoću kojeg se informacije o predmetu mogu evidentirati na način svrsishodan za ocjenu relativne osjetljivosti i/ili *složenosti* predmeta.⁴³ Prema saznanju Misije OEES-a, od usvajanja *Državne strategije*, osim zahtjeva koji je uputila

40 Odredbe članka 27a. Zakona o kaznenom postupku BiH propisuju prenošenje vođenja postupka za kaznena djela iz Glave XVII. Kaznenog zakona BiH i glase:

- (1) Ako se postupak vodi za kaznena djela iz čl. 171. do 183. Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine, Sud može rješenjem prenijeti vođenje postupka drugom sudu na čijem je području pokušano ili izvršeno kazneno djelo, najkasnije do kazazivanja glavnog pretresa, a uzimajući u obzir težinu kaznenog djela, svojstva počinitelja i ostale okolnosti važne za ocjenu složenosti predmeta.
- (2) Sud rješenje iz stavka (1) ovog članka može donijeti i na prijedlog stranaka ili branitelja, a u fazi istrage, samo na prijedlog tužitelja.
- (3) Rješenje iz stavka (1) ovog članka donosi Vijeće sastavljeno od trojice sudaca iz članka 24. stavke (7) ovog Zakona. Protiv rješenja Vijeća žalba nije dopuštena.

41 Primjerice, označavanje predmeta kao KT RZ, KTA RZ, ili KTN RZ. *Vidjeti supra* fusnotu 32.

42 Softverska alatka pogodna za ovaj zadatak – *Baza podataka o otvorenim predmetima ratnih zločina* – u uporabi je u Tužiteljstvu BiH i vodi je tim analitičara. Nažalost, ova alatka nije, čini se, dovoljno povezana s procesom prikupljanja podataka o broju predmeta koje nadgleda Nadzorno tijelo.

43 Aneks B strukturira podatke o predmetima na sljedeći način: *Oznaka predmeta i status predmeta; Ime i prezime osumnjičenog/ih; Prebivalište/boravište osumnjičenog/ih; Svojstvo osumnjičenog/ih u vrijeme učinjenja (napr. vojni ili polic.čin, politička funkcija, civil, itd.) i uloga u učinjenju djela; Kratak opis djela (na kraju opisa navesti i kvalifikaciju); Vrijeme i mjesto učinjenja (općina); Broj žrtava; Da li su određene mjere zaštite svjedoka (navesti koje) i/ili koje je mjere potrebno odrediti?; Napomene (u vezi predmeta, svjedoka, osumnjičenog, posljedica djela, itd.)*

predsjednik Suda BiH u lipnju 2010. godine, sudovi i tužiteljstva u entitetima nikad nisu dobili jasne instrukcije kako podnositi izvješća sukladno Aneksu B *Državne strategije*.⁴⁴ Ovaj nedostatak, odnosno neprikupljanje kvalitativnih podataka, koji će pratiti statističke podatke – ometa raspodjelu predmeta. Zato, u trenutku pisanja ovog Izvješća, prikupljanje podataka o predmetima ratnih zločina i dalje ostaje prioritetni zadatak, kako za Nadzorno tijelo, tako i za pravosudne institucije.

Problem koji se javlja u svezi s prikupljanjem podataka o predmetima i raspodjelom neriješenih predmeta, sukladno ciljevima *Državne strategije*, primjena je kriterija za ocjenu složenosti predmeta i shodna odluka hoće li se procesuirati pred Sudom i Tužiteljstvom BiH ili sudovima i tužiteljstvima u entitetima. Prema *Državnoj strategiji*, **najsloženiji predmeti trebaju biti procesuirani pred Sudom i Tužiteljstvom BiH, dok će se predmeti koji se ocijene kao „manje složeni“ procesuirati pred kantonalnim i okružnim sudovima u entitetima i Osnovnim sudom Brčko distrikta BiH**, čime je zamijenjeno ranije ocjenjivanje predmeta prema oznakama „vrlo osjetljiv“ ili „osjetljiv“.⁴⁵ *Kriteriji za pregled predmeta ratnih zločina* (kriteriji za ocjenu stupnja složenosti predmeta) *Državne strategije*, koji se nalaze u Aneksu A, uključuju ocjenu težine kaznenog djela, svojstva i uloge počinitelja, te ostalih okolnosti. Dok su Orijentacioni kriteriji Pravilnika o pregledu predmeta ratnih zločina (kriteriji za ocjenu osjetljivosti predmeta) povlačili jasnu razliku između predmeta, koji se mogu smatrati vrlo osjetljivim⁴⁶ ili osjetljivim,⁴⁷ kriteriji za pregled i ocjenu složenosti predmeta sastoje se od popisa kriterija i drugih okolnosti, koje se uzimaju u obzir prilikom određivanja „da li će se postupak voditi pred Sudom BiH“.⁴⁸ Prema kriterijima složenosti, pravna kvalifikacija kaznenog djela genocida, zločina protiv čovječnosti, ili ratnih zločina protiv civilnog stanovništva ili ratnih zarobljenika, služi kao početna osnova za ocjenu predmeta kao složenijeg, iako „neki drugi kriteriji [moraju] također biti ispunjeni.“ Primjerice, „masovna ubojstva (ubojstvo većeg broja osoba ili sustavno ubijanje)“ pokazatelj su ozbiljne težine, a „rukovodeća funkcija u upravljanju logorima i zatočeničkim centrima“ pokazatelj je počiniteljevog svojstva i uloge. Povezanost s drugim predmetima i mogućim

44 Dopis Kabineta predsjednika Suda BiH: *Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina*, od 2. lipnja 2010. godine, *supra* fusnota 38.

45 *Državna strategija*, *supra* fusnota 13 (u kojoj se kaže: „Postoji jasna opredijeljenost države BiH da se najslloženiji predmeti ratnih zločina iz obje navedene grupe procesuiraju pred Sudom i Tužiteljstvom BiH, a da se predmeti koji se ocijene kao manje složeni procesuiraju pred kantonalnim, odnosno okružnim sudovima i tužiteljstvima entiteta i Osnovnom sudu, odnosno Tužiteljstvu Brčko distrikta BiH.“). Problemi u svezi sa statusom dva seta kriterija razmatraju se u Poglavlju 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH*, *infra*.

46 Kaznena djela kvalificirana kao genocid, počinitelji u rangu političkih lidera ili vojnih zapovjednika, i okolnosti, kao što je postojanje svjedoka “insajdera” u predmetu, značili su da će se predmet dobiti oznaku „vrlo osjetljiv“. Vidjeti Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina, čiji je sastavni dio dokument: *Orijentacioni kriteriji za ocjenjivanje osjetljivih predmeta Jedinice pravila puta* (Tužiteljstvo BiH, 28. prosinca 2004. godine)

47 Primjerice, kaznena djela kvalificirana kao silovanje, počinitelji u rangu običnih političara ili vojnika, ili okolnosti, kao što je potreba za određivanjem mjere zaštite svjedoka, moglo je značiti da će predmet dobiti oznaku „osjetljiv“. Vidjeti *Orijentacione kriterije*, *ibid*.

48 Aneks A, *Državna strategija*, *supra* fusnota 13.

počiniteljima, interes žrtava i svjedoka (posebno onih kojima su prethodno određene mjere zaštite) i „posljedice zločina na lokalnu zajednicu“, druge su okolnosti, koje se mogu uzeti u obzir prilikom odlučivanja o raspodjeli predmeta. Ukratko, kriteriji su izuzetno široki i ne daju jasne smjernice o tome koji stupanj treba dosegnuti, kako bi se opravdala oznaka „najsloženijeg“ ili „manje složenog“ predmeta. U isto vrijeme, kako je upozoreno u Aneksu A, ocjena predmeta kao „manje složenog“ ne isključuje mogućnost da se on procesuiru pred Tužiteljstvom i Sudom BiH, ukoliko postoje izuzetne okolnosti – primjerice, potreba za osiguranjem mjera zaštite za svjedoke, koje možda nisu dostupne u entitetima.⁴⁹

Nesporno, kriteriji za ocjenu složenosti predmeta ne daju dovoljno novih smjernica tužiteljima. U cijelosti, novi kriteriji se oslanjaju uglavnom na istu vrstu dvojake ocjene ozbiljnosti, koja je korištena u Pravilniku. Novi kriteriji malo upućuju na faktore, koji se očigledno odnose na složenost kaznenog gonjenja i suđenja u predmetima ratnih zločina, kao što su predmeti s više optuženih ili uključuju kompleksne teorije kaznene odgovornosti i načina počinjenja (primjerice, udruženi zločinački pothvat). Ipak, ocjena zasnovana na težini kaznenog djela čini se prihvaćenom od pravosudnih tijela, kao najprimjerenija metoda odlučivanja o raspodjeli predmeta.⁵⁰ Međutim, kriteriji omogućavaju sucima i tužiteljima visok stupanj diskrecije u njihovoj primjeni. U teoriji, kriteriji mogu biti interpretirani na bilo koji način, kako bi se opravdala ocjena da se određeni predmet procesuiru pred Sudom i Tužiteljstvom BiH, te tako predstavljaju rizik da cijela premisa zajedničke raspodjele predmeta predviđena *Državnom strategijom* u praksi može biti oborena. Ovo, također, može dovesti do toga da Tužiteljstvo BiH bude optuženo da bira predmete s najjačim dokazima za procesuiranje na državnoj razini, a da vraća predmete sa slabim dokazima tužiteljstvima u entitetima; takve pritužbe su se već čule od tužitelja.⁵¹ Iako najvažniji problemi, koji utječu na raspodjelu predmeta proizlaze iz postupka, (vidjeti poglavlje 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH*), evidentno je da bi **Sud BiH i Tužiteljstvo BiH trebali usvojiti dosljedan pristup u primjeni kriterija**. Zato bi „redoviti sastanci s ciljem da se osigura jedinstvena primjena usuglašanih kriterija (Aneks A)“ između Suda BiH i Tužiteljstva BiH predviđeni *Državnom strategijom* trebali početi prije očekivanog velikog priljeva prijedloga za prenošenje vođenja postupka.⁵² Štoviše, bilo bi korisno kada bi Tužiteljstvo BiH izradilo interne smjernice, koje naglašavaju dosljednu primjenu kriterija na način koji je sukladan ciljevima *Državne strategije*. Takve smjernice mogle bi pobrojati konkretne pokazatelje prema kojima je neki predmet pogodan za procesuiranje u entitetima. Sud BiH bi trebao pažljivo nadzirati primjenu kriterija u rješenjima o

49 *Ibid.*

50 Kriterije za pregled predmeta izradio je zajednički tim sastavljen od predstavnika Suda BiH i Tužiteljstva BiH 2008. godine.

51 Vidjeti također Poglavlje 5., *Predmeti ratnih zločina pred sudovima i tužiteljstvima u entitetima, infra.*

52 Vidjeti Tabelu strateških mjera i rokova za provedbu, *Državna strategija* (strateška mjera broj 12), *supra* fusnota 13.

prenošenju vođenja postupka i primjenjivati odgovarajući standard osnovanosti na prijedloge Tužiteljstva BiH.

Konačno, treba također primijetiti da kriteriji za pregled, ocjenu složenosti i raspodjelu predmeta ne služe nužno kao kriteriji za određivanje prioriteta predmetu i odabir predmeta za procesuiranje, iako služe kao pokazatelj za vrstu predmeta kojima Tužiteljstvo BiH treba dati prioritet (primjerice, masovna ubojstva, za razliku od pojedinačnog ubojstva, sustavno silovanje i seksualno ropstvo, za razliku od pojedinačnog spolnog zlostavljanja).⁵³ Osim javnih izlaganja širom BiH, koje je održao Posebni odjel za ratne zločine⁵⁴ 2008. godine, javnost se malo informiralo o politici Tužiteljstva u svezi s predmetima ratnih zločina. U nedostatku jasne politike, tužiteljstvima u entitetima je teško pratiti prioritete Tužiteljstva BiH, kao i zainteresiranom nevladinom sektoru da procijeni rad tužiteljstava. Kako se približava sedma godina aktivnog rada na istragama i procesuiranju predmeta Tužiteljstva BiH, **naglasak treba staviti na uobličavanje interne strategije Tužiteljstva BiH**, jer pored toga što bi to bilo od pomoći tužiteljstvima u entitetima, demonstriralo bi i transparentnost prema žrtvama i javnosti uopće.

2.2.2 Drugi segmenti *Državne strategije* – kapaciteti tužiteljstava, zaštita i potpora svjedocima i finansijsko planiranje

Rješavanje problema koji otežavaju djelotvorno i učinkovito upravljanje neriješenim predmetima ima središnje mjesto u procesu provedbe *Državne strategije*. *Državna strategija*, također, postavlja sveobuhvatan plan rješavanja **širih problema svojstvenih procesu uspostave uvezanog sustava procesuiranja predmeta ratnih zločina – poboljšanje kapaciteta, jačanje ključnih oblasti, kao što je obuka, zaštita svjedoka, te suočavanje sa složenim pitanjima regionalne suradnje**. Nažalost, s obzirom na stanje ovih segmenata *Državne strategije* krajem rujna 2010. godine, u odnosu na fokus usmjeren na probleme vezane uz podatke o predmetima, jasno je da **je provedba *Državne strategije* bila fragmentirana, a ne cjelovita**. Ipak, određeni napredak je očigledan. Primjerice, ostavljajući po strani problem nepotpunog prikupljanja podataka o otvorenim predmetima ratnih zločina, važne prilagodbe zakonskog okvira, koje otvaraju put prenošenju vođenja postupka i preuzimanju predmeta, postignute su 13. studenoga 2009. godine, kada je Parlamentarna skupština BiH usvojila izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku BiH, koje su olakšale ustupanje predmeta ratnih zločina sa Suda BiH, sudovima u entitetima.⁵⁵ Ovaj se mehanizam detaljnije razmatra u Poglavlju 3., *Nadležnost i raspodjela predmeta ratnih zločina sudovima u BiH*.

53 Vidjeti Poglavlje 4., *Predmeti ratnih zločina pred Sudom BiH*, *infra*.

54 Vidjeti Poglavlje 7., *Politička i javna potpora procesuiranju ratnih zločina u BiH*, *infra*.

55 Vidjeti detaljnije o novom članku 27a. i članku 449. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku BiH u podnaslovu 3.3, *Predmeti zaprimljeni u rad nakon 1. ožujka 2003. godine (predmeti iz grupe I)*, *infra*.

Do sada je postignut napredak, iako u nekim slučajevima ograničen, u još nekoliko ključnih oblasti. Što se tiče stvaranja mehanizma, koji bi osigurao ujednačenu primjenu materijalnog kaznenog zakona u predmetima ratnih zločina, Ministarstvo pravde BiH predložilo je izmjene i dopune članka 13. Zakona o Sudu BiH Parlamentarnoj skupštini BiH 26. ožujka 2009. godine. Predložena izmjena i dopuna predviđa zakonsku osnovu za održavanje zajedničkih sjednica Odjela za ratne zločine Apelacionog odjeljenja Suda BiH i Vrhovnih sudova entiteta i Apelacionog suda Brčko distrikta BiH. Te izmjene i dopune još nisu usvojene i od ožujka 2010. godine, Ministarstvo pravde BiH, na zahtjev Vijeća ministara BiH, tražilo je komentare, i određeni stupanj suglasnosti, od svojih kolega iz RS i FBiH, prije ponovnog stavljanja prijedloga na usvajanje. Međutim, navedene su institucije ipak održale dvije takve *ad hoc* sjednice.⁵⁶

Određeni uspjeh u jačanju kapaciteta tužiteljstava u entitetima je postignut.

Nekoliko većih tužiteljstava izvijestilo je o uspostavi posebnih odjela za ratne zločine, kako je predviđeno *Državnom strategijom*. Čini se da postoji razumijevanje da se sustav norme⁵⁷ – koji postoji u nekim tužiteljstvima kao sredstvo praćenja radnog učinka – neće koristiti kada su u pitanju tužitelji raspoređeni u nove posebne odjele u svjetlu jasne poruke iz VSTV-a BiH da predmetima ratnih zločina treba dati najveći prioritet. Norma se, često, navodi kao prepreka napretku u rješavanju otvorenih predmeta ratnih zločina, jer se obično ne uzima u obzir rad na složenim i dugotrajnim istragama i glavnim pretresima, te je zato *Državna strategija* identificirala promjenu takvog načina ocjenjivanja kao prioritet.⁵⁸ S druge strane, prilagodba sustava norme, koji koriste neka tužiteljstva, čini se da je jednostavnija od poželjnijeg dugoročnog rješenja **imenovanja odgovarajućeg broja tužitelja za rad na predmetima ratnih zločina**, koje je problematično zbog nedostatka resursa.⁵⁹

Međutim, VSTV BiH još nije formalno prilagodio formalni sustav norme, koji zahtijeva od sudaca da završe određeni broj predmeta mjesečno, uzimanjem u obzir složenu prirodu predmeta ratnih zločina, kako je predviđeno *Državnom strategijom*.⁶⁰

VSTV BiH je odobrio međunarodni donatorski projekt u svrhu zapošljavanja još osam osoba za potporu u tužiteljstvima, kao i centrima za edukaciju sudaca i tužitelja u entitetima, da rade na predmetima ratnih zločina i poboljšaju pružanja obuke,

56 Prvi takav sastanak održan je 26. listopada 2009. godine, a drugi 23. prosinca 2009. godine.

57 Misija OEES-a ima saznanja da šest od ukupno 15 tužiteljstava u entitetima i Tužiteljstvo Brčko distrikta BiH koriste interni sustav normi, kao sredstvo praćenja radnog učinka tužitelja (obično 10 tužiteljskih odluka mjesečno u običnim kaznenim predmetima). VSTV BiH ne primjenjuje nikakav formalni sustav normi na tužitelje.)

58 Vidjeti Tabelu strateških mjera i rokova za provedbu, *Državna strategija* (strateška mjera broj 20), *supra* fusnota 13. Međutim, između travnja i listopada 2010. godine, VSTV BiH je pilotirao novi sustav mjerila za rad na sedam sudova, zasnovan na „vremenskim mjerilima“, koji je koncipiran tako da uzme u obzir relativnu složenost predmeta.

59 Vidjeti podnaslov 5.2 *Ljudski i materijalni resursi potrebni za provedbu istrage, kazneno gonjenje i suđenja u predmetima ratnih zločina u entitetima, infra*.

60 Vidjeti *supra* fusnotu 58.

o istragama, kaznenom gonjenju i suđenju u predmetima ratnih zločina.⁶¹ Drugi pozitivan korak ka jačanju resursa u entitetima učinjen je početkom 2010. godine, kada je VSTV BiH zatražio od glavnih tužitelja u entitetima da podnesu planove za rješavanje otvorenih predmeta ratnih zločina, koji će uključivati i procjenu neophodnih resursa.

Dostupnost zaštite i potpore svjedocima u entitetima predstavlja veliki izazov, jer neminovno uključuje ogromno povećanje resursa, koji se koriste u ovoj oblasti. Napredak u provedbi višestrukih rješenja predviđenih *Državnom strategijom*, neujednačen je. U 2009. godini Parlamentarna skupština BiH nije usvojila prijedlog izmjena i dopuna *Zakona o programu zaštite svjedoka BiH*. OESS-ov Program promatranja rada i potpore radu Parlamentarne skupštine ukazuje da se prijedlogu prema kojem bi Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) imala nadležnost proširiti aktivnosti programa za zaštitu svjedoka na predmete ratnih zločina pred sudovima u entitetima, kao i na neke druge vrste kaznenih djela, usprotivio Klub srpskih zastupnika, s obrazloženjem da su te ovlasti u nadležnosti redovitih policijskih snaga u entitetima, a ne državnih organa vlasti. Nije poznato hoće li se Zakon ponovno naći na dnevnom redu Parlamentarne skupštine BiH ili će se tražiti drugo rješenje. U listopadu 2010. godine, službene strukture potpore svjedocima (primjerice psihosocijalna i logistička potpora), još uvijek su bile dostupne samo na Sudu BiH. Međutim, VSTV BiH je odobrio dva međunarodna donatorska projekta, koja će omogućiti angažiranje službenika za potporu pri Okružnom sudu u Banjaluci i Kantonalnom sudu u Sarajevu, odnosno omogućiti obuku edukatora u odgovarajućim tijelima o načinu vođenja službi za potporu svjedocima u entitetima.⁶² U svezi sa zaštitom svjedoka u vrijeme suđenja, *Državna strategija* podsjeća sve sudove i tužiteljstva da moraju spriječiti neovlašteno otkrivanje zaštićenih podataka o identitetu svjedoka, sukladno Zakonu. Bez obzira na to, rezultati programa praćenja pravosudnog sektora Misije OESS-a ukazuju i dalje na **propust provođenja istrage o prijetnjama svjedocima uz dužnu pažnju i kako bi se odredile odgovarajuće mjere zaštite** (vidjeti Izvješće Misije OESS-a o zaštiti i potpori svjedoka u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini).⁶³ Mnoge sudnice trebaju poboljšanje infrastrukture i tehničku opremu, kako bi se mogle primijeniti mjere zaštite svjedoka. S tim u svezi,

61 Memorandum o razumijevanju između Ureda za demokratske institucije i ljudska prava OESS-a i VSTV-a BiH u svezi s projektom MKSJ-a, ODIHR-a i UNICRI-a o predmetima ratnih zločina (*„Projekt pravda i ratni zločini“*), koji financira Europska Unija (Vidjeti: <http://www.osce.org/odihr/43617.html>). Dodatno (deveto) radno mjesto bit će kreirano u Odsjeku krivične obrane (OKO) u Ministarstvu pravde BiH, kao pomoć braniteljima koji zastupaju optužene u predmetima ratnih zločina pred sudovima u entitetima.

62 Prvi je projekt UNDP-a BiH, a drugi *„Projekt pravda i ratni zločini“*, *Ibid.*

63 Izvješće Misije OESS-a, *Zaštita i potpora svjedoka u predmetima ratnih zločina*, *supra* fusnota 4.

važno je istaknuti da je VSTV BiH, također, odobrio donacije od Europske komisije koje su usmjerene na neka od ovih poboljšanja infrastrukture i tehničke opreme.⁶⁴

Regionalna suradnja u procesuiranju ratnih zločina – još jedan izuzetno važan segment *Državne strategije* – posljednjih godina je problematična i politizirana. Ova se problematika dalje razmatra u poglavlju 6., *Regionalna suradnja*. Kao posljedica činjenice da provedba mnogih segmenata *Državne strategije* ostaje u početnoj fazi, provedba strateške mjere **izrade plana za procesuiranje ratnih zločina primjenom koncepta programatskog budžetiranja** još nije ni započeta.

U travnju 2010. godine, Misija je OESS-a upozorila da se rad na provedbi drugih mjera iz *Državne strategije*, pored onih koje se odnose na neriješene predmete, ne smije odgađati i zanemarivati zbog neupitne žurnosti prikupljanja podataka o predmetima i njihove raspodjele.⁶⁵ Od tada je Nadzorno tijelo intenzivnije izvješćivalo o napretku u provedbi drugih komponenata *Državne strategije*.⁶⁶ Svi odgovorni organi vlasti – ministarstva pravde, sudovi i tužiteljstva, zakonodavna tijela i ministarstva financija, relevantne policijske strukture i nadležna tijela socijalne zaštite, kao i VSTV BiH i Nadzorno tijelo – trebaju i dalje nastaviti s odlučnom i sveobuhvatnom provedbom svih komponenata *Državne strategije*, bez odlaganja.

2.2.3 Rokovi

Državna strategija predviđa **ambiciozne rokove** za provedbu *strateških mjera* - koji su se pokazali potpuno neostvarivima. **Mnogi od konkretnih rokova istekli su bez realizacije predviđene mjere** (sa značajnim izuzetkom ažurne dodjele zadatka izrade nacrtu izmjena i dopuna odredaba o prenošenju vođenja postupka u Zakonu o kaznenom postupku, kojim je 12. siječnja 2009. godine, jedan dan prije isteka roka predviđenog *Državnom strategijom*, Ministarstvo pravde BiH zadužilo

64 Inicijativom financiranom od Europske Unije, sve sudnice u kantonalnim i okružnim sudovima (osim onih pred kojima trenutačno nema predmeta ratnih zločina ili koje nemaju dovoljno ljudskih resursa da bi vodile postupke u predmetima ratnih zločina, kao što su: Odžak, Goražde i Široki Brijeg), imat će najmanje jednu sudnicu, koja će biti prepravljena za suđenja u predmetima ratnih zločina. To će biti popraćeno izgradnjom posebne prostorije za svjedoke i/ili opremanjem tehničkim uređajima za saslušanje s udaljene lokacije (drugog suda) korištenjem zaštićenog videolinka. U vrijeme pisanja ovog izvješća, radovi su planirani za drugu polovicu 2011. godine.

65 *Zapažanja Misije OESS-a o provedbi Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina tijekom razdoblja siječanj 2009. - travanj 2010. godine* (7. travnja 2010. godine). Ova zapažanja bila su dijelom reakcija na mišljenje, koje je izrazilo Nadzorno tijelo da „bez jedinstvene baze podataka o broju predmeta i imenima prijavljenih osoba za sva tužiteljstva, Nadzorno tijelo nije u mogućnosti razmotriti i provesti daljnje mjere u cilju provedbe *Državne strategije*, ni nadzor, posebno na području upravljanja predmetima, usuglašavanja sudske prakse, regionalne suradnje, zaštite svjedoka/žrtava i potpore njima.“ *Vidjeti* Izvješće o radu Nadzornog tijela za praćenje implementacije *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, srpanj 2010. godine.

66 *Vidjeti* Izvješće o radu Nadzornog tijela za praćenje provedbe *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, od 1. siječnja do 30. lipnja 2010. godine

odgovarajuće ekspertno tijelo).⁶⁷ U kratkom vremenskom razdoblju postalo je jasno da Nadzorno tijelo mora imati strogu kontrolu nad postavljanjem rokova i tražiti odgovornost institucija za njihovo poštovanje. Početni rok predviđen *Državnom strategijom* za pripremu i dostavljanje izvješća o predmetima ratnih zločina je bio 15 dana nakon usvajanja (tj. 13. siječnja 2009. godine). Produžavanje rokova za završetak prikupljanja podataka o predmetima, koje je uslijedilo prema dogovoru Nadzornog tijela i Tužiteljstva BiH, također je pokazalo da su prvobitni kratki rokovi bili nerealni. Trebalo je više od 15 mjeseci da se dobije razmjerno točna procjena broja predmeta⁶⁸, a kao što je već navedeno, uvid u stvarnu prirodu tih predmeta još uvijek ne postoji.

Možda je veći problem u svezi s poštovanjem rokova, činjenica da su mnoge strateške mjere označene kao mjere koje zahtijevaju „kontinuiranu provedbu“ – osobito one, koje se odnose na manje jasne ciljeve, kao što je osiguranje neophodnih materijalno-tehničkih sredstava za rad na predmetima ratnih zločina.⁶⁹ Praćenje napretka u postizanju ovih ciljeva predstavlja izazov, jer izgleda da se na umu nije imao konkretan rok za realizaciju. **Nadzorno tijelo treba postaviti jasne, ali fleksibilne rokove za realizaciju svake od 43 strateške mjere iz *Državne strategije* i razmotriti usvajanje sustava mjerila, kako bi se pratio napredak u provedbi.**

2.3 Budući izgledi za provedbu *Državne strategije*

Kao što i sama *Državna strategija* prepoznaje, protokom vremena smanjuje se broj svjedoka koji su dostupni i voljni svjedočiti na pretresu, materijalni dokazi propadaju, a šanse za pribavljanje novih materijalnih dokaza sve su manje. Veliki broj osumnjičenih nije dostupan organima vlasti BiH i ta se situacija vjerojatno neće promijeniti, ukoliko ne dođe do značajnog napretka u suradnji na regionalnoj razini (vidjeti poglavlje 6., *Regionalna suradnja*). Izgledi za postizanje cilja *Državne strategije* da se okončaju najprioritetniji predmeti ratnih zločina do kraja 2015. godine, a svi drugi predmeti do 2023. godine, zato neće biti uvjetovani samo provedbom mjera predviđenih *Državnom strategijom*, nego i okolnostima, koje su nedvojbeno izvan kontrole pravosudnih institucija.

Ipak, postizanje rezultata u nekim aspektima *Državne strategije* jednostavno zahtijeva konkretnije napore. Primjerice, rješavanje problema paralelnih predmeta, kako bi se izbjegla opasnost vođenja paralelnih istraga, i obustavljanje istraga u predmetima, u kojima nema dovoljno dokaza da je osumnjičeni učinio kazneno djelo, jeste i bit će

67 Odlukom od 12. siječnja 2009. godine, Ministarstvo pravde BiH je dalo zadatak CCIAT-u da razmotri izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku BiH, koje se odnose na *Državnu strategiju*. Istoga dana, Ministarstvo pravde BiH je distribuiralo *Državnu strategiju* svim pravosudnim institucijama u BiH i obavijestilo ih o njihovim obvezama u odnosu na nju (vidjeti Pismo ministra Čolaka: *Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina* od 12. siječnja 2009. godine).

68 Vidjeti podnaslov 2.2.1, *Prikupljanje podataka o predmetima i upravljanje predmetima, supra*.

69 Vidjeti Tabelu strateških mjera i rokova, *Državna strategija* (strateška mjera br.18), *supra* fusnota 13.

jedan od najvećih izazova u provedbi *Državne strategije*. Istraživanje, koje je Misija OEES-a provela, obuhvatilo je određene tužitelje u entitetima, koji vode istrage u predmetima ratnih zločina, i pokazalo je da mnogi tužitelji nisu voljni obustaviti istragu, kada nema dovoljno dokaza, usprkos činjenici da kazneni postupak dopušta ponovno otvaranje istrage, ako se dobiju dodatne informacije, koje pružaju dovoljno razloga za vjerovanje da je osumnjičeni učinio kazneno djelo. Ovakav stav je, naizgled, često motiviran strahom od negativnih reakcija žrtava ili kritika upućenih od medija ili političkih krugova. **Stvaranje realnih očekivanja kod žrtava i šire javnosti u svezi s rješavanjem predmeta ratnih zločina** je zato, također, važan preduvjet da se osigura da pravosudne institucije mogu ostvariti ciljeve poput ovoga, bez takvih pritisaka.

Državna strategija predstavlja plan za rješavanje nekih od najtežih problema, koji otežavaju učinkovito procesuiranje velikog broja neriješenih predmeta ratnih zločina u BiH. Kako se u sljedećim poglavljima razmatra, najveći među njima su složeni problemi u svezi s nadležnošću, nejasnoće oko raspodjele predmeta, izazovi u prevazilaženju problema nastalih razvojem pravnog okvira, te postojeći loši tehnički kapaciti sudova i tužiteljstava – osobito u entitetima. Od najveće je važnosti da napor na provedbi *Državne strategije* i dalje budu ozbiljni i ustrajni. Iako napredak u provedbi više segmenata *Državne strategije* još uvijek nije zadovoljavajući ili je u zastoju zbog niza već navedenih različitih faktora, jasno je da postoji konsenzus među pravosudnim institucijama u svezi s legitimnošću i razumnim osnovama plana. Zato je vrijeme da Nadzorno tijelo, u konzultaciji s praktičarima, ocijeni što nije funkcioniralo u prve dvije godine provedbe *Državne strategije* i, ako je potrebno, pronade drugi smjer, koji će dovesti do postizanja krajnjih rezultata, te prepozna i odgovori na propuste u prvobitnom popisu strateških mjera. Da bi se ovo postiglo, Nadzorno će tijelo, možda, trebati veću administrativnu i tehničku potporu.

3 Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH

Ovo poglavlje detaljno raščlanjuje pitanja koja se odnose na nadležnost za suđenja u predmetima ratnih zločina u BiH i pratećih problema, posebno glede raspodjele predmeta ratnih zločina između Suda i Tužiteljstva BiH i drugih sudova i tužiteljstava.

Među najvažnijim pitanjima u ovom poglavlju su:

- način na koji fragmentiranost pravosudnog sustava BiH utječe na djelotvorno i učinkovito procesuiranje predmeta ratnih zločina, uključujući pitanja sukoba nadležnosti između različitih sudova i tužiteljstava;
- detaljna ocjena mehanizama raspoređivanja predmeta ratnih zločina grupe I. i II. i najvažniji problemi koji se moraju riješiti kada su u pitanju ovi mehanizmi;
- pregled nedosljedne i neučinkovite primjene kriterija za raspoređivanje predmeta i rezultirajuća nepredvidivost i nesigurnost u svezi s nadležnošću za procesuiranje predmeta u BiH;
- loša komunikacija i suradnja između organa na državnoj i entitetskoj razini u svezi s upravljanjem predmetima;
- nepoštovanje odredaba, koje određuju mjesnu nadležnost tužiteljstava u entitetima prilikom kaznenog gonjenja i vođenja istrage u predmetima ratnih zločina.

3.1 Pregled i opća ocjena

Glavni problem koji utječe na procesuiranje ratnih zločina u BiH, otkako su započela prva suđenja u predmetima ratnih zločina nakon završetka oružanog sukoba, raspoređivanje je tih predmeta između različitih tužiteljstava i sudova u BiH, na način koji je u isto vrijeme i učinkovit i sukladan zakonu. Rješenje ovog problema ostaje jedan od većih izazova identificiranih u *Državnoj strategiji* i ključno je za njenu uspješnu provedbu. Organizacija sustava pravosudnih institucija, koje procesuiraju predmete ratnih zločina u BiH, prilično je složena i sastoji se od: Suda i Tužiteljstva BiH na državnoj razini; deset kantonalnih sudova i tužiteljstava u Federaciji BiH; pet okružnih sudova i tužiteljstava u Republici Srpskoj; i Osnovnoga suda i Tužiteljstva Brčko distrikta BiH. Ovaj složeni pravosudni sustav je **izuzetno fragmentiran**. Između pravosudnih institucija na državnoj razini i u entitetima, ne postoji hijerarhijski odnos, što je odraz postdaytonskih dogovora o unutarnjem ustroju BiH. Jedan od rezultata je da odluke po žalbi u predmetima ratnih zločina donose četiri različita suda: Apelaciono odjeljenje Suda BiH, Vrhovni sud FBiH, Vrhovni sud RS i Apelacioni sud Brčko distrikta BiH.

Pitanja koja se odnose na sukob, odnosno preklapanje nadležnosti u takvom sustavu predstavljaju ozbiljan problem za sveukupno funkcioniranje pravosudnog sustava BiH. Prilikom procesuiranja predmeta ratnih zločina, to pitanje postaje još zamršenije jer, pored tradicionalnih načela za određivanje nadležnosti u domaćem sustavu (mjesna i stvarna), uvedeni su i razrađeniji i fleksibilniji kriteriji u svrhu učinkovitijega rada na velikom broju predmeta ratnih zločina. Definicija kriterija za ocjenu, treba li se neki predmet procesuirati pred Sudom BiH ili pred sudovima u entitetima, promijenila se od vremena primjene *Pravilnika o pregledu predmeta ratnih zločina*, koji se odnosio na ocjenu *osjetljivosti* predmeta, do usvajanja *Državne strategije*, koja sadrži kriterije za pregled i ocjenu *složenosti* predmeta. Međutim, karakter ovih kriterija ostao je suštinski isti i povezan je sa značajkama predmeta, kao što je težina kaznenog djela, svojstvo i uloga počinitelja, te ostale okolnosti, kao što su povezanost predmeta s drugim predmetima, interes žrtava i svjedoka i posljedice zločina na lokalnu zajednicu.⁷⁰

Rezultati programa praćenja Misije OESS-a u svezi s procesuiranjem predmeta ratnih zločina, u zadnjih pet godina jasno pokazuju da pravosudni sustav **BiH nije uspio osigurati učinkovit način primjene kriterija za raspoređivanje predmeta**, ni sa stanovišta funkcionalnosti, ni prema obvezi da bude u potpunosti sukladan zakonu. Glavni se problemi odnose na: složeni mehanizam, koji je kreiran za pregled predmeta i donošenje odluke o njihovom raspoređivanju, na nekonzistentnu primjenu tih kriterija, lošu komunikaciju i suradnju između organa na državnoj razini i u entitetima, te nepoštovanje odredaba, koje određuju mjesnu nadležnost tužiteljstava u entitetima prilikom kaznenog gonjenja i vođenja istrage u predmetima ratnih zločina. Ovi problemi podrivaju i usporavaju procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH već dugi niz godina. Glavni su uzroci ovih problema višestruki i u velikoj mjeri odražavaju sustavne nedostatke pravosudnog sustava BiH, kao što je fragmentiranost i složenost pravnog okvira i organizacijske strukture. Drugi problem, koji je konkretnije povezan s procesuiranjem predmeta ratnih zločina, ugrađivanje je pravnih koncepata kreiranih radi osiguranja suradnje i koordiniranja između MKSJ-a i sudova u pravosudnom sustavu BiH. Ugrađivanje takvih koncepata često se pokazalo problematičnim zbog različite prirode pravnih odnosa između, s jedne strane, međunarodnih i domaćih sudova, i s druge, različitih sudova unutar određene države. Ključni primjer u tom pogledu je pokušaj da se kreira postupak za pregled i raspoređivanje predmeta ratnih zločina unutar BiH, sličan mehanizmu *Pravila puta MKSJ-a*.

Mora se reći da su, u ovakvom kontekstu, u drugoj polovici 2010. godine, pravosudne institucije vidljivo pojačale svoje napore da otklone gore navedene nedostatke i osiguraju da relevantne procedure budu usklađene i primjenjive u cijelom pravosudnom sustavu BiH. Dogovor postignut u kolovozu 2010. godine između Tužiteljstva BiH i tužiteljstava u entitetima u svezi s **osjetljivim pitanjem**

70 Vidjeti Aneks A, „Kriteriji za pregled predmeta ratnih zločina“, *Državna strategija*, supra fusnota 13.

nadležnosti za vršenje nadzora nad ekshumacijama posmrtnih ostataka osoba ubijenih u vrijeme oružanog sukoba, pokazuje da je kroz suradnju i dijalog, moguće pronaći učinkovita i zakonita rješenja za probleme koji proizlaze iz fragmentiranosti pravosudnog sustava BiH.⁷¹ Također, u lipnju 2010. godine, tužiteljstva u entitetima su se dogovorila da međusobno ustupe predmete ratnih zločina prema mjesnoj nadležnosti.⁷²

Daljnja raščlamba razrađuje neka od gore navedenih pitanja i predlaže moguće mjere za poboljšanje funkcioniranja mehanizama, koji reguliraju raspodjelu predmeta ratnih zločina u BiH. Raščlamba slijedi razliku u strukturi predmeta ratnih zločina prema *Državnoj strategiji*, odnosno između predmeta u koji su zaprimljeni u rad prije 1. ožujka 2003. godine i predmeta koji su zaprimljeni u rad nakon 1. ožujka 2003. godine, od kada je utvrđena nadležnost Suda i Tužiteljstva BiH nad predmetima ratnih zločina. Ove dvije grupe predmeta *Državna strategija* razlikuje kao predmete iz grupe II. i predmete iz grupe I. Stupanjem na snagu novog Kaznenog zakona BiH i novog Zakona o kaznenom postupku BiH, ove dvije grupe predmeta različito su regulirane, u smislu njihove raspodjele, te zahtijevaju odvojene raščlambe.

3.2 Predmeti zaprimljeni u rad prije 1. ožujka 2003. godine (predmeti iz grupe II)

Predmeti iz grupe II. su predmeti zaprimljeni u rad kod sudova i tužiteljstava u BiH prije nego što je utvrđena nadležnost Suda i Tužiteljstva BiH nad predmetima ratnih zločina stupanjem na snagu novih kaznenih zakona u ožujku 2003. godine. Prema prijelaznim odredbama Zakona o kaznenom postupku BiH iz 2003. godine, predmete iz nadležnosti Suda BiH zaprimljene u rad kod drugih sudova, odnosno tužiteljstava, i u kojima optužnica nije stupila na pravnu snagu ili nije potvrđena, mjesno nadležni sudovi obvezni su dovršiti ove predmete.⁷³ Ovo opće pravilo, međutim, imalo je dva važna ograničenja. Prvo, u istražnoj fazi postupka predmeti zaprimljeni u rad kod tužiteljstava u entitetima prije tog datuma bili su predmet ocjene osjetljivosti od strane Tužiteljstva BiH sukladno Pravilniku koji regulira pregled predmeta.⁷⁴ Prema ovom postupku Tužiteljstvo BiH moglo je preuzeti predmete, koji su označeni kao „**vrlo osjetljivi**“ ili ustupiti predmete, koji su označeni samo kao „**osjetljivi**“, na

71 U kolovozu 2010. godine, odlučeno je da će od 1. siječnja 2011. godine, Tužiteljstvo BiH preuzeti nadzor nad svim ekshumacijama u BiH. Prije ove odluke, nadzor nad ekshumacijama vršila su tužiteljstva u entitetima, ali ne po načelu mjesne nadležnosti, nego po osnovu etničke pripadnosti žrtava. Tako bi tužitelji RS poduzimali radnje na ekshumaciji posmrtnih ostataka nestalih osoba srpske etničke pripadnosti, a tužitelji iz FBiH poduzimali bi radnje na ekshumaciji posmrtnih ostataka nestalih osoba bošnjačke i hrvatske etničke pripadnosti, bez obzira je li mjesto ekshumacije locirano u RS ili u FBiH. U lipnju 2010. godine, međutim, Kolegij Tužiteljstva FBiH zauzeo je stav da je takvo postupanje nezakonito, što je predstavljalo istinski rizik da se ekshumacije obustave, do postizanja gore navedenog dogovora.

72 12. sastanak Nadzornog tijela za praćenje provedbe *Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, Bijeljina, 7. i 8. lipnja 2010. godine.

73 Članak 449. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku BiH.

74 Pravilnik, *supra* fusnota 45.

daljnje postupanje tužiteljstvima u entitetima.⁷⁵ Drugo, prema Zakonu o kaznenom postupku BiH, Sud BiH može odlučiti da preuzme takve predmete u kojima optužnica nije stupila na pravnu snagu ili nije potvrđena, uzimajući u obzir „težinu kaznenog djela, svojstvo počinitelja i druge važne okolnosti za ocjenu složenosti predmeta.“⁷⁶ Ovaj je proces dvojnog filtriranja kreiran, kako bi se osiguralo da se složeniji ili vrlo osjetljivi predmeti procesuiraju pred Sudom BiH. Međutim, ovaj se postupak pokazao kao manjkav i nedosljedan zbog niza razloga.

Prvo, opseg pravnog dosegla Pravidnika ostaje nejasan. Svrha postupka pregleda predmeta utvrđenog Pravidnikom je bila zamijeniti mehanizam za pregled predmeta ratnih zločina, koji je prije vršilo Tužiteljstvo MKSJ-a, primjenom odredaba *Pravila puta*.⁷⁷ Međutim, dok je pravna snaga *Pravila puta* utemeljena na međunarodnom sporazumu,⁷⁸ Pravidnik je skup internih smjernica, koje je usvojio Kolegij Tužiteljstva BiH, koje definiraju „dužnosti i odgovornosti svih tužiteljstava u BiH“⁷⁹ Međutim, pošto postupak pregleda sukladno Pravidniku nije bio utvrđen Zakonom o kaznenom postupku BiH, njegov pravni učinak u smislu ovlasti i dužnosti sudova i tužiteljstava u entitetima ostaje nejasan. U praktičnom smislu, to je značilo da su, u ograničenom broju predmeta, neki sudovi u entitetima nastavili raditi na predmetima iz grupe II. bez obzira na to što Tužiteljstvo BiH nije donijelo odluku o *osjetljivosti* predmeta, niti su provjerili je li neki predmet bio pregledan.⁸⁰

Dok su takvi slučajevi, iako zabrinjavajući, ipak izuzetak, rašireniji i ozbiljniji problem je **nepoštovanje odredaba, koje propisuju mjesnu nadležnosti u entitetima**, posebno od strane tužitelja prije završetka istrage. Ovaj je problem postojao i prije usvajanja Pravidnika, jer je neposredno nakon oružanog sukoba bila uobičajena praksa da tužiteljstva u entitetima vode istragu u svezi s navodnim zločinima počinjenim izvan mjesne nadležnosti sudova, naročito kada su navodni počinitelji pripadali drugoj etničkoj skupini. Kao što je obrazloženo u Izvješću Misije OEES-a *Suđenje ratnih zločina na sudovima u Bosni i Hercegovini* iz 2005. godine,⁸¹ ovakva situacija nije bila neočekivana u to vrijeme, uzimajući u obzir da su šanse da mjesno nadležno tužiteljstvo podigne optužnicu za djelo ratnog zločina protiv članova većinske etničke skupine bile vrlo male ili nikakve. Situacija je, također, bila pogoršana etničkim napetostima i podjelama, koje su karakteristične za poratno

75 Za daljnju raščlambu kriterija za pregled predmeta, vidjeti *Poglavlje 2., Izrada i provedba Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina, supra*.

76 Članak 449. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku BiH.

77 O *Pravilima puta*, vidjeti Izvješće Misije OEES-a: *Suđenje ratnih zločina na sudovima u Bosni i Hercegovini* iz 2005. godine, *supra* fusnota 3., str. 6. i 47.-50.

78 Rimski sporazum, potpisan 18. veljače 1996. godine, podržalo je Predsjedništvo BiH, i predsjednici Hrvatske i Srbije, dostupno na: <http://www.nato.int/ifor/general/d960218a.htm>

79 Pravidnik, *supra* fusnota 46. Međutim, treba uzeti u obzir da su u sastavu Kolegija tužiteljstva Bosne i Hercegovine samo tužitelji Tužiteljstva BiH.

80 Vidjeti, primjerice, predmet *Ahmetović* pred Okružnim sudom Istočno Sarajevo, predmet *Spasojević* pred Okružnim sudom Bijeljina i predmet *Previšić* pred Kantonalnim sudom Mostar.

81 Vidjeti Izvješće Misije OEES-a o suđenjima ratnih zločina iz 2005. godine, *supra* fusnota 3.

vrijeme, kao i činjenicom da su se radi masovnog raseljavanja stanovništva u vrijeme oružanog sukoba kaznene prijave podnosile na lokacijama udaljenim od mjesta počinjenja zločina. Ovaj problem je i dalje prisutan, te su konkretni primjeri navedeni u daljnjem tekstu.

Pregled predmeta sukladno postupku *Pravila puta MKSJ-a*, iako je spriječio proizvoljna uhićenja i kaznena gonjenja po osnovu etničke pripadnosti, nije osigurao poštovanje mjesne nadležnosti, jer umjesto tužiteljstvu, koje ima mjesnu nadležnost, predmeti su vraćani tužiteljstvima, koja su otvorila istragu. Kada je krajem 2004. godine Pravilnik usvojen, poštovanje zakonskih odredaba, koje propisuju mjesnu nadležnost, bio je logičan i očekivan cilj, bez obzira što je još uvijek postojalo međuetničko nepovjerenje u BiH. Osnivanjem Suda BiH, provedbama drugih reformi u pravosuđu, kao što je osnivanje VSTV-a BiH⁸² i okončanjem procesa ponovnog imenovanja sudaca i tužitelja, pravosudni sustav je bio znatno manje pod utjecajem etničke pristranosti. Pravilnik nije riješio ovo osjetljivo pitanje, jer izričito ne predviđa da, nakon pregleda, predmet treba vratiti mjesno nadležnom tužiteljstvu.⁸³ Kao posljedica toga, tužiteljstvima u entitetima često su vraćani predmeti, jer za njih nisu bila mjesno nadležna. Primjerice, to se desilo u predmetima *Spasojević i drugi* i *Vasiljević i drugi*, koji su vraćeni Kantonalnom sudu u Tuzli, usprkos činjenici da su određena kaznena djela počinjena na području Zvornika, odnosno Bratunca, a za to je područje mjesno nadležan Okružni sud u Bijeljini. Nepoštovanje mjesne nadležnosti je, zauzvrat, imalo negativan učinak na okončanje postupaka, jer su tužiteljstva u entitetima odlučila da ne rade na mnogim od ovih predmeta, a pri tome ih ne ustupaju mjesno nadležnim tužiteljstvima. Može se ustvrditi da se ovo događalo zbog uzajamnog nepovjerenja među tužiteljstvima, kada je u pitanju nepristranost u istragama u predmetima ratnih zločina.

Nasuprot tome, u nekim predmetima su tužiteljstva u entitetima odlučila da ne budu pasivna i podigla su optužnice usprkos mjesnoj nenadležnosti. Primjerice, Kantonalno tužiteljstvo u **Tuzli** u FBiH je između 2006. i rujna 2010. godine podiglo najmanje trinaest optužnica u predmetima ratnih zločina, koji su u mjesnoj nadležnost drugih tužiteljstava. Većinom su ti predmeti bili u mjesnoj nadležnosti Okružnog tužiteljstva u **Bijeljini**, u RS, jer se radilo o kaznenim djelima počinjenim u dolini Drine. U svim ovim predmetima, osim u jednom, Kantonalni sud u Tuzli nije potvrdio optužnice, jer se oglasio nenadležnim.⁸⁴ Ova procesna situacija imala je za posljedicu dvije ozbiljne prepreke. Prvo, povećala je **političke napetosti u**

82 Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće BiH neovisno je tijelo sastavljeno, između ostalih, od sudaca i tužitelja sa zadatkom da osiguraju neovisno, nepristrano i profesionalno pravosuđe.

83 Članak 7. stavak 5. točka c) Pravilnika samo predviđa da Tužiteljstvo BiH, kada vraća predmet Tužiteljstvu, koje je dostavilo predmet, obavijesti dato Tužiteljstvo o tome, ima li mjesnu nadležnost ili ne. *Vidjeti* Pravilnik, *supra* fusnota 45.

84 U navedenom razdoblju, Kantonalni sud u Tuzli oglasio se nenadležnim u sljedećim predmetima: *Lazarević Sreten i drugi*, *Janković Zoran, Milaković Jovo i drugi*, *Tomčić Ljubo i drugi*, *Grujić Slobodan, Mihajlović Vojo i drugi*, *Ostojić Radomir i drugi*, *Simo Stupar i drugi*, *Kerović Dragomir i drugi*, *Ostojić Zarija, Minić Ostoja i drugi*, *Vasiljević i drugi*, i *Ignjatović Mitar i drugi*; prema saznanjima koje Misija OEES-a ima, Sud je održao glavni pretres i okončao samo jedan predmet, *Spasojević i drugi*, u kojem nije imao mjesnu nadležnost.

lokalnoj zajednici. Udruge branitelja, čiji su članovi bili iste etničke pripadnosti, kao i osobe, protiv kojih je Kantonalno tužiteljstvo u Tuzli podiglo optužnice, optužila je Tužiteljstvo za etničku pristranost. Drugo, vidljivo je **usporila procesuiranje tih predmeta**, koji su, bez obzira na činjenicu što su bili spremni za glavni pretres, bili dostavljeni Sudu BiH, koji je zauzvrat, trebao odlučiti hoće li preuzeti predmete ili ih ustupiti mjesno nadležnom sudu u entitetu.⁸⁵

Prema informacijama dobijenim putem istraživanja Misije OEES-a, koje je obuhvatilo tužiteljstva u entitetima, jasno je da od polovice 2010. godine, mnoga tužiteljstva u oba entiteta još uvijek zadržavaju veliki broj predmeta, za koje nema nade, da će doći do faze glavnog pretresa, zbog mjesne nenadležnosti. Tek je u srpnju 2010. godine Nadzorno tijelo napokon odlučilo pristupiti rješavanju ovog problema, i posredovalo je u postizanju dogovora između svih tužiteljstava da odmah međusobno ustupe ove predmete prema mjesnoj nadležnosti. Predmeti su ustupljeni sredinom 2010. godine.

Još jedan nedostatak Pravilnika ogleda se u tome da ne sadrži obvezu Tužiteljstva BiH da navede razloge na temelju kojih je donijelo odluku da zadrži predmete s oznakom „vrlo osjetljivi“ ili da vrati predmete kantonalnim i okružnim tužiteljstvima s oznakom [samo] „osjetljivi.“ **Nepostojanje obveze obrazloženja u postupku pregleda** imalo je negativan utjecaj na kvalitetu suradnje između tužitelja na državnoj razini i u entitetima. Kao što su mnogi tužitelji u entitetima potvrdili tijekom istraživanja, koje je provela Misija OEES-a, takva situacija je uveliko otežala mogućnost predviđanja hoće li neki predmet biti vraćen Tužiteljstvu u entitetu ili ne, i ostavila prostor za spekulacije o razlozima koji stoje iza takve odluke.⁸⁶ Konačno, tužitelji u entitetima su se općenito žalili na dužinu vremena u kojem je Tužiteljstvo BiH vršilo pregled, jer je u mnogim predmetima pregled trajao dvije do tri godine. Čini se da nema objašnjenja za ovakvo kašnjenje, osim nedostatka resursa i predanosti, da bi se završio postupak pregleda predmeta. S obzirom na to da Pravilnik zahtijeva od tužitelja u entitetima da dostave cijeli spis na pregled, to je značilo da se **za vrijeme postupka pregleda predmeta nisu mogle provoditi istražne radnje u datom predmetu**, što je zauzvrat imalo ozbiljne posljedice u rješavanju otvorenih predmeta ratnih zločina. Nedvojbeno je trebalo dodijeliti više resursa Tužiteljstvu BiH kako bi učinkovitije i brže provelo postupak pregleda predmeta, posebno uzimajući u obzir da je **nedostatak resursa** bio problem, koji je, također, ozbiljno ugrožavao postupak pregleda prema *Pravilima puta MKSJ-a*. U posljednje vrijeme došlo je do pozitivnog

85 Na jednom se primjeru posebno vidi koliko je ovaj postupak zahtjevan. Predmet *Minić i drugi* bio je na ocjeni u Tužiteljstvu BiH u studenom 2005. godine i vraćen Kantonalnom tužiteljstvu u Tuzli, usprkos njegovoj mjesnoj nenadležnosti. U lipnju 2009. godine, Kantonalno tužiteljstvo u Tuzli podiglo je optužnicu; Kantonalni sud se oglosio nenadležnim i uputio predmet Sudu BiH, koji je u listopadu 2009. godine delegirao predmet mjesno nadležnom Okružnom sudu u Bijeljini. Glavni pretres počeo je u siječnju 2010. godine, nakon više od četiri godine od okončanja postupka ocjenjivanja od strane Tužiteljstva BiH.

86 Veći broj tužitelja obuhvaćenih istraživanjem Misije OEES-a potvrdio je da Tužiteljstvo BiH često odluči zadržati predmet, ne zbog toga što je *osjetljiv*, nego zato što postoje *jaki* dokazi. S druge strane, predmeti sa slabim dokazima vraćaju se tužiteljstvima u entitetima.

pomaka, jer je Nadzorno tijelo zatražilo da se postupak pregleda preostalih predmeta završi do kolovoza 2010. godine – iako u vrijeme pisanja ovog Izvješća nije bilo jasno daje li ovaj rok dovoljno vremena za istinsko okončanje ovoga procesa.

Problem druge prirode je **neusuglašenost i nesinkroniziranost** između postupka pregleda prema Pravilniku i prava Suda BiH da preuzme predmete u radu kod sudova i tužiteljstava u entitetima, sukladno Zakonu o kaznenom postupku BiH. Problem je, većinom, uzrokovan činjenicom što Sud BiH nije zaprimio obavijest o tome koje je predmete Tužiteljstvo BiH vratilo tužiteljstvima u entitetima nakon postupka pregleda. Ni Pravilnik, ni Zakon o kaznenom postupku, ne sadrže izričitu obvezu da se Sud BiH obavijesti o tome. Kao posljedica toga, za većinu predmeta, Sud BiH nije imao stvarnu mogućnost da razmotri eventualno preuzimanje predmeta po službenoj dužnosti na temelju stupnja njegove složenosti. Prema zapažanjima, do kojih je Misija OEES-a došla kroz *Program praćenja pravosudnog sektora*, kada je Sud BiH preuzimao predmet, bilo je to uglavnom na temelju prijedloga stranaka u postupku ili zbog interesa javnosti za neki predmet, zbog utjecaja medija ili civilnog društva. To se, primjerice, desilo u predmetima *Orić* pred Okružnim sudom u Bijeljini i *Samardžić* pred Okružnim sudom u Trebinju, gdje je Tužiteljstvo BiH prvobitno odlučilo da vrati predmete tužiteljstvima u entitetima, označivši ih kao *osjetljive*, a kasnije ih je Sud BiH preuzeo. Takvo postupanje, iako u potpunosti zakonito, uzrokovalo je daljnju neučinkovitost i odlaganja u procesuiranju predmeta ratnih zločina, jer je tužiteljstvima u entitetima Tužiteljstvo BiH najprije dopustilo da nastave postupati u tim predmetima, da bi im zatim to dopuštenje oduzeo Sud BiH.⁸⁷

Prepreke s kojima se susreće Sud BiH glede kontrole nad raspodjelom predmeta, u *Državnoj su strategiji* prepoznate kao ključni problem. Kao rješenje, *Državna strategija* predviđa obvezu tužitelja u entitetima i Tužiteljstva BiH (u svezi s predmetima iz grupe I) da dostave Sudu BiH izvješća o predmetima s dovoljno podataka, kako bi Sud BiH mogao izvršiti procjenu složenosti predmeta i donijeti odluku o preuzimanju složenijih predmeta *ex officio*. Ti podaci se odnose na ime osumnjičenog, kratak opis, navodnog, kaznenog djela, broj žrtava, svojstvo i ulogu osumnjičenog u vrijeme učinjenja djela i jesu li određene i/ili potrebne mjere za zaštitu svjedoka.⁸⁸ Međutim, kako je već navedeno, u poglavlju 2., *Izrada i provedba Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, prikupljanje ovih informacija, pokazali su se problematičnim.

Ovo je razočaravajuće s obzirom na to da je pravodobno i redovito dostavljanje, prikupljanje i procjena ovih podataka, postalo još važnije od usvajanja *Državne strategije*, jer ona ne predviđa kontinuiran pregled predmeta sukladno Pravilniku. Umjesto toga, *Državna strategija* uvodi novi set kriterija u Aneksu A (već navedenih u poglavlju 2., *Izrada i provedba Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*) i **novi mehanizam za raspoređivanje predmeta**, u kojem je u središtu

⁸⁷ Kao što je navedeno u Državnoj strategiji, do listopada 2008. godine, Sud BiH je preuzeo preko 136 predmeta po članku 449. stavak 2.

⁸⁸ Aneks B *Državne strategije*, *supra* fusnota 13.

ovlast Suda BiH da preuzme određeni predmet. Sukladno tome, nakon usvajanja *Državne strategije*, tužiteljstva u entitetima, iako još uvijek imaju obvezu da izvijeste Tužiteljstvo BiH o otvorenim predmetima,⁸⁹ nisu u obvezi da dostavljaju predmete Tužiteljstvu BiH i čekaju na odluku o stupnju njihove osjetljivosti, kako bi na njima nastavili rad. Ovo je, vjerojatno, imalo prilično velikog utjecaja na predmete ratnih zločina, koji su trenutačno u fazi istrage u entitetima jer, prema informacijama prikupljenim putem istraživanja koje je provela Misija OEES-a, još ima veliki broj predmeta koji, iako su zaprimljeni u rad prije 1. ožujka 2003. godine, tužiteljstva u entitetima nisu dostavila Tužiteljstvu BiH na pregled. To se desilo, jer je praksa većine tužiteljstava u entitetima bila da dostave predmet na pregled pred kraj istrage, odnosno, kada se smatralo da postoji dovoljno dokaza za podizanje optužnice.

Zato, pravo Suda BiH da preuzme određeni predmet postalo je jedino pravno jamstvo da se složeniji predmeti procesuiraju pred Sudom BiH. Usprkos važnosti ovog pitanja, i Tužiteljstvo BiH i tužiteljstva u entitetima su uveliko zanemarila svoju obvezu predviđenu *Državnom strategijom* da dostave utvrđene podatke Sudu BiH, tako doprinoseći sveukupno sporij provedbi *Državne strategije*. U lipnju 2010. godine, Nadzorno tijelo, na inicijativu predsjednika Suda BiH, odlučilo se posvetiti ovom problemu.⁹⁰ Za očekivati je da će to dovesti do učinkovitoga rješenja ovog problema. Bilo bi poželjno naći rješenje koje bi osiguralo da se odluke o preuzimanju predmeta u skladu s člankom 449. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku BiH donose u ranoj fazi istražnoga postupka, tako ograničavajući broj slučajeva u kojima će se predmet preuzeti pred kraj istrage ili u trenutku podizanja optužnice. To rješenje također mora osigurati da se u praksi ispoštuje princip diskrecije Tužiteljstva BiH u određivanju prioriteta predmetima, kao i ključna uloga Suda BiH kao garanta da će se najsloženiji predmeti procesuirati na državnoj razini.

3.3 Predmeti zaprimljeni u rad nakon 1. ožujka 2003. godine (predmeti iz grupe I)

Predmeti iz grupe I su **predmeti zaprimljeni u rad nakon stupanja na snagu novih kaznenih zakona**, te su zato u isključivoj nadležnosti Suda i Tužiteljstva BiH. Prema službenim podacima dostavljenim Nadzornom tijelu, do ožujka 2010. godine, trenutačno ima 657 predmeta, koji su trenutačno u fazi istrage kod Tužiteljstva BiH. Ovaj broj predmeta trenutačno u istrazi premašuje kapacitet Tužiteljstva BiH, jer, u razdoblju od pet godina obuhvaćenim ovim Izvješćem, ova institucija podigla je optužnice u oko 100 predmeta. Međutim, vođenje postupka u predmetima iz grupe I, koji se smatraju manje složenim, može se prenijeti mjesno nadležnim sudovima u entitetima odlukom Suda BiH, sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku BiH.⁹¹

89 Članak 18. Zakona o tužiteljstvu BiH

90 Sastanak Nadzornog tijela, Bijeljina 7. i 8. lipnja 2010. godine, *supra* fusnota 71. *Vidjeti*, dalje, podnaslov 2.2.1. Prikupljanje podataka o predmetima i upravljanje predmetima, *supra*.

91 *Vidjeti* članak 27a. Zakona o kaznenom postupku BiH.

Do rujna 2010. godine, ovaj se mehanizam koristio veoma rijetko, pa je u samo nekoliko predmeta vođenje postupka preneseno sudovima u entitetima, što je čini se, ponovno posljedica nepostojanja dostatnih informacija o datim predmetima, kao i postojanja otvorenih pitanja o samoj prirodi ovog mehanizma.⁹² Nasuprot tome, Sud BiH je procesuirao veliki broj predmeta, koji, s obzirom na težinu kaznenog djela i razinu odgovornosti optuženog, prema kriterijima utvrđenim *Državnom strategijom*, spadaju u manje složene predmete.⁹³ Kao posljedica toga, Tužiteljstvo BiH i Sud BiH nisu na učinkovit način ostvarili cilj predviđen *Državnom strategijom*, da se prioritetno fokusiraju na procesuiranje „najodgovornijih učinitelja“.⁹⁴ Ključni element uspješne provedbe *Državne strategije*, zato će biti prenošenje vođenja postupka u manje složenim predmetima sudovima u entitetima, što će omogućiti Tužiteljstvu i Sudu BiH da svoje resurse fokusiraju na složenije predmete.

Iako je mogućnost prenošenja vođenja postupka u predmetima sudovima u entitetima propisana odredbama Zakona o kaznenom postupku od 2003. godine, *Državna strategija* je prepoznala raniju **nezadovoljavajuću primjenu zakonske mogućnosti ustupanja**, kao značajan problem. U *Državnoj strategiji* navodi se da je glavni uzrok problema to, što je odredba u članku 27. Zakona o kaznenom postupku BiH bila neodgovarajuća za osiguravanje ustupanja manje složenih predmeta, jer predviđa postojanje pravnog standarda „važnih razloga“ kao uvjet za prenošenje vođenja postupka.⁹⁵ U nekim su predmetima, tako, vijeća Suda BiH tumačila ovaj uvjet na restriktivan način, tako što su isključivali prenošenje vođenja postupka u predmetima na temelju njihove složenosti zbog nepostojanja „važnih razloga“.⁹⁶ *Državna strategija*, prema tome, ispravno naglasila potrebu da se modificiraju zakonske odredbe o prenošenju vođenja postupka. Tako je Zakon o kaznenom postupku BiH izmijenjen i dopunjen, kako bi se ugradila nova odredba – članak 27a. – koji je primjenjiv samo u odnosu na predmete ratnih zločina i koji jasno identificira „težinu kaznenog djela, svojstvo počinitelja i ostale okolnosti važne za ocjenu složenosti predmeta“, kao kriterije za prenošenje vođenja postupka. Nažalost, te izmjene i dopune usvojene su tek u studenom 2009. godine, skoro godinu dana nakon usvajanja *Državne strategije*. Međutim, čak i nakon usvajanja ove odredbe, korištenje zakonske mogućnosti za ustupanje predmeta i dalje je zanemarivo s obzirom na to da je zaključno s rujnom 2010. godine samo u jednom predmetu preneseno vođenje postupka, dok je u drugom Sud BiH odbio prijedlog Tužiteljstva BiH.⁹⁷ Zato je, zaključno s tim datumom, još uvijek nemoguće procijeniti broj predmeta u kojima

92 Zaključno s rujnom 2010. godine, Misija OESS-a uspjela je identificirati samo sedam predmeta ratnih zločina, u kojima je vođenje postupka preneseno po člancima 27. ili 27a.

93 Vidjeti ispod, Poglavlje 4.: *Predmeti ratnih zločina pred Sudom BiH, infra*.

94 Državna strategija, *supra* fusnota 13.

95 Vidjeti članak 27. Zakona o kaznenom postupku BiH.

96 Vidjeti, primjerice, predmete *Bjelić i Lazarević*, za koje je Sud BiH odbio prijedlog Tužiteljstva BiH za prenošenjem vođenja postupka sudu u entitetu.

97 Sud BiH je prihvatio prijedlog za prenošenje postupka u predmetu *Hakalović* Kantonalnom sudu u Mostaru u travnju 2010. godine i odbio u predmetu *Novalić* u veljači 2010. godine.

će vođenje postupka biti preneseno u sljedećem razdoblju i kojim tužiteljstvima i sudovima u entitetima. Osim što predstavlja ozbiljnu prepreku provedbi *Državne strategije*, ova situacija, također, otežava procjenu stvarnih potreba, u smislu ljudskih i materijalnih resursa pravosudnih institucija u entitetima, kako bi na odgovarajući način ispunile svoju obvezu.

Neznatan broj predmeta u kojima je preneseno vođenje postupka, također, ukazuje na to da Sud BiH još uvijek nije razvio ujednačenu i razrađenu sudsku praksu u svezi s **primjenom kriterija za pregled predmeta ratnih zločina** predviđenih *Državnom strategijom* i Zakonom o kaznenom postupku BiH. S tim u svezi, Sud BiH će morati posvetiti osobitu pozornost kreiranju dosljednog pristupa u odnosu na identifikaciju i značaj, koji imaju „ostale okolnosti“, koje se moraju uzeti u obzir uz dva glavna uvjeta, a to su: težina kaznenog djela i svojstvo počinitelja. Iako Zakon o kaznenom postupku ne precizira koje su to okolnosti, suci će se u tu svrhu morati pozvati na kriterije, koji su identificirani *Državnom strategijom*, odnosno, povezanosti predmeta s drugim predmetima, interes žrtava i svjedoka i posljedice zločina na lokalnu zajednicu.⁹⁸

Drugo važno pitanje, koje treba riješiti, odnosi se na **fazu postupka u kojoj se vođenje postupka u predmetu treba i može prenijeti**. Treba naglasiti da s tim u svezi, u svim predmetima u kojima je vođenje postupka preneseno, bilo po članku 27. ili 27a. ZKP-a BiH, odluka Suda BiH donesena je *nakon* potvrđivanja optužnice. Može se reći da prenošenje vođenja postupka u predmetu u toj fazi ne predstavlja najučinkovitiju primjenu ovog mehanizma, jer zahtijeva posvećivanje značajnih resursa Tužiteljstva BiH okončanju istrage u predmetu, kojem se neće suditi pred Sudom BiH. Ovo je, također, neučinkovito sa stanovišta tužiteljstava u entitetima, kojima je ustupljen predmet, u kojem je podignuta optužnica, jer se ipak moraju upoznati s prikupljenim dokazima, kako bi se na odgovarajući način pripremili za glavnu raspravu. Primjerice, ova priprema će vjerojatno zahtijevati od tužitelja da ponovno sasluša svjedoke, kako bi ih mogao na odgovarajući način ispitati na glavnom pretresu. Učinkovitiji pristup zahtijeva da se ocjena složenosti predmeta izvrši i rješenje o prenošenju vođenja postupka donese u ranoj fazi istrage, po mogućnosti čim se ustanove glavnoosumnjčeni, navodno kazneno djelo i broj žrtava.

Po članku 27a. ZKP-a BiH, Sud BiH ne može *ex officio* prenijeti vođenje postupka u fazi istrage, nego samo na prijedlog Tužiteljstva BiH. Uspješna provedba *Državne strategije* zato će ovisiti o mogućnosti Tužiteljstva BiH da provede sveobuhvatan pregled predmeta iz grupe I, koji su trenutačno otvoreni i da predloži Sudu BiH da se u manje složenim predmetima prenese vođenje postupka na temelju kriterija za pregled predmeta ratnih zločina navedenih u *Državnoj strategiji*.

Drugo ključno pitanje koje treba razjasniti, odnosi se na **korištenje ex officio ovlasti Suda BiH da prenese vođenje postupka u predmetu**, koja se može koristiti

98 Vidjeti Aneks A *Državne strategije*, supra fusnota 13.

najkasnije do zakazivanja glavne rasprave.⁹⁹ U praksi to znači da se vođenje postupka može prenijeti *ex officio* u fazi odlučivanja o optužnici ili nakon ročišta za izjašnjenje o krivici. Učinkovito korištenje ove ovlasti Suda BiH predstavljat će važno jamstvo da se kriteriji za odabir predmeta, koji će se procesuirati pred Sudom BiH i sudovima u entitetima poštuju, i dosljedno primjenjuju. Bojazan da će se u manje složenim predmetima *ex officio* prenijeti vođenje postupka nakon podizanja optužnice, važan je poticaj da se osigura da Tužiteljstvo BiH usmjeri svoje napore na procesuiranje „najodgovornijih učinitelja“, kako je predviđeno *Državnom strategijom* (u čijoj je izradi Tužiteljstvo BiH imalo vodeću ulogu).¹⁰⁰

Dodatni problem u svezi s tim je to, što članak 27a. ZKP-a BiH ne definira na koji se način *ex officio* ovlasti trebaju koristiti u procesnom smislu. Naime, odluku o prenošenju vođenja postupka u predmetu može donijeti samo izvanraspravno vijeće.¹⁰¹ Međutim, Zakon o kaznenom postupku BiH ne predviđa da sudac za prethodno saslušanje (ovlašten za odlučivanje o optužnici i za vođenje ročišta za izjašnjenje o krivnji) ili pretresno vijeće, mogu uputiti predmet izvanraspravnom vijeću koje *ex officio* razmatra prenošenje vođenja postupka. Zato nije jasno kako se predmet može uputiti izvanraspravnom vijeću na razmatranje ako ne postoji prijedlog stranaka u postupku ili branitelja. Sud BiH bi trebao pronaći rješenje za to pitanje, što bi mu omogućilo da koristi svoje ovlasti na učinkovit i transparentan način. **Moguće rješenje bilo bi osnivanje stalnog vijeća, koje bi bilo ovlašteno, kako za donošenje odluka o prenošenju vođenja postupka u predmetu po prijedlogu stranaka, odnosno branitelja, tako i po službenoj dužnosti.**

99 Vidjeti članak 27.a stavak 1. Zakona o kaznenom postupku BiH.

100 O važnosti uloge sudaca u osiguravanju poštovanja kriterija za odabir predmeta, vidjeti Morten Bergsmo, Kjetil Helvig, Ilia Utmelidze, Gorana Žagovec, *Neriješeni predmeti međunarodnih zločina u Bosni i Hercegovini* (Oslo: PRIO, 2006), pp.126-127 (dostupno na: <http://www.prio.no/sptrans/390890946/Backlog%20of%20Core%20International%20Crimes%20Case%20Files%20in%20BiH.pdf>).

101 Naime, Vijeće suda sastavljeno od tri suca iz članka 24. stavak 7. Zakona o kaznenom postupku BiH, donosi odluke izvan glavnog pretresa.

4 Predmeti ratnih zločina pred Sudom BiH

U ovom poglavlju razmatraju se najvažnija dostignuća i izazovi pred Sudom i Tužiteljstvom BiH u rješavanju predmeta ratnih zločina u prvim godinama njihovog rada. U podnaslovu 4.1 daje se kratak osvrt na osnivanje ovih institucija i opća ocjena njihovog dosadašnjeg rada. U podnaslovu 4.2 razmatra se nekoliko aspekata glede broja predmeta u radu kod pravosudnih institucija na državnoj razini, s obzirom na dostignuća u svezi s rješavanjem predmeta, koji su složeni, osjetljive prirode ili privlače veliku pozornost javnosti, kao i određene nedostatke u dosljednosti pri odabiru i određivanju prioriteta predmetima. Pod preostalim podnaslovima (4.3 i 4.4) iznose se neka zapažanja, i pozitivna i kritike, u svezi s primjenom materijalnog prava i međunarodnog humanitarnog prava (MHP), te primjene Zakona o kaznenom postupku i poštovanja standarda pravičnog suđenja. U cjelini, u ovom poglavlju iznose se nova zapažanja i ne razmatraju se određeni problemi identificirani u ranijim izvješćima Misije OEES-a, osim napomene da neki od već uočenih problema i dalje postoje.¹⁰²

Među najvažnijim pitanjima razmotrenim u ovom poglavlju su:

- na koji su način Sud i Tužiteljstvo BiH procesuirali predmete koji su činjenično i pravno složeni, i kako su odolijevali pritiscima u *osjetljivim* predmetima i predmetima koji su privukli veliku pozornost javnosti;
- nedostaci u određivanju prioriteta i prilikom odabira predmeta, posebno u svezi s procesuiranjem „manje složenih“ predmeta koji, sukladno *Državnoj strategiji*, trebaju biti procesuirani pred sudovima RS, FBiH ili Brčko distrikta BiH;
- pitanja u svezi s primjenom materijalnog kaznenog prava u predmetima pred Sudom BiH, uključujući složena tumačenja bitnih obilježja kaznenog djela genocida i primjene doktrine zapovjedne odgovornosti i udruženog zločinačkog pothvata;
- problemi i nejasnoće u svezi s primjenom odredaba kaznenog postupka i standarda pravičnog suđenja, osobito u odnosu na odredbe o zabrani suđenja u odsustvu, sporazumu o priznanju krivnje, rukovođenje glavnom raspravom i kvalitetu obrane, potporu i zaštitu svjedoka;
- raščlamba razloga za visok postotak ukidanja presuda i problema vezanih uz postupak po žalbi.

102 *Vidjeti* Procesuiranje predmeta ustupljenih Bosni i Hercegovini od strane MKSJ-a, sukladno Pravilu 11bis, *supra* fusnota 2.; Zaštita i potpora svjedoka u predmetima ratnih zločina u BiH, *supra* fusnota 4.; i *Obrazloženja presuda u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Izazovi i pozitivni primjeri*, lipanj 2010. godine (dostupno na: <http://oscebih.org/documents/16879-bos.pdf>).

4.1 Pregled i opća ocjena

Prošlo je skoro više od pet i pol godina od početka rada Odjela I. za ratne zločine u strukturi Suda BiH i Posebnog odjela za ratne zločine u strukturi Tužiteljstva BiH. Objektivna ocjena njihovog rada u tom razdoblju ukazuje da su Sud BiH i Tužiteljstvo BiH, usprkos brojnim problemima, uglavnom **uspjeli da osiguraju da teška kaznena djela ratnih zločina budu procesuirana na učinkovit način sukladno standardima ljudskih prava**. Tako se može reći za obje institucije da ispunjavaju ciljeve zadate njihovim osnivanjem. Najvažniji među tim ciljevima, kao dio plana za osiguranje provedbe Izlazne strategije MKSJ-a, bio je osigurati postojanje pravosudnih institucija s vjerodostojnošću u regiji, kojima mogu biti ustupljeni predmeti protiv niže i srednjerangiranih počinitelja.¹⁰³ Drugi, jednako važan cilj je bio jačanje uloge novoosnovanih pravosudnih institucija, kao sastavnog dijela domaćeg pravosudnog sustava. Kombinacija ova dva cilja rezultirala je utvrđivanjem nadležnosti Suda i Tužiteljstva BiH nad predmetima ratnih zločina. Iako u ovim institucijama trenutačno još uvijek radi pet međunarodnih sudaca i tri međunarodna tužitelja, uz domaće suce i tužitelje, to su stalne i u potpunosti domaće institucije, koje primjenjuju domaće kazneno materijalno i procesno pravo.

4.2 Broj predmeta u radu kod Suda i Tužiteljstva BiH

Od osnivanja, **Sud BiH je procesuirao ukupno 166 osoba optuženih za ratne zločine**.¹⁰⁴ Od tog broja, za 68 optuženih postupak je okončan pravomoćnom presudom: 52 optužena osuđena su na kaznu zatvora u trajanju u prosjeku od 16 godina, dok je 14 optuženih oslobođeno optužbe. Postupak u svim predmetima, osim jednog, koji su ustupljeni od strane MKSJ-a sukladno Pravilu 11bis je okončan.¹⁰⁵ (Vidjeti Sliku 3: *Predmeti ratnih zločina okončanih od siječnja 2005. do rujna 2010.* i Sliku 4: *Broj optuženih procesuiranih pred sudovima u BiH – Pravomoćne presude izrečene optuženima od siječnja 2005. do rujna 2010.*, u Prilogu 1). U većini predmeta, optužene se teretilo za zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine protiv civilnog stanovništva, ili za oba navedena kaznena djela. Dvadesetpet osoba je bilo optuženo za genocid.¹⁰⁶ Velika većina žrtava u suđenjima, koja su vođena do sada, bili su civili. Četrnaest optuženih je zaključilo sporazum o priznanju krivice s Tužiteljstvom. Prvostupanjska presuda još nije donesena u 27 predmeta, a drugostupanjska u 18 predmeta. Ove brojke predstavljaju čvrst dokaz o pozitivnim rezultatima rada Suda

103 Vidjeti Izlaznu strategiju MKSJ-a (dostupna na: <http://www.icty.org/sid/10016>); također, Rezoluciju Vijeća sigurnosti 1534 (2004) (dostupna na: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_1534_2004_en.pdf).

104 Zaključno s rujnom 2010. godine.

105 Vidjeti predmete *Gojko Janković, Mejakić i drugi, Rašević i drugi, Paško Ljubičić, Radovan Stanković*, i *Milorad Trbić*. Predmet *Milorad Trbić* je u postupku po žalbi.

106 Vidjeti predmete *Petar Mitrović i drugi, Milorad Trbić, Milisav Gavrić, Vaso Todorović, Pelemiš i drugi, Radomir Vuković i drugi, Željko Ivanković, Jević i drugi* i *Kos i drugi*.

BiH. To je naročito istina kada se usporedi s radom drugih sudova, koji su procesuirali predmete ratnih zločina počinjenih u vrijeme oružanog sukoba na području bivše Jugoslavije. Primjerice, MKSJ, koji ima mnogo veće resurse i u daleko dužem vremenskom razdoblju, okončao je postupak protiv 125 optuženih u 89 predmeta do kraja lipnja 2010. godine. Naravno, prilikom ovakve usporedbe mora se uzeti u obzir činjenica da su predmeti procesuirani pred MKSJ-u, uopće uzevši, bili daleko složeniji od onih procesuiranih pred Sudom BiH.

4.2.1 Pravno i činjenično složeni predmeti

Kvaliteta presuda Suda BiH je, uopće uzevši, više nego zadovoljavajuća. Mora se primijetiti da, **otkako je započeo s radom u punom kapacitetu 2005. godine, Sud BiH je procesuirao veliki broj složenih i osjetljivih predmeta ratnih zločina.** Ti predmeti su bili teški za procesuiranje zbog brojnosti djela u osnovi zločina,¹⁰⁷ velikog broja žrtava,¹⁰⁸ ili zbog prirode odgovornosti optuženog kao nadređenog, a ne kao direktnog počinitelja.¹⁰⁹ Primjerice, predmet protiv *Novaka Đukića*, zapovjednika u VRS (Vojska Republike Srpske), koji je oglašen krivim što je izdao zapovijed za granatiranje centra Tuzle, što je imalo za posljedicu smrt 71 civila, zahtijevao je složenu balističku analizu. Drugi predmeti, kao što je predmet *Mandić*, u kojem je ratni pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Republike BiH oslobođen od optužbi, za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine protiv civilnog stanovništva, zahtijevali su detaljno poznavanje strukture civilne vlasti u vrijeme oružanog sukoba. U ovim predmetima, kao i u drugim, Sud je savjesno ocijenio dokaze, kako bi donio osuđujuće ili oslobađajuće presude.

4.2.2 Nepristranost u donošenju presuda i podizanju optužnica

Osim procesuiranja pravno i činjenično složenih predmeta, Sud BiH se suočio s velikim brojem *osjetljivih* predmeta, koji su privukli ogromnu pažnju i pritisak javnosti. Sud je demonstrirao otpornost na vanjske pritiske da se optuženi osude ili oslobode, kada su predmeti privlačili veliku pažnju javnosti. Primjerice, Sud se držao strogih standarda o postojanju dovoljno dokaza u predmetima protiv visokorangiranih počinitelja (primjerice *Mandić*) ili osoba optuženih za genocid u Srebrenici (primjerice *Stupar*), izričući oslobađajuće presude, kada nije bilo dokazano da je optuženi počinio kazneno djelo. Ostavljajući na stranu složene pravne aspekte ovih i drugih presuda, Sud je u nekoliko ključnih navrata jasno pokazao svoju nepristranost i neovisnost od političkog pritiska i pritiska javnosti, prilikom suđenja u predmetima. Isto tako, **Tužiteljstvo BiH čvrsto je odolijevalo**

107 *Trifunović i drugi, Stupar i drugi, Bastah i drugi, Kličković i drugi, Adamović i drugi*, itd.

108 *Vidjeti, primjerice, Trifunović i drugi, Milorad Trbić, Radimir Vuković i drugi, Mitrović i Radovan Stanković.*

109 *Vidjeti, primjerice, Rašević i drugi, Miloš Stupar, i Novak Đukić.*

ozbiljnim političkim pritiscima, koji su imali za cilj da utječu na ishod istrage u određenim predmetima.¹¹⁰ Osim toga, kako je to pokazalo u predmetu protiv zapovjednika Armije BiH, Zulfikara Ališpage, Tužiteljstvo BiH i dalje hrabro podiže optužnice protiv osoba, čak i kada je suočeno s prijetnjama smrću i ugrožavanjem sigurnosti tužitelja i svjedoka u predmetu.¹¹¹ Konačno, optužnice koje je podiglo Tužiteljstvo BiH pokazuju odsustvo bilo kakvih predrasuda po etničkoj osnovi. Do sada je suđeno osobama, koje su bili pripadnici različitih strana u oružanom sukobu i politika Tužiteljstva je da procesuiraju predmete protiv najodgovornijih počinitelja za najteža kaznena djela, bez namjere da postigne bilo kakvu etničku ravnotežu. Vidjeti poglavlje 7., *Politička i javna potpora procesuiranju ratnih zločina u BiH*, za detaljniju raščlambu otpora političkom miješanju i napadima.

4.2.3 Problemi u određivanju prioriteta i odabiru predmeta

Usprkos ovim pozitivnim zapažanjima još postoje problematična pitanja, koja trebaju biti riješena, i oblasti koje zahtijevaju poboljšanje. Primjerice, neki aspekti odabira predmeta, koji vrši Tužiteljstvo BiH izazivaju ozbiljnu zabrinutost. Za razliku od složenih i *osjetljivih* predmeta već navedenih u tekstu, veliki broj predmeta, koji se procesuiraju pred Sudom i Tužiteljstvom BiH, odnose se na direktne počinitelje, koji se terete za zločine protiv ograničenog broja žrtava.¹¹² Uopćeno govoreći, predmeti koji spadaju u ovu kategoriju ne predstavljaju naročit izazov za Sud i Tužiteljstvo BiH. Kao opće pravilo, ovi **manje složeni predmeti** trebaju biti procesuirani pred sudovima u entitetima, kako bi pravosudne institucije na državnoj razini mogle usmjeriti svoje resurse i napore na najsloženije predmete, kao što je predviđeno *Državnom strategijom*. Predmeti koje je Tužiteljstvo BiH do sada procesuiralo otvaraju ozbiljno pitanje, poštuje li se, stvarno, u praksi ova politika. Postali su očigledni nedostaci u primjeni kriterija za davanje prioriteta najozbiljnijim predmetima i raspodjelu predmeta između Suda i Tužiteljstva BiH i drugih sudova i tužiteljstava. Zbog toga, trenutačna praksa utvrđivanja stupnja prioritetnosti i odabira predmeta na državnoj razini, izaziva ozbiljnu zabrinutost, kako glede neučinkovitog korištenja raspoloživih resursa, tako i netransparentnosti politike Tužiteljstva.¹¹³

110 Tijekom 2009. i 2010. godine, tadašnji premijer RS Milorad Dodik više puta je zahtijevao da se podigne optužnica protiv Atifa Dudakovića, zapovjednika u Armiji BiH tijekom oružanog sukoba.

111 *Vidjeti* Optužnicu protiv Zulfikara Ališpage, potvrđenu 21. lipnja 2010. godine, str. 107.

112 *Vidjeti*, primjerice, *Mensur Memić i drugi, Čerim Novalić, Elvir Jakupović, Miodrag Marković, Stipo Žulj, Darko Dolić, Ljubo Tomić i drugi, Izet Smajić, Tomo Jurinović i Jakov Duvnjak*

113 Detaljnije o nedostatku transparentnosti u odlukama o ustupanju predmeta, *vidjeti* u Poglavlju 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH, supra*.

4.3 Primjena međunarodnog humanitarnog prava i domaćeg kaznenog zakona

4.3.1 Primjena materijalnog kaznenog prava

Sud BiH se suočio sa složenim pitanjima međunarodnog humanitarnog prava u velikom broju predmeta. Uopćeno govoreći, Sud BiH je riješio ova pitanja s velikim stupnjem jasnoće, redovito se rukovodeći sudskom praksom MKSJ-a. Može se reći da je korištenje sudske prakse MKSJ-a olakšano činjenicom što Sud BiH, za razliku od većine sudova u entitetima, primjenjuje Kazneni zakon BiH iz 2003. godine, a ne Kazneni zakon SFRJ, koji je bio na snazi u vrijeme oružanog sukoba.¹¹⁴ Sud BiH obično je bio na stajalištu da retroaktivna primjena Kaznenog zakona iz 2003. godine ne znači povredu načela legaliteta, što je tumačenje sukladno odluci Ustavnog suda BiH.¹¹⁵ U ožujku 2009. godine, međutim, Sud BiH je djelomice odstupio od ovog stajališta u drugostupanjskoj presudi u predmetu *Kurtović*, jer je presudio da, kada se uzme u obzir zakonom propisani minimum kazne za kaznena djela, koja su predviđena i u Kaznenom zakonu BiH iz 2003. godine i u Kaznenom zakonu SFRJ, treba primjenjivati KZ SFRJ, kao blaži za počinitelja.¹¹⁶ Ovakvo odstupanje nije imao velikog utjecaja na praksu Suda BiH, jer se čini da je primjenjivo samo na predmete u kojima bi Vijeće moglo osuditi optuženog na zakonom propisani minimum kazne zatvora, što je prema Kaznenom zakonu BiH deset godina. Međutim, treba napomenuti da je do rujna 2010. godine, predmet *Kurtović* bio jedini predmet u kojemu je Sud BiH donio odluku da treba primijeniti Kazneni zakon SFRJ, a ne Kazneni zakon BiH.

4.3.2 Obrazloženja počinjenja genocida i vidovi kaznene odgovornosti

Neka od najsloženijih pitanja, koja je Sud BiH morao razmatrati do sada, odnose se na dokazivanje elemenata počinjenja genocida, zapovjedne odgovornosti i udruženog zločinačkog pothvata. Zaključno s rujnom 2010. godine, 25 osoba se teretilo za genocid; mora se primijetiti da se svi ovi predmeti odnose na zauzimanje Srebrenice od strane VRS u srpnju 1995. godine.¹¹⁷ Dok u većini ovih

114 Kako je Misija OEES-a navela u svom prethodnom Izvješću, Kazneni zakon iz 2003. godine najadekvatnije definira ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava i ljudskih prava, koja su se dogodila tijekom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, te kaznenu odgovornost pojedinaca, koji su počinili ta kršenja. Kazneni zakon BiH sadrži odredbe o zločinima protiv čovječnosti i pruža detaljnu definiciju zapovjedne odgovornosti, na taj način odražavajući odredbe Statuta MSKJ-a. Kazneni zakon SFRJ ne sadrži takve odredbe. *Vidjeti: Na putu ka usuglašenoj provedbi važećeg zakona u predmetima ratnih zločina pred sudovima u Bosni i Hercegovini, supra* fusnota 4.

115 *Vidjeti Maktouf*, Odluka o dopustivosti i meritumu, Ustavni sud BiH, 30. i 31. ožujka 2007. godine.

116 *Zijad Kurtović*, drugostupanjska presuda, 25. ožujka 2009. godine, paragrafi 127.-134.

117 Vojska Republike Srpske.

predmeta prvostupanjska presuda još nije donesena, devet osoba je osuđeno u prvostupanjskom ili drugostupanjskom postupku. U načelu, Sud je zauzeo veoma oprezan i striktan pristup u tumačenju postojanja **bitnih obilježja kaznenog djela genocida**. Važno je napomenuti da su svi optuženici, osim jednog, koji su do sada osuđeni za genocid,¹¹⁸ proglašeni krivim kao pomagači pri izvršenju kaznenog djela genocida, a ne kao direktni sudionici u izvršenju kaznenog djela.¹¹⁹ U predmetu *Trifunović i drugi*, Apelacijsko je vijeće ispitalo prvostupanjsku presudu u odnosu na šest optuženih, i proglasilo ih krivim, samo kao pomagače u genocidu i umanjilo kazne zatvora za 10 godina.¹²⁰ Iako je Apelacijsko vijeće utvrdilo da radnje počinjenja optuženih – uključujući ubijanje više od tisuću ljudi – čine dio genocida počinjenog u Srebrenici u srpnju 1995. godine, zaključilo je da sami optuženi nisu dijelili *mens rea* (genocidnu namjeru), s onima koji su planirali napad. Na zaključak Vijeća je, čini se, utjecala činjenica da su optuženi bili obični vojnici, koji su izvršavali zapovjedi svojih nadređenih, a ne oni, koji su planirali genocid. Osim toga, Sud BiH je nedavno odbacio izjavu o priznanju krivnje Vlastimira Golijana, jer je, iako se izjasnio krivim u odnosu na činjenice navedene u optužnici, izjavio da ne razumije pravni pojam genocida.¹²¹ Dakle, Sud BiH je smatrao da nisu zadovoljeni zakonski uvjeti za prihvatanje izjave o priznanju krivice.

Drugo pravno kontroverzno pitanje, koje se pojavilo u predmetu *Stupar i drugi*, tiče se doktrine **zapovjedne odgovornosti**, odnosno kakva je odgovornost optuženog, koji je preuzeo ulogu zapovjednika nad počiniteljima, tek *nakon* počinjenja kaznenog djela. Apelacijsko je vijeće ukinulo osuđujuću presudu, koju je izreklo prvostupanjsko vijeće i oslobodilo optuženog Stupara, jer zapovjednik ne može biti kazneno odgovoran za nekažnjavanje podređenih za kaznena djela, koja su počinjena u vrijeme dok nije bio zapovjednik.¹²²

Zapovjedna odgovornost je, zajedno s **udruženim zločinačkim pothvatom**, još jedno izuzetno složeno pitanje, koje je Sud BiH razmatrao u mnogim svojim odlukama. Optuženi se terete za ova dva oblika kaznene odgovornosti u značajnom broju predmeta pred Sudom BiH. U mnogim slučajevima, zapovjedna odgovornost

118 *Vidjeti Milorad Trbić*, prvostupanjska presuda, 16. listopada 2009. godine, kojom se Trbić oglašava krivim za genocid počinjen kao dio udruženog zločinačkog pothvata i osuđuje na kaznu zatvora u trajanju od 30 godina. Drugostupanjska presuda u ovom predmetu još nije donesena.

119 *Radomir Vuković i drugi*, prvostupanjska presuda, 22. travnja 2010. godine, *Petar Mitrović*, drugostupanjska presuda, 7. rujna 2009. godine i *Stupar i drugi*, drugostupanjska presuda, 9. rujna 2009. godine.

120 *Stupar i drugi*, drugostupanjska presuda, 9. rujna 2009. godine. U predmetu *Petar Mitrović*, Apelacijsko je vijeće utvrdilo da je optuženi u izvršenju kaznenog djela genocida sudjelovao kao pomagač, i smanjilo njegovu kaznu sa 38 na 28 godina zatvora. *Vidjeti* drugostupanjsku presudu, 7. rujna 2009. godine.

121 Odluka o priznanju krivnje, izrečena usmeno na ročištu od 23. rujna 2010. godine.

122 Apelacijsko je vijeće utvrdilo da je Stupar bio zapovjednik II. Odreda specijalne policije Šekovići, od veljače 1994. godine, do sredine lipnja 1995. godine, kada ga je zamijenio Rade Čuturić. Od sredine lipnja 1995. i 21. kolovoza 1995. godine, kada je postao voditelj zborničkog odjela Uprave za kontraiverzionu zaštitu, Stupar je ostao pripadnik II. Odreda specijalne policije Šekovići, bez posebnog zaduženja, izuzev u razdoblju između 15. i 18. srpnja, kada je zamijenio Čuturića, koji je bio ranjen. Zato je Apelacijsko vijeće zaključilo da Stupar nije bio zapovjednik u vremenu navedenom u Optužnici (10. do 14. srpnja 1995. godine). *Vidjeti* drugostupanjsku presudu, 28. travnja 2010. godine, paragrafi 44., 51. i 56.

i udruženi zločinački pothvat koriste se ili alternativno ili u svezi s nekim oblikom direktnog izvršenja. Budući da prvostupajnske presude u većini ovih predmeta još nisu donesene,¹²³ u ovom trenutku nije moguće procijeniti koju će teoriju Tužiteljstvo uspješnije dokazati. Međutim, Sud je BiH jasno presudio da optuženi ne može biti istodobno osuđen i po zapovjednoj odgovornosti i za udruženi zločinački pothvat.¹²⁴

Obrazloženje suda u svezi s primjenjivošću ova dva vida kaznene odgovornosti nije dosljedno u predmetima i postoji određen stupanj nejasnoće. Jasno je iz razmotrenih predmeta da mnoge suci u prvostupajnskim vijećima na Sudu BiH ne primjenjuju s lakoćom institut zapovjedne odgovornosti, kao vid kaznene odgovornosti. Kao posljedica toga, obrazloženja u svezi s primjenom instituta zapovjedne odgovornosti često su nepotpuna i kontradiktorna,¹²⁵ kao što je Apelacijsko vijeće istaknulo u nekoliko predmeta. U predmetu *Šefik Alić*,¹²⁶ primjerice, Apelacijsko je vijeće našlo da je prvostupajnsko vijeće pogrešno utvrdilo, zaključivši da je optuženi oslobođen zapovjedne odgovornosti, zbog činjenice nazočnosti njegovog nadređenog časnika prilikom počinjenja predmetnih kaznenih djela. Osim toga, prvostupajnsko je vijeće trebalo razmotriti je li optuženi imao *de facto* kontrolu nad svojim podređenima, umjesto da samo utvrdi da nije imao *de jure* status i položaj. Na sličan način je u predmetu *Lazarević i drugi*,¹²⁷ Apelacijsko vijeće utvrdilo da je prvostupajnsko vijeće pogrešno utvrdilo da je optuženi bio u poziciji zapovjednika (kao zamjenik upravnika zatvora) i odredilo održavanje pretresa pred vijećem Apelacionog odjeljenja.

Nasuprot tome, vijeća Suda BiH čini se da imaju mnogo veće razumijevanje teorije odgovornosti udruženog zločinačkog pothvata. Uz nekoliko izuzetaka,¹²⁸ odluke koje su razmotrene za potrebe ove raščlambe ukazuju na bolje razumijevanje koncepta udruženog zločinačkog pothvata i izuzetnu sposobnosti rješavanja nekih od najsofisticiranijih pitanja u svezi s ovim vidom kaznene odgovornosti.¹²⁹ Međutim, isto se ne može reći za Tužiteljstvo BiH, koje, u velikom broju predmeta, nije pravilno potkrijepilo i dokazalo obilježja udruženog zločinačkog pothvata.

123 *Gasal i drugi, Bastah i drugi, Adamović i drugi, Kličković i drugi, Ivanković i drugi, Petar Čivčić i Dronjak i drugi.*

124 *Vidjeti Radić i drugi*, prvostupajnska presuda, str. 174. i *Rašević i drugi*, drugostupajnska presuda, stranice 29.-30. Apelacijsko je vijeće u predmetu *Rašević i drugi* presudilo da je prvostupajnsko vijeće pogriješilo, kada je osudilo optuženog po oba osnova, ali ga je osudilo samo po osnovu zapovjedne odgovornosti. *Vidjeti*, također, *Mejakić i drugi*, drugostupajnska presuda, 16. velječe 2009. godina, paragraf 67. Ipak, čini se da je optuženi u nedavno presuđenom predmetu *Lalović i drugi* osuđen i po osnovu udruženog zločinačkog pothvata i zapovjedne odgovornosti. Međutim, pisana izrada presude još nije bila dostupna u vrijeme pisanja ovoga Izvješća.

125 Treba napomenuti da raščlambe prvostupajnskog vijeća u predmetima *Ferid Hodžić i Predrag Kujundžić*, predstavljaju pozitivne primjere, jer su dobro promišljene i jasne.

126 Rješenje o ukidanju prvostupajnske presude, 23. ožujka 2009. godine, paragrafi 13. i 14.

127 Rješenje o ukidanju prvostupajnske presude, 21. kolovoza 2009. godine, str. 3. i 4. od 23. rujna 2010. godine, Apelacijsko je vijeće donijelo presudu, kojom je proglasilo Sretena Lazarevića, Dragana Stanojevića i Slobodana Ostojića krivima za ratni zločin protiv civilnog stanovništva kao suizvršitelje. Sreten Lazarević oslobođen je zapovjedne odgovornosti, jer Tužiteljstvo nije dokazalo postojanje njegove efektivne kontrole nad počiniteljima.

128 Za primjere ovih izuzetaka, *vidjeti Ranko Vuković i drugi, Rješenje o ukidanju prvostupajnske presude, 2. rujna 2008. godine, i drugostupajnsku presudu, 3. lipnja 2009. godine.*

129 Postoji veći broj predmeta u svezi s udruženim zločinačkim pothvatom u kojima prvostupajnska presuda još nije donesena. Osim toga, četiri optužena, koji se terete za sudjelovanje u udruženom zločinačkom pothvatu sklopili su sporazume o priznanju krivice. *Vidjeti Damir Ivanković, Gordan Đurić, Ljubiša Četić i Vaso Todorović.*

Neadekvatno razumijevanje udruženog zločinačkog pothvata od strane Tužiteljstva evidentno je u velikom broju optužnica i to je Sud BiH ispravno primijetio. U predmetu *Mandić*, primjerice, prvostupanjsko vijeće je oslobodilo optuženog od odgovornosti za izdavanje zapovijedi za napad,¹³⁰ ali je sugeriralo da je Tužiteljstvo BiH trebalo razmotriti terećenje optuženog prema teoriji udruženog zločinačkog pothvata.¹³¹ U nekoliko predmeta, Sud je BiH naglasio važnost navođenja svih obilježja udruženog zločinačkog pothvata konkretno i sa dovoljnom preciznošću u optužnici.¹³² Primjerice, Apelacijsko vijeće u predmetu *Božić i drugi*, također, utvrdilo je da standard udruženog zločinačkog pothvata, koji se navodi u optužnici, ne smije biti preširok.¹³³ Ipak, u optužnici *Gasal i drugi*, navođenje udruženog zločinačkog pothvata može se zaključiti samo iz upućivanja na relevantnu odredbu Kaznenog zakona BiH. Ova optužnica je podignuta 2007. godine i nije izmijenjena usprkos prvostupanjskoj i drugostupanjskoj presudi u drugim predmetima, što ukazuje da udruženi zločinački pothvat treba navesti konkretno i jasno.¹³⁴

U odlukama raščlanjenim za potrebe ovoga Izvješća, Sud BiH je, također, izrazio neke bitne rezerve glede primjenjivosti udruženog zločinačkog pothvata na nižerangirane počinitelje. Razmatrajući odgovornost optuženog za udruženi zločinački pothvat, prvostupanjsko vijeće u predmetu *Božić i drugi*,¹³⁵ navelo je da primjenu ovog vida kaznene odgovornosti treba ostaviti za one koji su osmislili i izvršili plan, dok se obični vojnici trebaju držati odgovornima samo za kaznena djela, koja su počinili.¹³⁶ Prvostupanjsko vijeće u predmetu *Radomir Vuković i drugi*, došlo je do sličnog zaključka.¹³⁷ Ovi zaključci stavljaju važna ograničenja na primjenjivost udruženog zločinačkog pothvata na predmete, koji se procesuiraju pred Sudom BiH, i Tužiteljstvo BiH bi ih trebalo uzeti u obzir prilikom pripremanja optužnica.

Osim toga, veći broj vijeća Suda BiH razjasnio je razliku između sudjelovanja u udruženom zločinačkom pothvatu iz članka 180. stavak 1. i **saučiniteljstva** iz članka 29. Kaznenog zakona BiH. U predmetu *Radić i drugi* Sud je utvrdio da iako članak 29. predviđa da optuženi mora dati „odlučujući doprinos“ počinjenju kaznenog

130 Optuženi je oslobođen i od zapovjedne odgovornosti.

131 Prvostupanjska presuda, 18. srpnja 2007. godine, str.162.

132 *Vidjeti Bundalo i drugi*, prvostupanjska presuda, 21. prosinca 2009. godine, i *Božić i drugi*, prvostupanjska presuda, 6. studenoga 2008. godine, i drugostupanjska presuda, 5. listopada 2009. godine.

133 Drugostupanjska presuda, paragraf 122. *Vidjeti*, također, *Milorad Trbić*, prvostupanjska presuda, 16. listopada 2010. godine, u kojoj je Sudeće vijeće suzilo opseg udruženog zločinačkog pothvata, kako bi obuhvatao samo događaje počinjene na području odgovornosti Zvorničke brigade.

134 Optužnica protiv Nisveta Gasala i Musajba Kukavice podignuta je 18. rujna 2007. godine. Optužnica samo upućuje na članke 180. stavak 1. i 2. i 29. indicirajući da se optuženi terete za udruženi zločinački pothvat i zapovjednu odgovornost. Optužnica protiv druge dvojice optuženih (Handžić i Dautović), s druge strane, konkretno upućuje na udruženi zločinački pothvat.

135 Prvostupanjska presuda, 6. studenoga 2008. godine, str. 62.-66., odbacuje teoriju Tužiteljstva o udruženom zločinačkom pothvatu zbog, *inter alia*, propusta da dovoljno obrazloži elemente udruženog zločinačkog pothvata i da dokaže njegovo postojanje. Zaključci prvostupanjskih vijeća u svezi s postojanjem udruženog zločinačkog pothvata su u potpunosti potvrđeni u drugostupanjskoj presudi, 5. listopada 2009. godine, paragrafi 117.-170.

136 *Božić i drugi*, prvostupanjska presuda, 6. studenoga 2008. godine, str. 63.

137 *Radomir Vuković i drugi*, prvostupanjska presuda, 22. travnja 2010. godine, paragraf 591.

djela, nije uvjet da je sudionik u udruženom zločinačkom pothvatu dao znatan ili značajan doprinos počinjenju kaznenog djela. To ukazuje da stupanj sudjelovanja u udruženom zločinačkom pothvatu ne treba ispuniti standard „odlučujućeg doprinosa“. Prema prvostupanjskom vijeću, ova razlika je relevantna samo u slučaju kada optuženi nije sudjelovao u *actus reus* kaznenog djela, ali je počinio „neko drugo djelo“ koje je dovelo do počinjenja kaznenog djela.¹³⁸ Na sličan način je prvostupanjsko vijeće u predmetu *Krsto Savić i drugi*, razdvojilo sudjelovanje u udruženom zločinačkom pothvatu od saučiniteljstva iz članka 29. i pomaganja. Vijeće je utvrdilo da je stupanj sudjelovanja, koji predviđa kazneno djelo udruženog zločinačkog pothvata manji od odlučujućeg doprinosa određenog člankom 29., ali da sudjelovanje u udruženom zločinačkom pothvatu ima veću težinu od radnji pomaganja, jer sudionik u udruženom zločinačkom pothvatu dijeli namjeru s drugim počiniteljima zločinačkog pothvata.¹³⁹

Iz ovog kratkog pregleda sudske prakse Suda BiH, može se zaključiti da i prvostupanjaska i apelacijska vijeća, u načelu imaju ispravno razumijevanje međunarodnog kaznenog prava. Neki problemi, čini se, i dalje postoje – osobito glede Tužiteljstva BiH – u svezi s pravilnom primjenom vidova kaznene odgovornosti, kao što je zapovjedna odgovornost i udruženi zločinački pothvat. Ovi vidovi se u većini predmeta koriste protiv osoba, koje su imale neki stupanj odgovornosti po položaju, a nisu fizički počinile kazneno djelo. Kao takve, ove vrste predmeta su, po definiciji, složene i predstavljaju veći izazov za suce i tužitelje. Važno je zato da se osigura mogućnost kontinuirane specijalističke edukacije za suce i tužitelje, osobito one novoimenovane, kao i prilike i metode, putem kojih bi oni razmijenili pravna mišljenja i najbolje prakse u svezi s ovim pitanjima.

4.4 Poštovanje odredaba kaznenog postupka i standarda pravičnog suđenja

Suđenja pred Sudom BiH vode se isključivo po novom akuzatorno orijentiranom Zakonu o kaznenom postupku, koji je stupio na snagu 2003. godine. U prosincu 2004. godine, Misija OEES-a objavila je Izvješće u kojem su iznesena zapažanja i zaključci o primjeni novih zakona o kaznenom postupku, ističući najvažnije probleme s kojima se pravosuđe susretalo prilikom prelaska s ranijeg sustava, u kojem su prevladavala inkvizitorna obilježja, na novi, u kojem dominiraju akuzatorna.¹⁴⁰

138 *Radić i drugi*, prvostupanjaska presuda, 20. veljače 2009. godine, str. 239.-241. (ukinuta u žalbenom postupku zbog bitnih povreda kaznenog postupka), pozivajući se na *Tužiteljstvo protiv Kvočke i drugih.*, drugostupanjaska presuda, Predmet br. IT-98-30-1, 28. veljače 2005. godine.

139 Prvostupanjaska presuda, 24. ožujka 2009., paragrafi 429.- 430. Isti stav zauzelo je Apelacijsko vijeće u predmetu *Rašević i drugi*, iako je obrazloženo Vijeća, donekle, zbnjujuće, jer se čini da Vijeće koristi termin suizvršilaštvo u *udruženom zločinačkom pothvatu* i sudjelovanje u *udruženom zločinačkom pothvatu*, naizmjence. *Vidjeti drugostupanjsku presudu*, 6. studenoga 2008. godine, str. 27.

140 *Izvješće o primjeni Zakona o kaznenom postupku na sudovima u BiH*, prosinac 2004. godine (dostupno na <http://www.oscebih.org/documents/1079-eng.pdf>).

Šest godina nakon objavljivanja Izvješća s pravom se može reći da je novi postupak zaživio u kaznenopravnom sustavu BiH. Međutim, niz izazova i problema još uvijek postoji. Uzrok tih problema često proizlazi iz nedostataka povezanih s neadekvatnim razumijevanjem nositelja pravosudnih funkcija glede njihove uloge i prerogativa predviđenih postupkom ili iz nekih nepreciznih odredaba Zakona o kaznenom postupku. Postupci u predmetima ratnih zločina pred Sudom BiH predstavljaju, zbog svoje složenosti, značajnu metodu ocjenjivanja kvalitete postignute pravde u BiH, s točke gledišta primjene kaznenog postupka i rukovođenja glavnim pretresom. Mnoga od pitanja i napomena, iznesenih u daljnjem tekstu, zato su primjenjiva na „obične kaznene predmete“, koji se procesuiraju pred Sudom i Tužiteljstvom BiH i drugim sudovima i tužiteljstvima.

4.4.1 Izostanak optuženog s glavnog pretresa

Jedan od ozbiljnijih proceduralnih izazova za Sud BiH u prvoj godini njegova rada bio je povezan s **odbijanjem većeg broja optuženih da nazoče na ročištima zakazanim u njihovim predmetima**. U siječnju 2007. godine, najmanje 29 optuženih započelo je štrajk glađu u pritvoru. U znak prosvjeda, odbili su da se odazovu pozivu Suda BiH, tvrdeći da su zbog štrajka glađu bili previše iscrpljeni da pristupe glavnom pretresu. Suci u tim predmetima trebali su odlučiti trebaju li glavni pretresi biti nastavljeni bez nazočnosti optuženih u sudnici, imajući u vidu zabranu mogućnosti suđenja *in absentia*, kako je propisano Zakonom o kaznenom postupku BiH.¹⁴¹ Većinom su prvostupanjska vijeća zauzela stav da glavni pretres treba nastaviti, jer su optuženi bili uredno pozvani na glavne pretrese i namjerno su odlučili da im ne nazoče.¹⁴² Sukladno tome, utvrđeno je da je nastavak glavnog pretresa u ovim predmetima sukladan standardima pravičnog suđenja, uzimajući u obzir da je pravo na obranu osigurano obveznom nazočnošću njihovih branitelja. Iako su suci ispravno protumačili odredbe kaznenog postupka u svjetlu međunarodnih odredaba o pravima optuženog,¹⁴³ mora se priznati, kao što su suci u predmetu *Vuković* naglasili, da je to pitanje složeno zbog propusta Zakona o kaznenom postupku BiH da regulira ovu pravnu situaciju i njezin odnos sa zabranom suđenja *in absentia*.¹⁴⁴

Odredba o zabrani suđenja *in absentia* Zakona o kaznenom postupku BiH je vrlo štura, te je kao takva podložna različitim tumačenjima.¹⁴⁵ Općenito, bilo bi od koristi glede učinkovitosti i pravičnosti postupka, ukoliko bi postojalo detaljnije tumačenje

141 Članak 247. Zakona o kaznenom postupku BiH glasi: „Optuženom se ne može suditi u odsustvu“.

142 *Vidjeti*, primjerice, *Božić i drugi, Rašević i drugi, Momčilo Mandić, Stupar i drugi, Adamović drugi, i Radmilo Vuković*.

143 *Vidjeti* u svezi s tim *Sejdović protiv Italije*, Europski sud za ljudska prava, br. 56581/00, (1. ožujka 2006. godine).

144 *Vidjeti Radmilo Vuković*, Rješenje, 19. siječnja 2007. godine.

145 Primjerice, Sud BiH dovršio je predmete u kojima je optuženi bio u bjekstvu, mada nakon podnošenja žalbi drugostupanjske presude u tim predmetima nisu donesene. *Vidjeti* predmete protiv Momira Savića i Mirka Todorovića.

zabrane suđenja *in absentia* koje bi, uzimajući u obzir standarde pravičnog suđenja, jasno odredilo pod kojim je okolnostima primjenjivo.

4.4.2 Sporazumi o priznanju krivnje

Drugo pitanje vezano za postupak koje treba regulirati na jasniji način je korištenje instituta sporazuma o priznanju krivnje, posebno kada je rezultat procesa pregovaranja između stranaka. Iako se institut sporazuma nije koristio u prvim godinama rada Suda BiH, u zadnje tri godine zaključeno je 14 sporazuma o priznanju krivnje pred Odjelom I. za ratne zločine. Tako je institut **sporazuma o priznanju krivnje postao važan aspekt procesuiranja predmeta ratnih zločina pred Sudom BiH**. Prema mišljenju Tužiteljstva BiH, cilj korištenja sporazuma o priznanju krivnje su pozitivni rezultati, kao što su skraćivanje kaznenog postupka i smanjenje broja neriješenih predmeta.¹⁴⁶ Međutim, način na koji se sporazumi o priznanju krivnje zaključuju u Tužiteljstvu BiH dovodi u sumnju stvarno postizanje njegovih pretpostavljenih prednosti. Osim toga, dosadašnja praksa je zabrinjavajuća glede poštovanja odredaba kaznenog postupka i, što je možda još problematičnije, da li je osnovni cilj procesuiranja predmeta ratnih zločina doveden u pitanje načinom na koji se trenutačno koristi institut sporazuma o priznanju krivnje.

Prvo, treba naglasiti je da su svi, osim dva, sporazuma o priznanju krivnje pred Sudom BiH¹⁴⁷ zaključeni nakon početka glavnog pretresa – neki čak i na samom kraju dokaznog postupka.¹⁴⁸ Iako to Zakon o kaznenom postupku BiH ne priječi,¹⁴⁹ zaključivanje sporazuma o priznanju krivnje nakon izvođenja dokaza značajno umanjuje prednosti instituta sporazuma o priznanju krivnje. U tom slučaju, troškovi kaznenog postupka su već učinjeni, posebno oni povodom glavne rasprave, dok su svjedoci već bili izloženi mogućoj duševnoj boli zbog svjedočenja i suočavanja s optuženim. Zato Tužiteljstvo BiH mora pažljivo razmotriti treba li zaključiti sporazum o priznanju krivnje s optuženima u tako **kasnim fazama postupka**. Druga mogućnost bila bi usvajanje izmjena i dopuna kaznenog postupka, koja bi predviđala vremenski rok, nakon kojeg Tužiteljstvo i obrana ne mogu pregovarati o priznanju krivnje.

Osim toga, nikako nije jasno je li prednost pregovaranja o priznanju krivnje uvijek prikladna u teškim kaznenim djelima, poput genocida, zločina protiv čovječnosti,

146 Vidjeti Tužiteljstvo BiH, Posebni odjel za ratne zločine, Smjernice za praksu br. 2 (Izjašnjavanje o krivici i sporazumi o priznanju krivice), 3. ožujka 2008. godine. Međutim, ovaj dokument interna je smjernica Posebnog odjela i nije usvojen od strane Kolegija tužiteljstva.

147 Vidjeti predmet *Marko Boškić*, optužnica je potvrđena 9. srpnja 2010. godine, u kojoj se optuženi tereti za zločine protiv čovječnosti. Sud je prihvatio sporazum o priznanju krivice, i Boškić je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina. Vidjeti, također, predmet *Elvir Jakupović*, optužnica je potvrđena 21. lipnja 2010. godine, a 8. srpnja 2010. godine, optuženi se izjasnio da nije kriv; Sud je 23. kolovoza 2010. godine prihvatio sporazum o priznanju krivice. Optuženi je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od pet godina.

148 *Ljubiša Četić, Rade Veselinović, Paško Ljubičić i Dušan Fuštar*.

149 Članak 231. Zakona o kaznenom postupku BiH

i ratnih zločina protiv civilnog stanovništva. Primjena ovog pravnog instituta u takvim predmetima trebala bi biti popraćena procjenom drugih mogućih koristi u kaznenom postupku vezanih uz priznanje krivnje – kao što su priznavanje činjenica od strane optuženog na ročištu s kojeg javnost nije isključena, davanje iskaza u kojem se otkrivaju lokacije nestalih osoba, pružanje prilike da se izrazi kajanje, i, kao što se detaljnije razmatra u daljnjem tekstu, suradnja optuženog u drugim istragama. S tim u svezi, bila bi korisna provedba/dopuna obvezujućih naputaka o izjašnjavanju o krivnji i sporazumima o priznavanju krivnje na razini Tužiteljstva BiH i **usvajanje sličnih smjernica za predmete ratnih zločina u tužiteljstvima u entitetima.**¹⁵⁰

Drugo pitanje koje izaziva zabrinutost, odnosi se na korištenje oblika pregovaranja o priznanju krivnje od strane Tužiteljstva BiH, koji se odnosi na **pregovaranje o točkama optužnice.** U svom ranijem Izvješću, Misija OESS-a izrazila je svoju zabrinutost u svezi s više predmeta u kojima je, prije sklapanja sporazuma o priznanju krivnje, Tužiteljstvo BiH dostavilo izmijenjenu optužnicu, u kojoj se odustalo od određenih točaka.¹⁵¹ Iako je Tužiteljstvu dopušteno da izmijeni optužnicu na glavnom pretresu, ne čini se da navedeno striktno slijedi duh i slovo Zakona, ako izmjene optužnice zapravo znače odustajanje od točaka optužnice, radi zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje s optuženim. Iako kazneni postupak izričito ne zabranjuje pregovaranje o točkama optužnice, ova praksa je, čini se, u suprotnosti s načelom legaliteta kaznenog gonjenja iz članka 17. Zakona o kaznenom postupku BiH, koji obvezuje Tužiteljstvo da poduzme kazneno gonjenje, kada postoje dokazi da je kazneno djelo učinjeno. Tumačenje odredaba o sporazumu o priznanju krivnje u odnosu na načelo legaliteta kaznenog gonjenja sugerira da Zakon o kaznenom postupku BiH ne dopušta pregovaranje o točkama optužnice. U ovom kontekstu, može se reći da **bi sadašnjoj praksi zaključivanja sporazuma o priznanju krivnje, u smislu transparentnosti i jasnoće zakona, koristila izmjena i dopuna važeće odredbe, kojom bi se pojasnilo da stranke u postupku mogu pregovarati samo o vrsti i visini kaznenopravne sankcije, koja će se izreći optuženom.**

Druga manjkavost odredaba o sporazumu o priznanju krivnje, odnosi se na nepostojanje mehanizma, koji bi osigurao da optuženi izvrši **klauzulu o suradnji**, koja može biti dio sporazuma. Onog trenutka kad sud prihvati sporazum s predloženom kaznenopravnom sankcijom, prema odredbama postupka, nema mogućnost da tu odluku stavi izvan snage, ili izmijeni sankciju, u slučaju da optuženi ne ispoštuje obvezu iz klauzule o suradnji. Zato tužitelj, nakon prihvatanja sporazuma, zapravo nema stvarnog načina da osigura suradnju dogovorenu sporazumom o priznanju krivice. Kako bi se ovaj problem zaobišao, neki suci Suda BiH razvili su praksu zaprimanja sporazuma o priznanju krivice, ali uz odlaganje njegovog razmatranja, sve dok optuženi ne postupi prema dogovorenoj klauzuli o suradnji, naime, svjedoči

150 *Supra* fusnota 146.

151 *Vidjeti Deveto izvješće* Misije OESS-a u predmetu *Paško Ljubičić*, prosinac 2008. godine (dostupno na <http://www.oscebih.org/documents/14044-eng.pdf>). Slučajevi pregovaranja o točkama optužnice zabilježeni su u sljedećim predmetima: *Rade Veselinović, Paško Ljubičić, Dušan Fuštar, Vaso Todorović i Milivoje Čirković.*

u korist Tužiteljstva u nekom drugom predmetu, u kojem se postupak vodi u isto vrijeme.¹⁵² Ovakvo postupanje ima legitiman i koristan cilj osiguravanja da optuženi ispuni obvezu o suradnji s Tužiteljstvom, koju je preuzeo kao uvjet za zaključenje sporazuma o priznanju krivice. Međutim, postoje određeni problematični aspekti i ograničenja. Sporazum o priznanju krivnje nema pravno dejstvo niti je obvezujući za stranke u postupku, sve dok ga sud ne prihvati. Zato, čak i ako optuženi ispuni svoju obvezu o suradnji, sud može na kraju odbaciti sporazum zbog nekih, drugih, legitimnih razloga, što je rezultat, koji može biti nepravičan prema optuženom. Osim toga, praksa odlaganja razmatranja sporazuma o priznanju krivnje moguća je samo kada se namjeravana suradnja treba ostvariti kroz kraće vremensko razdoblje, jer odlaganje okončanja predmeta zbog izvršavanja obveze iz klauzule o suradnji ne bi bilo sukladno pravu na suđenje u razumnom roku. Uzimajući navedeno u obzir, **sveobuhvatnije i učinkovitije rješenje kako bi se osiguralo izvršavanje obveze iz klauzule o suradnji, čini se mogućim, samo kroz odgovarajuće izmjene i dopune odredaba Zakona o kaznenom postupku BiH.**

4.4.3 Dužina i učinkovitost postupaka

Usprkos gore navedenim problemima, *inter alia*, suci Suda BiH su, općenito, ustrajni u osiguravanju poštovanja standarda pravičnog suđenja i sveukupne učinkovitosti postupka. Glede poštovanja prava na suđenje u razumnom roku, može se reći da su se suđenja, u pravilu, vodila u razumnom roku. Prvostupanjska presuda u mnogim, manje složenim predmetima, protiv nižepozicioniranih optuženika i s malim brojem žrtava, izricala se u roku kraćem od godinu dana, od početka glavnog pretresa. Primjerice, takav je bio slučaj s predmetima *Marko Škrobić* (5 mjeseci), *Krešo Lučić* (7 mjeseci), *Ivica Vrdoljak* (2 mjeseca) i *Nenad Tanasković* (6 mjeseci). S druge strane, u složenim predmetima, s višepozicioniranim optuženicima, velikim brojem žrtava i/ili protiv nekoliko optuženih, trebalo je puno više vremena do izricanja prvostupanjske presude. Primjerice, prvostupanjska presuda u predmetu *Bastah i drugi* donesena je 18 mjeseci nakon početka glavnog pretresa. Također, u postupku protiv Milorada Trbića, koji je optužen da je počinio kazneno djelo genocida, glavni je pretres trajao više od dvije godine, do izricanja prvostupanjske presude.

S tim u svezi, mora se primijetiti da dužina i učinkovitost postupaka koji se vode pred Sudom BiH ovise o mnogo faktora, kao što su: broj optuženih, njihovo vladanje u sudnici, dostupnost svjedoka, te postupanje Tužiteljstva i obrane. Međutim, u konačnici obveza je predsjednika vijeća da osigura da se postupak vodi na najučinkovitiji način, sukladno Zakonu o kaznenom postupku BiH i standardima

152 26. lipnja 2009. godine, u predmetu *Korićanske stijene*, Vijeće je, prvobitno, odbacilo sporazum o priznanju krivice, na osnovu svjedočenja optuženog (Gordana Đurića) u drugom predmetu, kao dio njegove obveze na suradnju, što nije bilo sukladno činjenicama, koje je priznao u sporazumu o priznanju krivice. Sljedeći sporazum o priznanju krivice prihvaćen je dva mjeseca kasnije, nakon što je optuženi ponovno svjedočio u drugom predmetu. Tom prilikom, suci su zaključili da je optuženi u potpunosti ispoštovao klauzulu o suradnji.

pravičnog suđenja. Iako se rad Suda BiH u ovom pogledu značajno poboljšao u zadnjih nekoliko godina, niz problema u svezi s vođenjem postupka još postoji. Loša **organizacija vremena** često predstavlja prepreku učinkovitosti postupka u predmetima ratnih zločina pred Sudom BiH. Zbog toga što Tužiteljstvo i obrana redovito precijene dužinu vremena potrebnog za ispitivanje svjedoka i izvođenje materijalnih dokaza, ročišta se često završe ranije, nego što je planirano, što ostavlja sudnice praznima i po nekoliko sati svaki dan. Iako je veći broj predsjednika vijeća izdao upozorenja strankama u postupku, malo njih je poduzelo konkretne korake, kako bi riješio ovaj problem. Kao dobar primjer rješavanja ovog problema, može se navesti postupanje predsjednika vijeća u predmetu *Babić i drugi*, koji je upozorio branitelja da ako nastavi planirati ispitivanje po samo jednog ili dva svjedoka dnevno, Sud će početi pozivati ostale svjedoke s popisa obrane, kako bi se postupak ubrzao. Kao rezultat toga, obrana je bila potaknuta predložiti učinkovitije korištenje vremena tijekom glavnog pretresa. Drugi način za povećanje učinkovitosti postupka je da se osigura da se stranke drže vremena predviđenog za ispitivanje svakog svjedoka. Iako većina vijeća Suda traži i od optužbe i od obrane podnošenje plana rada na početku dokaznog postupka, kojim se navodi točno vrijeme i okolnosti na koje će se svjedoci izravno ispitivati, realno mali broj vijeća osigura da se ti planovi i ispoštuju. Misija OEES-a je uočila, međutim, da neka vijeća redovito koriste **statusne konferencije**, što predstavlja pozitivan napredak i trebalo bi doprinijeti sveukupnoj učinkovitosti postupka.

4.4.4 Obrana

Primjetno je da Sud BiH poštuje **načelo kontradiktornosti postupka prema optuženom**. Prilikom donošenja odluke hoće li se na glavnom pretresu, kao dokaz koristiti iskazi svjedoka ili optuženih, dati tijekom istrage, vijeća suda uvijek se pozivaju na sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava (ESLJP). Takvi izuzeci od načela neposrednosti u izvođenju i ocjeni dokaza, dopušteni su Zakonom o kaznenom postupku BiH. Sukladno nedavnim izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku BiH,¹⁵³ iskazi optuženog dati u istrazi mogu se koristiti protiv njega, čak i ako se optuženi odluči braniti šutnjom, ali samo ako mu je prilikom saslušanja u istrazi priopćeno za koje kazneno djelo se tereti, te je bio poučen o njegovim pravima. S tim u svezi, mora se istaknuti da je Sud odlučivao o prihvatanju iskaza optuženih datih u istrazi kao dokaza, tek nakon pažljivog razmatranja, jesu li zadovoljeni standardi pravičnog suđenja, koje je postavio ESLJP.¹⁵⁴

Usko povezano s pitanjem poštovanja standarda pravičnog suđenja je standard obrane u suđenjima pred Sudom BiH. Odmah treba istaknuti da rad Odsjeka za krivičnu

153 Članak 273. stavak 3. *Vidjeti* Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni list broj 58/08.

154 *Milorad Trbić*, prvostupanjska presuda, 16. listopada 2009. godine, paragrafi 84.-164.

obranu (OKO) na pružanju, kako obuke, tako i pravne i administrativne potpore braniteljima pred Sudom BiH, uopćeno govoreći, ima vrlo visoke standarde. OKO je uveliko pomogao da se u praksi osigura postojanje jednakosti stranaka u postupku između Tužiteljstva i obrane. Ipak, Misija OESS-a uočila je da učinak branitelja znatno varira od predmeta do predmeta i da postoje neki problemi u toj oblasti, koji se ponavljaju. U većini predmeta ratnih zločina pred Sudom BiH, dodatni *ex officio* branitelj postavlja se svakom optuženom,¹⁵⁵ i većina vijeća traži da oba branitelja nazoče svakom ročištu u predmetima u kojima su postavljeni. Međutim, nisu svi branitelji poštovali ovo pravilo, što je izazvalo kritike sudaca.¹⁵⁶ Neki, dodatni, branitelji, također su ignorirali i ponavljane upute vijeća da budu spremni zamijeniti glavnog branitelja u bilo kojoj fazi postupka.¹⁵⁷ Osim toga, Misija OESS-a izražava svoju zabrinutost zbog odluke Suda u nekim predmetima da dopuste da optužene s jednim braniteljem, koji opravdano izostane s glavnog pretresa, zastupa branitelj suoptuženog.¹⁵⁸ Takvo zastupanje, koje otvara pitanje mogućeg sukoba interesa, neučinkovito je, jer zamjenski branitelj često služi samo kao formalni zastupnik optuženog i rijetko poduzima aktivnu ulogu u postupku. U ranijem izvješću, Misija OESS-a također je izrazila svoju zabrinutost u svezi s propustom da se ne istraži financijsko stanje optuženog u kontekstu postavljanja branitelja po službenoj dužnosti, što je, čini se, prisutan problem.¹⁵⁹

4.4.5 Zaštita i potpora svjedoka

Još jedan ključni problem u suđenjima u predmetima ratnih zločina je zaštita i potpora svjedoka i žrtava. Ovaj je problem detaljno razmatran u Izvješću Misije OESS –a o zaštiti i podršci svjedoka u predmetima ratnih zločina u BiH, objavljenom u svibnju 2010. godine.¹⁶⁰ Misija OESS-a naglašava da je Sud BiH iskazao ozbiljnu opredijeljenost da pruži zaštitu i potporu svjedocima. Ovo je evidentno iz rada Odjela za potporu žrtvama i svjedocima, raspoloživosti sofisticiranih tehničkih resursa za primjenu zaštitnih mjera (kao što su tehnički uređaji za prijenos zvuka i slike i elektronski uređaji za izmjenu glasa ili/i slike svjedoka) i odlučnosti vijeća da se poštuju odredbe Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka. Ipak, Misija OESS-a još jednom ističe svoju zabrinutost u svezi s **nesmotrenim**

155 *Pelemiš i drugi, Gasal i drugi, Kličković i drugi, Željko Ivanović, Adamović i drugi, Babić i drugi, itd.*

156 *Gasal i drugi*, ročište održano 20. svibnja 2009. godine, i *Kličković i drugi*, ročišta održana 25. kolovoza, 1. srpnja i 13. listopada 2009. godine.

157 *Gasal i drugi*, ročište održano 19. svibnja 2010. godine. Kao pozitivan primjer, *vidjeti Selimović i drugi*.

158 *Vidjeti*, primjerice, *Babić i drugi* i *Damjanović i drugi*.

159 Izvješće Misije OESS-a o procesuiranju predmeta ustupljenih Bosni i Hercegovini od strane MKSJ-a sukladno Pravilu 11.bis, *supra* fusnota 2., na str. 33.-4.

160 Izvješće Misije OESS-a, Zaštita i podrška svjedoka u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini, *supra* fusnota 4.

otkrivanjem identiteta zaštićenih svjedoka od strane stranaka u postupku, kao i nekih sudaca. Zabrinjavajuće je što se to desilo u značajnom broju predmeta.¹⁶¹

4.4.6 Ukidanje presuda po žalbi

Postupak po žalbi pred Sudom BiH otvara neka složena pitanja. Misija OESS-a je u svom Izvješću iz lipnja 2010. godine izrazila svoju zabrinutost u svezi s **visokim postotkom ukinutih ili preinačenih prvostupanijskih presuda po žalbi** i utjecaju istog na sveukupnu kvalitetu presuda Suda BiH.¹⁶² Kako bi se ovaj problem detaljnije raščlanio, razmatrano je 29 odluka po žalbi, koje je donio Sud BiH 2008., 2009. i 2010. godine. Prema toj raščlambi, prvostupanijska presuda je potvrđena u cijelosti samo u pet od 29 predmeta, koji su ispitani. U 14 predmeta,¹⁶³ Apelacijsko je vijeće ukinulo prvostupanijsku presudu i odredilo održavanje pretresa, dok je u deset predmeta preinačilo presude.¹⁶⁴

Važno je primijetiti da je devet od tih 14 presuda ukinuto, u cijelosti ili djelomično, zato što je izreka presude bila nerazumljiva, protivrječna sama sebi ili razlozima presude ili presuda uopće nije sadržavala razloge ili u njoj nisu bili navedeni razlozi o odlučnim činjenicama. Ovaj osnov za žalbu, predviđen člankom 297. stavak 1. točka k. Zakona o kaznenom postupku BiH, kao jedna od bitnih povreda kaznenog postupka, koja je apsolutno bitna povreda i ima za posljedicu ukidanje prvostupanijske presude, detaljno se razmatra u drugostupanijskoj presudi u predmetu *Todorović i Radić*.¹⁶⁵ Apelacijsko vijeće je pojasnilo da članak 297. stavak 1. točka k., nije odgovarajući osnov za žalbu, kada se osporava točnost činjenica, koje utvrdilo ili nije utvrdilo prvostupanijsko vijeće.¹⁶⁶ Umjesto toga, Apelacijsko će vijeće ispitati je li presuda nerazumljiva, proturječna sama sebi ili razlozima presude ili uopće ne sadrži razloge ili u njoj nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama. Nadalje, u predmetu *Krešo Lučić*, Apelacijsko vijeće ukinulo je prvostupanijsku presudu zbog proturječnosti *izreke* presude, koja sadrži odluku suda o kaznenopravnom zahtijevu

161 *Vidjeti Milorad Trbić, Kličković i drugi, Bastah i drugi, Vuković i drugi, Momir Savić i Željko Lelek.*

Reakcija predsjednika vijeća u većini takvih slučajeva sastoji se od pukog upozorenja strankama u postupku da budu pažljiviji, više je nego neadekvatna, kada se uzme u obzir ozbiljnost situacije. U predmetu *Milorad Trbić*, Vijeće je čak proizvoljno stavilo zaštićene informacije u ruke medija i javnosti, dopuštajući saslušanje zaštićenog svjedoka na ročištu otvorenom za javnost, tražeći od nazočnih da informacije drže u tajnosti. *Vidjeti Osmo izvješće Misije OESS-a u predmetu Milorad Trbić*, srpanj 2009. godine (dostupno na <http://www.oscebih.org/documents/16491-eng.pdf>).

162 *Vidjeti, Obrazloženja u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini*, str. 12., *supra* fusnota 101. Služba za međunarodno kazneno pravo, *Konačno izvješće Službe za međunarodno kazneno pravo o održivoj tranziciji Ureda registrara i potpori međunarodnih donatora Sudu i Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine u 2009. godini*, 25. prosinca 2008. godine str. 32. (dostupno na: <http://www.iclsfoundation.org/wp-content/uploads/2009/05/icls-bih-finalreportwebsitecorrected.pdf>).

163 U predmetu *Stupar i drugi*, prvostupanijska presuda ukinuta je samo u dijelu koji se tiče optuženog Stupara.

164 To uključuje predmet *Trifunović i ostali*, koji je razdvojen od predmeta *Stupar i ostali* u žalbenom postupku.

165 *Todorović i drugi*, drugostupanijska presuda, 17. veljače 2009. godine, paragrafi 15.-17. *Vidjeti*, također, *Marko Škrobić*, drugostupanijska presuda, 22. travnja 2009. godine, paragrafi 8.-13.

166 *Todorović i drugi*, drugostupanijska presuda, 17. veljače 2009. godine, paragrafi 18. i 20.

u optužnom aktu, i *obrazloženja* presude, u kojem se navode razlozi za donošenje takve sudske odluke. Apelacijsko vijeće je tu odluku donijelo jer je našlo da izreka pobijane presude prvostupanskog suda ne sadrži činjenice i okolnosti, koje čine obilježje kaznenog djela, iako su one navedene u obrazloženju. Apelacijsko vijeće je, dalje, utvrdilo da je *izreka* presude proturječna sama sebi, jer definira isto djelo i kao protupravno lišenje slobode i kao druga nečovječna djela slične prirode.¹⁶⁷

Od presuda koje su raščlanjene za potrebe ovoga Izvješća, pet je bilo ukinuto, a dvije su preinačene, jer je Apelacijsko vijeće utvrdilo da je prvostupanjsko vijeće pogrešno i nepotpuno utvrdilo činjenično stanje. To se dogodilo u postupku protiv Marka Samardžije, kojeg je prvostupanjsko vijeće osudilo na kaznu zatvora u trajanju od 26 godina za zločine protiv čovječnosti. Nakon ponovnog izvođenja dokaza, Apelacijsko je vijeće proglasilo optuženog krivim za zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode, ali ga je oslobodilo od optužbe za suučestvo u pokretanju, podstrekavanju i pomaganju u ubojstvima. Na kraju je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od sedam godina.¹⁶⁸ Na sličan način su presude u predmetima *Zdravko Mihaljević*,¹⁶⁹ *Suad Kapić*,¹⁷⁰ i *Lazarević i drugi*¹⁷¹ ukinute po osnovu pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Osim toga, pet presuda od ukupnog broja raščlanjenih u ovom Izvješću, preinačene su zbog povrede Kaznenog zakona u svezi s, primjerice, presudama prvostupanjskih vijeća o elementima genocida ili zapovjedne odgovornosti. Raščlamba odluka Apelacionog odjeljenja po ovim pitanjima je iznesena u prethodnom podnaslovu (podnaslov 4.3.2 *Obrazloženja počinjenja genocida i vidovi kaznene odgovornosti*).

U ovom kontekstu, moguće je izvući neke preliminarne zaključke. Pregled nedavno donesenih odluka po žalbi pred Sudom BiH ukazuje na **veoma visok postotak ukinutih ili preinačenih prvostupanjskih presuda**. Objektivna raščlamba žalbenih osnova koje je Apelaciono odjeljenje uvažilo, čini se, ukazuje da broj presuda koje su ukinute zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja ili povrede Kaznenog zakona nije nerazuman ili barem nije značajan. Ono što jeste, naizgled, izuzetno, jeste postotak ukidanja presuda zbog nerazumljivosti izreke presude. Ova činjenica ukazuje na složenije pitanje. Na jednoj razini, to bi trebalo biti

167 Rješenje kojim se ukida prvostupanjska presuda, 3. travnja 2008. godine. *Vidjeti*, također, *Mirko Pekez i drugi*, drugostupanjska presuda, 29. rujna 2008. godine, u kojoj se utvrđuje da je prvostupanjska presuda kontradiktorna, jer navodi u izreci da su sva tri optužena počinila sva data kaznena djela, a u obrazloženju navodi da su prvooptuženi i trećooptuženi sudjelovali u akciji prikupljanja civila i odvođenja istih na mjesto pogubljenja bile jedine neporecive činjenice.

168 Drugostupanjska presuda, 15. listopada 2008. godine.

169 Rješenje o ukidanju prvostupanjske presude, 26. ožujka 2009. godine. Apelacijsko je vijeće ukinulo prvostupanjsku presudu na osnovu članka 290. stavak 1. Zakona o kaznenom postupku BiH (Sadržaj presude), a ne na osnovu članka 299. (Pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje). Konačna odluka Apelacijskog vijeća u ovom predmetu još nije donesena. Važno je napomenuti da je prvostupanjsko vijeće optuženog oslobodilo.

170 Rješenje o ukidanju prvostupanjske presude, 2. listopada 2008. godine, uvažavajući žalbu Tužiteljstva. Kapić, kojeg je prvostupanjsko vijeće oslobodilo, proglašen je krivim za ratne zločine i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 17 godina.

171 Rješenje o ukidanju prvostupanjske presude, 21. kolovoza 2009. godine. Drugi osnov za ukidanje prvostupanjske presude u ovom predmetu bio je članak 297. stavak 1. točka k).

upozorenje prvostupanjskim vijećima da posvete veću pozornost pisanju presuda, kako bi izbjegli njihovo ukidanje po žalbi. S druge strane, moguće je da to otkriva nedostatak u postupku po žalbi sukladno Zakonu o kaznenom postupku iz 2003. godine. Prema važećim odredbama, nakon što se presuda ukine, Apelacijsko vijeće određuje održavanje pretresa pred vijećem Apelacionog odjeljenja, za razliku od starog kaznenog postupka, kada je većina predmeta nakon ukidanja prvostupanjске presude vraćana prvostupanjskom vijeću na ponovno suđenje. Zakonske odredbe o pravnim lijekovima mogu imati neželjeni učinak oslobađanja prvostupanjskog vijeća od pritiska da donese kvalitetnu odluku prvi put, jer može očekivati da će drugostupanjско vijeće „riješiti“ svaki problem. Rad prvostupanjskog vijeća na predmetu prestaje nakon izricanja prvostupanjске presude. Tako, prvostupanjско vijeće nije prisiljeno ispraviti svoje greške u ponovnom suđenju, te zato nije dužno razmotriti razloge Apelacijskog vijeća za ukidanje ili preinačenje presude. Osim toga, činjenica da Apelacijsko vijeće prema Zakonu o kaznenom postupku u rješenju kojim se ukida prvostupanjска presuda mora navesti samo kratke razloge za ukidanje, ne doprinosi osiguravanju transparentnosti postupka po žalbi.¹⁷² Uzimajući u obzir ove probleme, vrijedi se prisjetiti da su prema odredbama ranije važećeg Zakona o kaznenom postupku, drugostupanjски sudovi nakon ukidanja prvostupanjске presude, uglavnom, vraćali predmet prvostupanjskom vijeću na ponovno suđenje. Međutim, ove odredbe u postupku su se pokazale vrlo neučinkovitim, jer su bile glavni uzrok predugog trajanja i neučinkovitosti postupaka u predmetima ratnih zločina pred sudovima u entitetima (vidjeti Sliku 5. : *Prosječno trajanje dužine postupka u predmetima ratnih zločina procesuiranih prema odredbama novih Zakona o kaznenom postupku, od potvrđivanja optužnice, do pravosnažne presude od siječnja 2005. do rujna 2010. godine*, i Sliku 6. : *Prosječno trajanje dužine postupka od potvrđivanja optužnice, do pravosnažne presude, uključujući i predmete vođene prema odredbama starog Zakona o kaznenom postupku od siječnja 2005. do rujna 2010. godine* u Prilogu 1).¹⁷³

Postupanje po žalbama pred Sudom BiH ključno je za njegovu vjerodostojnost i kvalitetu postignute pravde. Rješavanje problema u svezi s postotkom i razlozima ukidanja prvostupanjских presuda, možda, zahtijeva izmjene i dopune odredaba o postupku po pravnim lijekovima u Zakonu o kaznenom postupku BiH. Kreiranje postupka po pravnim lijekovima, koji bi bio i učinkovit i pravičan, vjerojatno je jedno od najsloženijih pitanja u svezi s kaznenim postupkom u BiH i zato zahtijeva detaljniju raščlambu od one date u ovom Izvješću. S tim u svezi, Misija OESS-a jednostavno naglašava da će svaka izmjena važećeg postupka po pravnim lijekovima morati uzeti u obzir i potrebu da se poveća sveukupna kvaliteta i učinkovitost postizanja pravde pred sudovima i poštovanje prava optuženog na pravično suđenje u razumnom roku.

172 Članak 316. Zakona o kaznenom postupku BiH.

173 Prilog 1, *infra*. Ovo se pitanje razmatra u Poglavlju 5., *Predmeti ratnih zločina pred sudovima i tužiteljstvima u entitetima, infra*.

5 Predmeti ratnih zločina pred sudovima i tužiteljstvima u entitetima

Ovo poglavlje sadrži detaljnu raščlambu zapažanja o istražnoj fazi postupka i suđenjima u predmetima ratnih zločina, pred pravosuđem u entitetima u razdoblju od ožujka 2005. do rujna 2010. godine. U podnaslovu 5.1 daje se kratak pregled broja predmeta ratnih zločina procesuiranih pred sudovima u RS, FBiH i Brčko distriktu BiH i raščlanjuju se uzroci općih trendova, koji su identificirani. U podnaslovima (5.2 do 5.5) raščlanjuje se u kojoj su mjeri neki od osnovnih preduvjeta za učinkovito procesuiranje predmeta ratnih zločina ispunjeni u entitetima, uočavajući probleme u svezi s dostupnošću ljudskih i materijalnih resursa i dokaza, kao i suradnje s policijom i žrtvama. U podnaslovu 5.6 razmatra se problematika primjene materijalnog i procesnog kaznenog prava i poštovanje standarda pravičnog suđenja u postupcima pred sudovima u entitetima.

Među najvažnijim pitanjima razmatranim u ovom poglavlju su:

- opći trend nedosljednog napretka glede otvorenih i riješenih predmeta ratnih zločina u entitetima, obilježen vidljivim napretkom u nekim pravosudnim institucijama (Banjaluka, Bihać, Mostar, Novi Travnik, Sarajevo, Tuzla, Trebinje i Zenica) i zabrinjavajući nedostatak napretka u drugim (Bijeljina, Doboju, Istočno Sarajevo, Goražde, Orašje i Livno);
- nedostatak materijalnih dokaza i problemi s poricanjem iskaza, koje su svjedoci dali u istrazi, tijekom glavnog pretresa;
- ocjena suradnje s Državnom agencijom za istrage i zaštitu (SIPA) i policijskih snaga u entitetima i identificiranje potrebe za intenzivnijom obukom, kako bi se povećala stručna osposobljenost policijskih snaga u entitetima za istraživanje ratnih zločina;
- nizak stupanj suradnje sa žrtvama i njihovim predstavnicima;
- problemi vezani uz primjenu Kaznenog zakona SFRJ, koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja kaznenih djela u oružanom sukobu od 1992. do 1995. godine, posebno osposobljenost sudova u entitetima za procesuiranje kaznenih djela, kvalificiranih kao zločini protiv čovječnosti i primjenu doktrine zapovjedne odgovornosti;
- nedovoljna primjena međunarodnog humanitarnog prava u prvostupanjskim postupcima u predmetima ratnih zločina;
- novi trendovi u svezi s dužinom trajanja postupaka nakon stupanja na snagu Zakona o kaznenom postupku iz 2003. godine i preostali problemi u svezi s predmetima procesuiranim sukladno starim zakonima o kaznenom postupku, što dovodi do povrede prava optuženog na suđenje u razumnom roku;
- pitanja koja se odnose na jednakost stranaka u postupku između tužiteljstva i obrane, posebno prava optuženog da ispituje svjedoke optužbe i na saslušanje svjedoka obrane pod istim uvjetima koji važe i za svjedoka optužbe, te prava uvida u spise i dokaze;
- kako su problemi koji utječu na istragu, kazneno gonjenje i suđenje u predmetima ratnih zločina povezani sa složenim i fragmentiranim pravosudnim sustavom, a ne sa navodnim predrasudama po etničkoj osnovi.

5.1 Raščlamba i opći pregled

Zapažanja do kojih se došlo putem programa praćenja pravosudnog sektora, ukazuju na trend neujednačenosti u broju predmeta, koji su procesuirani u entitetima u razdoblju između ožujka 2005. i rujna 2010. godine. Grafikoni u Prilogu 1 Izvješća pokazuju da se **broj procesuiranih predmeta značajno razlikuje, kada su u pitanju pojedinačni sudovi**, od godine do godine. Ovaj je trend naročito prisutan i složen u FBiH. U razdoblju od završetka oružanog sukoba, do kraja 2006. godine, kantonalni sudovi u Mostaru i Sarajevu bili su daleko najaktivniji, ali u 2007. godini desio se iznenađan pad u priljevu novih predmeta. Na sličan način, iako u manjem broju, pred ostalim sudovima u FBiH u kraćim su se vremenskim razdobljima vodili postupci u određenom broju predmeta, ali su prije ili nakon toga slijedila razdoblja neaktivnosti.

Primjerice, u Bihacu je između svibnja i studenoga 2007. godine, Kantonalni sud potvrdio optužnice u šest predmeta ratnih zločina protiv ukupno šest optuženih, i suđenje proveo 2007. i 2008. godine. Međutim, od tada je suđeno u samo četiri nova predmeta.¹⁷⁴ Između 2005. i 2008. godine Kantonalni sud u Zenici sudio je u šest predmeta protiv ukupno 11 optuženih, međutim od prosinca 2007. godine Kantonalno tužiteljstvo nije podiglo nijednu novu optužnicu.¹⁷⁵ U Novom Travniku je između 2005. i 2007. godine suđeno u sedam predmeta protiv devet optuženih, međutim od 2006. godine nije podignuta nijedna nova optužnica. Ostali sudovi, kao što su Osnovni sud Brčko i Kantonalni sud u Tuzli, pokazali su ujednačenije rezultate, s tim da je u prosjeku podizana po jedna optužnica godišnje, u razdoblju od 2005. do 2010. godine.¹⁷⁶ Također, pred kantonalnim sudovima u Goraždu i Orašju nije bilo suđenja, usprkos određenom broju predmeta, koji se nalaze u istražnoj fazi postupka, a koji su u mjesnoj nadležnosti ovih sudova. Usprkos pokazateljima, koji ukazuju da je u FBiH prisutna fluktuacija u priljevu predmeta pred sudovima, općenito je ovaj trend zabrinjavajući; tj. kontinuirani pad ukupnog broja predmeta, u kojima je pokrenut postupak pred sudovima od 2008. godine. (Vidjeti Sliku 1: *Broj predmeta započetih (podignute optužnice) od siječnja 2005. do rujna 2010.*, u Prilogu 1). To predstavlja značajnu razliku u odnosu na nove podatke o više od 1300 neriješenih predmeta, od kojih se za veći broj smatra da su vrlo ozbiljne prirode.¹⁷⁷

Kada je u pitanju RS, slika je jasnija i trendovi su određeniji. Za razliku od FBiH, suđenja u predmetima ratnih zločina počela tek 2005. godine. Većina suđenja se vodi

174 Kantonalni sud u Bihacu potvrdio je optužnice sljedećim redoslijedom: *Željko Kecman* (svibanj 2007.), *Marko Pauković* (lipanj 2007.), *Mile Knežević* (srpanj 2007.), *Slavko Ris* (srpanj 2007.), *Sead Huskić* (kolovoz 2007.), *Lazar Stupar* (studenj 2007.), *Karajić i drugi* (siječanj 2009.), *Željko Despot* (travanj 2010.), *Ristić i drugi* (svibanj 2010.), *Ahmetašević* (srpanj 2010.).

175 Kantonalni sud u Zenici potvrdio je optužnice sljedećim redoslijedom: *Tomo Mihajlović* (svibanj 2000.), *Dominik Ilijašević* (veljača 2001.), *Edin Hakanović* (ožujak 2003.), *Operta i drugi* (svibanj 2006.), *Edin Semić* (lipanj 2006.) i *Milanko Božić* (prosinac 2007.).

176 Osnovni sud u Brčko distriktu BiH potvrdio je optužnice sljedećim redoslijedom: *Konstantin Simonović* (lipanj 2005.), *Kostić i drugi* (travanj 2006.), *Pero Kovačević* (ožujak 2007.), *Hasanović i drugi* (ožujak 2008.), *Pero Rikanović* (prosinac 2009.) i *Gušo i drugi* (ožujak 2010.); a Kantonalni sud u Tuzli: *Spasojević i drugi* (ožujak 2006.), *Sifet Krekić* (lipanj 2007.), *Tričković i drugi* (ožujak 2009.), *Izet Smajić* (svibanj 2009.).

177 Vidjeti podnaslov 2.2.1, *Prikupljanje podataka o predmetima i upravljanje predmetima, supra*.

pred Okružnim sudom u Banjaluci, koji je u razdoblju od 2005. do 2010. godine sudio u 22 predmeta i od toga donio 18 prvostupanjskih presuda. **Tako je Okružni sud u Banjaluci – zajedno s kantonalnim sudovima u Sarajevu i Mostaru u FBiH – procesuirao najveći broj predmeta u entitetima.** S druge strane, zabrinjavajuća je činjenica da je mali broj predmeta procesuiran pred drugim sudovima u RS. Od 2005. godine Okružni sud u Trebinju okončao je postupak u šest predmeta ratnih zločina protiv sedam optuženih. Međutim u 2009. i 2010. godini, nisu podignute nove optužnice. Pred Okružnim sudom Istočno Sarajevo pokrenut je postupak u samo dva predmeta u petogodišnjem razdoblju, koje je obuhvaćeno ovim Izvješćem (u studenom 2008. i srpnju 2009. godine). Okružni tužitelj u Doboju podigao je jedanaest optužnica u razdoblju od siječnja 2008. do rujna 2010. godine. Međutim, deset od jedanaest optužnica Okružni sud nije potvrdio, jer se oglasio nenadležnim.¹⁷⁸ Konačno, pred Okružnim sudom u Bijeljini – koji je mjesno nadležan za Zvornik i Srebrenicu – prve četiri optužnice u predmetima ratnih zločina podignute su tek 2009. godine.¹⁷⁹

Teško je utvrditi razloge, koji dovode do različitih trendova i šarolike slike u procesuiranju predmeta ratnih zločina u entitetima. U ovom dijelu Izvješća razmatraju se neki od glavnih faktora, koji dovode do ovakve situacije. Kao što je već gore navedeno, 2003. godine utvrđena je nadležnost Suda BiH za ratne zločine. Od tada glavni problem u procesuiranju ratnih zločina pred sudovima u entitetima predstavlja sveukupno mali broj predmeta u fazi glavne rasprave u poredbi s velikim brojem otvorenih istraga. Ovaj problem uzrokuju dva osnovna faktora: **zahtjevan i nekonzistentan postupak, koji regulira raspodjelu predmeta ratnih zločina u BiH i kvaliteta istrage, koju provode tužitelji u entitetima.** Prvi faktor je već opširno obrađen u poglavlju o nadležnosti. Međutim, potrebno je ponoviti da angažiranost tužitelja u entitetima ne ovisi samo o kapacitetu i predanosti radu, nego i o broju i prirodi predmeta ustupljenih s državne razine.¹⁸⁰ S obzirom na kvalitetu istraga, koje provode tužiteljstva u entitetima, u ovom dijelu Izvješća razmatra se problem osnovnog nedostatka profesionalnih kapaciteta i resursa za njihovu učinkovitu provedbu – također navodeći značajne izuzetke od ovog nedostatka.

Potrebno je, prije svega, naglasiti da sama činjenica da je Tužiteljstvo BiH pregledalo predmet i ustupilo ga Tužiteljstvu u entitetu, nužno ne znači da je predmet spreman za suđenje.¹⁸¹ Veliki se broj predmeta isključivo temelji na iskazima svjedoka, koji su uzeti odmah nakon ili tijekom oružanog sukoba, međutim **svjedoci su, možda, u međuvremenu postali nedostupni.** Za veliki broj drugih predmeta, s druge strane,

178 Za više podataka o ovim predmetima vidjeti podnaslov 5.6, *Primjena međunarodnog humanitarnog prava i domaćeg Kaznenog zakona, infra.*

179 Okružni sud u Bijeljini potvrdio je optužnice sljedećim redoslijedom: *Danilo Spasojević* (studen 2009.), *Salihović i drugi* (studen 2009.), *Minić i drugi* (prosinac 2009.) i *Ramadan Dervišević* (veljača 2010.)

180 Vidjeti Poglavlje 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH, infra.*

181 Vidjeti Diane F. Orentlicher, *Kažnjavanje krivaca - utjecaj MKSJ-a u Bosni (That Someone Guilty Be Punished - The Impact of the ICTY in Bosnia)* (New York: Open Society Justice Initiative and International Center for Transitional Justice, 2010), str. 112.

ne može biti pokrenut postupak pred sudom, jer je **osumnjičeni nedostupan**. U istraživanju, koje je provela Misija OEES-a, većina tužitelja s kojima je obavljen razgovor, navela je problem nemogućnosti lociranja i nedostupnosti osumnjičenih za ratne zločine, kao jedan od glavnih razloga postojanja velikog broja otvorenih istraga.¹⁸² Ovaj je problem u uskoj vezi s činjenicom da je veliki broj osumnjičenih stekao državljanstvo BiH i neke druge susjedne zemlje, nakon završetka oružanog sukoba, što je dalo mogućnost počiniteljima da pobjegnu preko granice u državu, iz koje ne mogu biti izručeni zbog **zabrane izručenja vlastitih državljana**.¹⁸³

Općenito je učinkovitost postupaka u entitetima značajno poboljšana 2003. godine, nakon stupanja na snagu novih zakona o kaznenom postupku u entitetima i na razini BiH, što je predstavljalo ključni faktor da će suđenja biti provedena u razumnom roku.¹⁸⁴ Kada je u pitanju poštovanje drugih standarda pravičnog suđenja, iako se uglavnom poštuju, uočena je zabrinjavajuća praksa s obzirom na poštovanje **načela kontradiktornosti postupka i jednakosti u postupanju prema strankama u postupku**.¹⁸⁵ S obzirom na prirodu ovog problema, napredak u toj oblasti, neophodno podrazumijeva poboljšanje vještina obrane, da se poziva na standarde pravičnog suđenja i bitna obilježja kaznenog djela, sukladno međunarodnom humanitarnom pravu. Ozbiljniji problem i dalje predstavlja neujednačena sudska praksa u predmetima ratnih zločina pred sudovima u entitetima i Brčko distriktu BiH. Međutim, ovo pitanje odražava sustavni problem koji se tiče sveukupnog funkcioniranja pravosuđa u BiH. **Zaista, postoji sve veća suglasnost glede činjenice da se ujednačeno tumačenje zakona i pravna sigurnost ne mogu postići na zadovoljavajući način, ako ne postoji Vrhovni sud BiH**.¹⁸⁶

5.2 Ljudski i materijalni resursi za provođenje istrage, kazneno gonjenje i suđenja u predmetima ratnih zločina u entitetima

Jasno je da su nakon osnivanja Suda BiH i Tužiteljstva BiH, a prije usvajanja *Državne strategije*, neki tužitelji u entitetima smatrali da ratni zločini ne predstavljaju više prioritet za njihova tužiteljstva, zato što je utvrđena nadležnost Suda BiH nad

182 Primjerice, u 2008. godini jedan tužitelj u entitetu podijelio je informaciju s Misijom OEES-a, da nije u mogućnosti okončati istragu u 56 predmeta ratnih zločina, zbog toga što veliki broj osumnjičenih – njih 595 – nisu dostupni Tužiteljstvu.

183 *Vidjeti*, primjerice, predmet *Čazim Behrić*, čije je izručenje iz Hrvatske zbog ratnih zločina zatražila BiH. U siječnju 2010. godine Hrvatska je odbila izručiti ga zbog toga što pored BiH ima i državljanstvo Hrvatske. S tim u svezi, *vidjeti* Poglavlje 6., *Regionalna suradnja, infra*. Misiji OEES-a nije poznato da postoje statistički podaci o broju predmeta u kojima osumnjičeni nisu dostupni, niti s ukupnim brojem nedostupnih osumnjičenih.

184 Ovo pitanje je obrađeno u podnaslovu 4.4.3, *Dužina i učinkovitost postupka, infra*.

185 D.J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick, *Pravo Europske konvencije o ljudskim pravima* (London: Butterworths, 1995.) (*Law of the European Convention on Human Rights* (London: Butterworths, 1995)), str. 254.

186 Nepostojanje vrhovnog suda BiH Europska je komisija prepoznala kao glavni problem objedinjavanja pravosudnog sustava, a njegovo osnivanje je predložilo Vijeće Europe. *Vidjeti*, Europska komisija, *Izješće o napretku BiH u 2008. godini*, str. 13. i Parlamentarna skupština Vijeća Europe, *Rezolucija 1564. (2007.)*, stavka 21.2.1

predmetima ratnih zločina.¹⁸⁷ S druge strane, mora se istaknuti da su neka tužiteljstva uspostavila odjele za ratne zločine ili dodijelila predmete ratnih zločina određenim tužiteljima. Međutim, u većini tužiteljstava ti tužitelji rade i na drugim vrstama kaznenih predmeta, koji su u nadležnosti kantonalnih i okružnih tužiteljstava. Pored toga, zbog ocjenjivanja rada, mnogi tužitelji moraju ispuniti interno utvrđenu **normu** u određenom vremenskom razdoblju.¹⁸⁸ Posljedica toga je da se od tužitelja, kojima su dodijeljeni predmeti ratnih zločina, očekuje da rade na manje složenim kaznenim predmetima druge vrste, kako bi ispunili normu. U *Državnoj strategiji* se navodi da bi se ovim tužiteljima u entitetima trebalo omogućiti da rade samo na predmetima ratnih zločina, te ih osloboditi norme zbog veće složenosti predmeta ratnih zločina. U tom smislu se od VSTV BiH očekuje da izradi kvalitetnije standarde za ocjenjivanje rada tužitelja, kojima su dodijeljeni predmeti ratnih zločina, koji će uzimati u obzir razinu složenosti predmeta, umjesto interno utvrđene norme, koja se primjenjuje u određenim tužiteljstvima.

Zbog toga je potrebno naglasiti da je učinkovita dodjela resursa tužiteljstvima otežana činjenicom da sveukupan broj predmeta ratnih zločina u BiH još nije preciziran, niti je izvršena raspodjela predmeta među tužiteljstvima.¹⁸⁹

Različiti stupanj **stručne osposobljenosti i predanosti radu sudaca i tužitelja**, uzima se u obzir uvijek kada se radi svaka ocjena spremnosti pravosudnih institucija u entitetima da na adekvatan način rješavaju predmete ratnih zločina. Međutim, ocjenjivanje takve vrste mora se vršiti s oprezom zbog složenosti situacije. Usprkos tome mogu se izvući neki opći zaključci. Tužitelji i suci u većem dijelu FBiH (Sarajevo, Mostar, Zenica, Tuzla, Bihać, Novi Travnik), i Brčko distrikta BiH, kao i dijelovima RS (Banjaluka i Trebinje), dokazali su – iako u različitom obujmu, i ne u svim predmetima, koje su procesuirali – da mogu pravično i učinkovito procesuirati predmete ratnih zločina. Dobar ili zadovoljavajući rad bio je očigledan, posebno u manje složenim predmetima, tj. kada je postupak vođen protiv neposrednog izvršioca kaznenih djela s malim brojem žrtava. U svakom slučaju su manje složeni predmeti činili većinu predmeta u kojima se sudilo pred sudovima u entitetima.

S druge strane, također, procesuiran je ograničen broj složenijih predmeta protiv optuženih, koji su imali određenu razinu zapovjedne odgovornosti, ili se radilo o većem broju žrtava.¹⁹⁰ Suđenja u nekim složenijim predmetima pokazala su se problematičnim i često nisu vođena na učinkovit način. Većina zapaženih nedostataka bila je uzrokovana pogrešno utvrđenom odgovornošću nadređenih ili drugih

187 Više tužitelja, koji su bili obuhvaćeni istraživanjem Misije OEES-a, izrazili su ovakav stav.

188 *Vidjeti supra* fusnota 57.

189 *Vidjeti* Poglavlje 2., *Izrada i provedba Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina, infra.*, i Poglavlje 3., *Nadležnost i raspodjela predmeta ratnih zločina između sudova u BiH, infra.*

190 Za primjere predmeta protiv vojnih zapovjednika *vidjeti: Borislav Berjan, Željko Mitrović, Milan Šešelji* (Kantonalni sud u Sarajevu); *Džidić i drugi, Salihović i drugi* (Kantonalni sud u Mostaru); *Operta i drugi* (Kantonalni sud u Zenici). Za primjere predmeta s velikim brojem žrtava *vidjeti: Kostić i drugi* (Osnovni sud u Brčkom), *Lazar Stupar, Ristić i drugi* (Kantonalni sud u Bihaću).

posrednih izvršilaca, što ukazuje na **nedostatak jasnog razumijevanja ključnih aspekata međunarodnog humanitarnog prava** kod nekih sudaca i tužitelja.¹⁹¹ Posebno je zabrinjavajuće da su u manjem broju predmeta tužitelji temeljili optužnicu na dokazima, koji nisu, nedvojbeno, ukazivali na kaznenu odgovornost optuženih.¹⁹² Ovaj problem može biti povezan, bar djelomice, s gore navedenim poteškoćama prilikom prikupljanja dovoljno materijalnih dokaza u predmetima ratnih zločina i nedostatkom specijalizacije sudaca i tužitelja u entitetima.

5.3 Dostupnost i pristup materijalnim dokazima

Još jedan, osnovni problem, kod procesuiranja relativno složenih predmeta u entitetima je: **ograničen pristup dokumentima i drugim materijalnim dokazima**. Evidentno je da su materijalni dokazi važniji, što je viši status počinitelja, zbog utvrđivanja zapovjedne hijerarhije i drugih pitanja u svezi s ovim vidom kaznene odgovornosti. U većini predmeta ratnih zločina procesuiranih pred sudovima u entitetima, materijalni dokazi rijetko se koriste. Tijekom istraživanja Misije OESS-a o predmetima ratnih zločina u istražnoj fazi postupka, veliki broj tužitelja ukazao je da se susreće s problemima i preprekama prilikom pribavljanja dokumenata pohranjenih u arhivama kod lokalnih institucija, a posebno onih u posjedu vojnih organa. Drugi tužitelji istaknuli su problem nemogućnosti izravnog pristupa dokazima, koje je pribavio MKSJ, što ukazuje da tužitelji, čak i ne traže dokaze od MKSJ-a, jer ni ne znaju koji dokazi su u posjedu Suda.¹⁹³

Izrazito su zabrinjavajući slučajevi kada svjedoci na glavnoj raspravi u potpunosti odstupe od svojih iskaza, koje su dali u istražnoj fazi postupka. Ovaj problem je opširno raščlanjen u ranijim izvješćima Misije OESS-a.¹⁹⁴ Iz tog razloga neće biti dodatno raščlanjen u ovom Izvješću. Dovoljno je da se u ovom Izvješću ponovo naglasi značaj provedbe učinkovitog sustava pružanja zaštite i pomoći svjedocima, kako bi se smanjio rizik da svjedoci (posebno žrtve svjedoci) budu izloženi prijetnjama, nuđenju mita, zastrašivanju i psihičkim traumama prilikom svjedočenja. Na ovaj će se način osigurati da se u isto vrijeme poštuju prava osoba, koje su svjedočile i da se predmeti ratnih zločina učinkovito procesuiraju.

191 O ovome *vidjeti* podnaslov 5.6, *Primjena međunarodnog humanitarnog prava i domaćeg Kaznenog zakona, infr.*

192 Ovo se, primjerice, desilo u predmetu *Knežević i drugi* (Kantonalni sud u Bihaću), gdje četiri od pet svjedoka Tužiteljstva nije reklo, niti potpuno isključilo mogućnost da je optuženi počinio kazneno djelo. Tužitelj je izvodio vrlo slabe dokaze u predmetu *Edin Semić i Milanko Božić*, pred Kantonalnim sudom u Zenici. Oba predmeta završila su oslobađajućom presudom.

193 Međutim, „Projekt pravda i ratni zločini“ ima za cilj da, *inter alia*, dijelom riješi ovaj problem, tako što će transkripte s MKSJ-a pripremiti na službenim jezicima regije i provesti sveobuhvatnu obuku pravosuđa o pristupanju bazi podataka MKSJ-a. *Vidjeti supra* fusnota 61.

194 *Vidjeti* izvješće Misije OESS-a: *Suđenje ratnih zločina na sudovima u Bosni i Hercegovini, supra* fusnota 3.; i *Zaštita svjedoka i potpora svjedocima u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini, supra* fusnota 4.

5.4 Suradnja s policijskim organima

Veliki broj tužitelja, koji su bili obuhvaćeni istraživanjem Misije OESS-a, pohvalili su suradnju i pomoć Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA).¹⁹⁵ Međutim, zato što postupaju u predmetima ratnih zločina procesuiranim na državnoj razini, SIPA samo, ponekad, pruža potporu i to na *ad hoc* osnovi. Iako je većina tužitelja ocijenila suradnju s policijskim organima u entitetima kao zadovoljavajuću, također su ukazali na **nedostatak specijalizirane obuke za provođenje istrage u predmetima ratnih zločina za policijske službenike**.¹⁹⁶ Većina tužitelja je s negodovanjem konstatirala **nepostojanje pomoćnika tužitelja ili stručnih savjetnika**, koji bi radili neposredno s njima, kao što je slučaj u Tužiteljstvu BiH (gdje imaju zvanje stručnog suradnika i analitičara). Razlog ovom ograničenju je, uglavnom, financijske prirode, iako ne postoji ni pravni okvir koji bi omogućio angažiranje potrebnog osoblja. Zapravo, Nacrt zakona kojim se regulira rad i organizacija tužiteljstva u Federaciji BiH, koji je izrađen prije skoro dvije godine riješio bi ovaj problem. Nacrt ima za cilj poboljšati učinkovitost rada tužiteljstva u FBiH, tako što bi cijela tužiteljska organizacija bila obuhvaćena jednim zakonom, koji bi zamijenio 11 važećih zakona.¹⁹⁷ Nacrt, također, predviđa upošljavanje stručnih savjetnika i pomoćnika tužitelja, na taj način poboljšavajući kapacitete tužiteljstava. Zabrinjavajuće je to što Ministarstvo pravde FBiH ovaj Nacrt nije dostavilo Vladi na razmatranje, iako je on pripremljen prije skoro dvije godine, zato što se kantoni protive nekim odredbama Nacrta, koje se odnose na financiranje i budžet.

5.5 Suradnja sa žrtvama i njihovim predstavnicima

Još je jedan faktor, koji utječe na rad tužiteljstava u entitetima, razina suradnje s udrugama žrtava. Većina tužitelja nema dobro uspostavljene kontakte s ovim organizacijama. Ponegdje se može primijetiti da postoji **nepovjerenje između tužiteljstava i udruga žrtava** – od kojih mnoge pokazuju nespремnost za suradnju s tužiteljima druge etničke pripadnosti. Uobičajeno je da su udruge žrtava u BiH organizirane prema etničkoj i teritorijalnoj pripadnosti, i da često izražavaju značajne predrasude prema drugim grupama.¹⁹⁸ S druge strane, u Banjaluci, Bihaću i Tuzli, tužitelji smatraju svoj rad značajno potpomognut suradnjom s udrugama, koje zastupaju ili pomažu žrtvama oružanog sukoba. Ta suradnja izgradila je povjerenje

195 Državna agencija za istrage i zaštitu je prva policijska agencija s nadležnošću na teritoriju cijele BiH. SIPA je neovisna administrativna organizacija u sklopu Ministarstva sigurnosti BiH, čija nadležnost podrazumijeva sprečavanje, otkrivanje i provođenje istraga kaznenih djela iz nadležnosti Suda BiH.

196 Misija OESS-a je 19. i 20. listopada 2010. godine organizirala obuku za policijske istražitelje iz Banjaluke, Bihaća i Doboja, i iz Tužiteljstva BiH, koji rade na predmetima ratnih zločina. Program će se obuke nastaviti i u 2011. godini.

197 Deset zakona regulira rad i organizacija kantonalnih tužiteljstava, a jedanaesti, rad i organizaciju Federalnog tužiteljstva FBiH.

198 U nekim općinama u BiH postoji više različitih udruga žrtava ili obitelji nestalih, jer dolaze iz različitih etničkih zajednica.

javnosti u pravosuđe i pomogla tužiteljima da stupe u kontakt sa svjedocima i osiguraju njihovu nazočnost pred sudom.¹⁹⁹ Sličan primjer je početak prvih suđenja u predmetima ratnih zločina u Bijeljini 2009. godine, što je, čini se, donekle povezano sa zagovaranjem i kontinuiranim lobiranjem određenog broja lokalnih NVO-a da Okružno tužiteljstvo procesuirala zločine počinjene na tom području.²⁰⁰

5.6 Primjena međunarodnog humanitarnog prava i domaćeg kaznenog zakona

Raščlamba u daljnjem tekstu daje pregled glavnih problema, koji se javljaju u suđenjima pred sudovima u entitetima prilikom primjene materijalnog kaznenog zakona (tj. odredaba kaznenog zakona, koje inkriminiraju povrede međunarodnog humanitarnog prava) i procesnih zakona. Posebno su istaknuti predmeti u kojima su uočeni problemi, ali i istodobno i oni u kojima je zabilježeno pozitivno postupanje. Kao prvo, izvršena je raščlamba razine stručne osposobljenosti, koju su pokazali suci i tužitelji prilikom primjene Zakona. Zatim je izvršena raščlamba „kvalitete“ suđenja i rada sudaca i stranaka u postupku tijekom suđenja u predmetima ratnih zločina, posebno kada je u pitanju učinkovitost u pripremi i vođenju suđenja, poštovanje standarda pravičnog suđenja i općenito, odredaba kaznenog postupka.

5.6.1 Primjena domaćeg kaznenog zakona i međunarodnog humanitarnog prava

U razdoblju, koje obuhvata ovo Izvješće, Misija OEES-a uočila je da je samo u četiri predmeta očigledan **ratni zločin kvalificiran kao obično kazneno djelo**.²⁰¹ Ova zabrinjavajuća praksa, koja najčešće ima za cilj negiranje ili omalovažavanje ozbiljnosti zločina, bila je rasprostranjena u postupcima u predmetima, koje su pokretali vojni sudovi protiv vlastitih vojnika tijekom oružanog sukoba. Veliki broj takvih predmeta su nakon okončanja oružanog sukoba naslijedili tužitelji u entitetima. Obveza tužitelja bi trebala biti da prekvalificira navodno kazneno djelo, u kazneno djelo ratnog zločina. Ovo se desilo u najmanje tri predmeta pred Okružnim

199 Tužitelji u Banjaluci, Tuzli i Bihaću uspjeli su izgraditi suradnju s lokalnim NVO-ima, na profesionalan i učinkovit način.

200 Primjerice, Misija OEES-a uočila je da su NVO-i sa sjedištem u Bijeljini organizirali niz skupova s ciljem ostvarenja komunikacije s javnošću u razdoblju od listopada 2007. godine, do trenutka izrade ovog Izvješća. Iako su tužitelji u njima sudjelovali u veoma maloj mjeri, ovi su skupovi doveli do podizanja razine svijesti javnosti i pružanja potpore procesuiranju ratnih zločina na lokalnoj razini. Na ovim javnim tribinama prikazan je dokumentarni film o životu u Bijeljini, nakon ratnih dešavanja, u organizaciji Helsinškog odbora za ljudska prava Republike Srpske i XY Filma, a održan je i Okrugli stol o djeci žrtvama rata, koji je organizirala Dječja ambasada u BiH.

201 U predmetu *Jarić i drugi* (Osnovni sud u Brčko distriktu BiH), kaznio je tri od četiri optužena, blažim zatvorskim kaznama (i to: tri godine i 10 mjeseci, 2 godine, i 6 mjeseci) za silovanje dvije žene, iako su činjenice da su optuženi nosili vojnu odoru i da su žrtve izveli iz logora, ukazivale na to da je silovanje bilo ratni zločin. U predmetu *Sretko Đurić* (Kantonalni sud u Bihaću) optuženi je osuđen za „obično“ ubojstvo, iako ga je tijekom rata počinio kao vojnik, i bio je druge nacionalnosti u odnosu na žrtvu. Također, vidjeti predmete, *Samir Grahovac* i *Gajko Pilić* (Kantonalni sud u Bihaću).

sudom u Banjaluci protiv pripadnika VRS, u kojima je tužitelj na glavnom pretresu prvobitnu pravnu kvalifikaciju kaznenih djela ubojstva i silovanja promijenio u kazneno djelo ratnog zločina.²⁰² Ovaj primjer je pokazalo odlučnost tužitelja da prepozna pravu prirodu kriminalnog ponašanja.

U najvećem broju predmeta ratnih zločina, koji se procesuiraju u entitetima, još se primjenjuje Kazneni zakon SFRJ, koji je bio na snazi u vrijeme oružanog sukoba, što je izrazita razlika od predmeta pred Sudom BiH, u kojima se redovito primjenjuje Kazneni zakon BiH iz 2003. godine.²⁰³ Misija OEES-a je u Izvješću objavljenom 2008. godine²⁰⁴ ukazala da ovakva situacija narušava načela jednakosti građana pred zakonom i pravne sigurnosti, što je i jedno od glavnih pitanja kojim se bavila *Državna strategija*. Usprkos tome, veliki problem, trenutačno, predstavlja neujednačenost sudske prakse u predmetima ratnih zločina, koji se vode pred sudovima u entitetima i Brčko distriktu BiH, u odnosu na Sud BiH, kao i glede primjenjivog materijalnog prava. Od objavljivanja Izvješća Misije OEES-a iz 2008. godine, primijećena su određena pozitivna poboljšanja, mada ograničenog dometa.

U ožujku 2009. godine, u predmetu *Trifković i drugi*, po prvi put je jedan sud u entitetu potvrdio optužnicu za zločin protiv čovječnosti po Kaznenom zakonu BiH.²⁰⁵ Ovo predstavlja pozitivan korak, s obzirom na to da Kazneni zakon SFRJ ne propisuje kazneno djelo zločina protiv čovječnosti i njegova primjena bi, ustvari, onemogućila procesuiranje ovih kaznenih djela u entitetima. Na Okruglom stolu koji je organizirala Misija OEES-a u listopadu 2008. godine,²⁰⁶ suci Apelacionog odjeljenja Suda BiH, vrhovnih sudova FBiH i RS, i Apelacionog suda Brčko distrikta BiH, zauzeli su jedinstven stav da primjena Kaznenog zakona BiH iz 2003. godine ne bi kršila načelo legaliteta u predmetima zločina protiv čovječnosti. Stajališta, koja su zauzeli suci na Okruglom stolu, i stav zauzet u predmetu *Trifković i drugi*, otvaraju mogućnost tužiteljima u entitetima da podižu optužnice za zločine protiv čovječnosti i Sudu BiH da prenese vođenje postupka u manje složenim predmetima zločina protiv čovječnosti, sudovima u entitetima. S obzirom na rasprostranjenost djela počinjenih na teritoriju BiH tijekom oružanog sukoba, koja mogu biti kvalificirana kao zločini protiv čovječnosti, može se predvidjeti da će se niskopozicionirane osobe teretiti za ovu vrstu kaznenog djela. Procesuiranje ovakvih predmeta u entitetima uklapa se u sveobuhvatan pristup predviđen *Državnom strategijom*.

202 Predmeti su: *Milanko Vujanović, Gagić i drugi*, i *Trivić i drugi*. Isto se desilo u predmetu *Ris* (Kantonalni sud u Bihaću).

203 *Vidjeti* Poglavlje 4., *Predmeti ratnih zločina pred Sudom BiH, supra.*, u kojem se navodi jedini izuzetak od primjene Kaznenog zakona BiH u predmetima ratnih zločina.

204 *Vidjeti* Izvješće Misije OEES-a, *Na putu ka usuglašenoj provedbi važećeg zakona u predmetima ratnih zločina pred sudovima u BiH, supra* fusnota 4.

205 *Trifković i drugi*, (Kantonalni sud u Tuzli).

206 *Vidjeti* zaključke s Okruglog stola, koji je organizirala Misija OEES-a 29. listopada 2008. godine, pod nazivom: „Procesuiranje ratnih zločina u entitetima i Brčko distriktu BiH: Problemi i dostignuća“.

Tako je 2009. godine u dva predmeta u kojima je Sud BiH prenio vođenje postupka Kantonalnom sudu u Mostaru, odnosno Okružnom sudu u Banjaluci (*Bukvić i Jurinović*), suđeno za kaznena djela propisana Kaznenim zakonom BiH iz 2003. godine. Suci ovih sudova su naknadno odlučili da izmijene pravnu kvalifikaciju i primijene Kazneni zakon SFRJ, zato što je kazna predviđena za ova kaznena djela propisana u Kaznenom zakonu SFRJ, blaža od kazne predviđene za ista djela propisana Kaznenim zakonom BiH. Ako se zanemare pravni aspekti promjene kvalifikacije kaznenog djela, jedan pozitivan aspekt u ovim predmetima je taj da su sudovi u načelu prihvatili da imaju ovlast primjenjivati Kazneni zakon BiH. S druge strane, Okružni sud u Doboju zauzeo je suprotan stav, tako što nije potvrdio optužnice u deset predmeta, koje je podiglo Okružno tužiteljstvo u Doboju, po Kaznenom zakonu BiH, jer se oglasio nenadležnim.²⁰⁷ U kratkom obrazloženju, koje je dato u ovim predmetima, navedeno je da je samo Sud BiH nadležan da primjenjuje Kazneni zakon BiH. Ovakvi različiti stavovi predstavljaju problem, jer su dokaz **nepostojanja ujednačene sudske prakse u BiH, te općenite disfunkcionalnosti**, koja je rezultat ovakve situacije.

Do danas **Vrhovni sudovi u entitetima nisu bili u mogućnosti ujednačiti sudsku praksu na jasan i cjelovit način**. Jedan od razloga je i činjenica da su Vrhovni sudovi ograničeni okvirom ispitivanja presude na dijelove u kojem se ona pobija žalbom. U svakom slučaju, pitanje primjene Kaznenog zakona BiH, u odnosu na načelo legaliteta, skoro da nikada nije bilo istaknuto u žalbi na presudu u predmetu ratnog zločina procesuiranom pred sudom u entitetu. Prema saznanjima Misije OEES-a, ovo se desilo jedino u predmetu *Vlahovljak i drugi*, u kojem je suđeno u prvom stupnju pred Kantonalnim sudom u Mostaru. U ovom predmetu Vrhovni je sud FBiH izmijenio pravnu kvalifikaciju kaznenog djela ratnog zločina po Kaznenom zakonu SFRJ, u ratni zločin po Kaznenom zakonu BiH i na taj način, čini se, pratio praksu Suda BiH. Međutim, ovakva odluka nije ponovljena u drugim predmetima.²⁰⁸

U svakom slučaju prihvatljivo je da se pitanje, koje Kazneni zakon u predmetima ratnih zločina treba primijeniti, cijeni u odnosu na svaki konkretni slučaj. U velikom broju predmeta pred sudovima u entitetima, primjena Kaznenog zakona SFRJ ne predstavlja ozbiljan problem. Uglavnom su predmeti gdje primjena različitih zakona podriiva načelo jednakosti građana pred zakonom, oni u kojima sud primjenom Kaznenog zakona BiH optuženog može kazniti kaznom zatvora u trajanju dužem od 15 ili 20 godina maksimalne kazne zatvora propisanom Kaznenim zakonom SFRJ.²⁰⁹ U ovakvim predmetima primjena Kaznenog zakona SFRJ ne daje mogućnost sudu da izrekne kaznenopravnu sankciju, koja bi bila proporcionalna težini kaznenog djela. Time ni kaznena politika u

207 Primjerice, *vidjeti* optužnice u predmetima *Miroslav Kopljar, Mladen Kurdija, Nihad Hamzić*. Prema tvrdnjama Okružnog tužiteljstva u Doboju, Okružni se sud oglasio nenadležnim u još sedam predmeta iz istog razloga.

208 *Vlahovljak i drugi*, drugostupanjska presuda iz rujna 2008. godine.

209 Potpisivanjem Daytonskog mirovnog sporazuma, čiji je sastavni dio Ustav BiH, u prosincu 1995. godine smrtna kazna se više nije mogla izreći, pa su zbog toga sve smrtno kazne preinačene u zatvorske kazne u trajanju od 20 godina, *vidjeti supra* fusnota 24.

ovakvim predmetima nije ujednačena s kaznenom politikom na Sudu BiH.²¹⁰ Još jedna kategorija predmeta, u kojima je primjena Kaznenog zakona SFRJ problematična, oni su, u kojima su radnje, koje je počinio optuženi, najadekvatnije definirane konceptom zločina protiv čovječnosti ili doktrinom zapovjedne odgovornosti, o kojima odredbe jedino sadrži Kazneni zakon BiH.

Izrazito sporno pitanje je predviđa li Kazneni zakon SFRJ zapovjednu odgovornost. S obzirom na to da Kazneni zakon SFRJ ne sadrži međunarodno prihvaćenu definiciju ovog vida odgovornosti,²¹¹ samo je mali broj predmeta po osnovu zapovjedne odgovornosti procesuiran i zbog toga još uvijek nije uspostavljena sudska praksa o ovom konceptu u entitetima.²¹² S druge strane, kantonalni sudovi u Sarajevu i Zenici u predmetima *Berjan*, odnosno *Operta*, jasno su zauzeli stav da je zapovjedna odgovornost kažnjiva po Kaznenom zakonu SFRJ.²¹³ Za razliku od toga, Kantonalni sud u Mostaru je u najmanje tri predmeta zauzeo drugačiji stav, ustvrdivši da su samo „naređivanje i neposredno izvršenje” predviđene kao radnje izvršenja za nadređenog, po Kaznenom zakonu SFRJ.²¹⁴

Vrhovni sud FBiH ukinuo je presude u dva predmeta (*Džidić i drugi* i *Krešić i Matić*), u kojima se sudilo pred Kantonalnim sudom u Mostaru, zbog pogrešne konstatacije prvostupanjskog suda da Kazneni zakon SFRJ ne predviđa zapovjednu odgovornost. Međutim, Vrhovni sud nije zauzeo isti stav u predmetu *Ćupina i drugi*, nego je potvrdio prvostupanjsku presudu, nedvojbeno, iz razloga što to tužitelj nije istaknuo u žalbi. Potrebno je istaknuti da tužiteljstva nisu bila od pomoći sudovima u razjašnjavanju ovog složenog pitanja. Tužitelji su u navedenim predmetima propustili da preciziraju koje bi radnje optuženog bile kažnjive prema doktrini zapovjedne odgovornosti, i često su miješali ovaj oblik odgovornosti s ostalim, kao što je naređivanje ili čak neposredno izvršenje.

Zapovjedna odgovornost nije jedino sporno pitanje u svezi s primjenom materijalnog zakona. U određenom broju predmeta, koji su se odnosili na nanošenje fizičkih i psihičkih povreda,²¹⁵ tužitelji u optužnici nisu precizirali inkriminacije, niti su ih

210 Ovaj se problem može dobro sagledati kroz predmet *Kostić i drugi*, pred Osnovnim sudom Brčko distrikta BiH, u kojem je jedan od optuženih prvostupanjskom presudom osuđen na 15 godina zatvora za jedno silovanje i 14 ubojstava civila. Međutim, u drugostupanjskom postupku proglašen je krivim za „samo” jedno silovanje i ubojstvo osam civila. Bez obzira na djelimično oslobađajuću presudu, kazna je, zbog težine kaznenog djela, ostala ista, tj. 15 godina.

211 Međutim, u predmetu *Ćupina i drugi*, Kantonalni sud je prihvatio da se zapovjedna odgovornost može smatrati nečinjenjem, kao načinom izvršenja kaznenog djela. Od ovoga se kasnije odstupilo na ponovnom glavnom pretresu.

212 *Vidjeti* predmet pred Kantonalnim sudom u Mostaru: *Džidić i drugi*, *Krešić i Matić*, *Ćupina i drugi*, i *Boško Previšić*.

213 Predmet *Borislav Berjan* (Kantonalni sud u Sarajevu) i *Operta i drugi* (Kantonalni sud u Zenici).

214 Predmeti su sljedeći: *Džidić i drugi*, *Krešić i Matić*, i *Ćupina i drugi*. Međutim, u predmetu *Ćupina i drugi* Sud je zauzeo stav da zapovjedna odgovornost može biti zasnovana na odredbama Ženevskih konvencija ili njihovih dodatnih protokola i pozivanjem na članak 15. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i članak 7(2) Evropske konvencije o ljudskim pravima.

215 Primjerice, *vidjeti* predmet *Krešić i Matić*, *Džidić i drugi*, *Ćupina i drugi*, *Marijanović i Buhovac*, i *Niko Obradović*, pred Kantonalnim sudom u Mostaru, *Operta i drugi*, pred Kantonalnim sudom u Zenici i *Živko Miletić* pred Okružnim sudom u Trebinju.

podveli pod odgovarajuću pravnu ocjenu. Stječe se dojam da su tužitelji vrlo često u nedoumici da li da radnje počinitelja kvalificiraju kao **mučenje ili nečovječno i ponižavajuće postupanje** sukladno težini i prirodi radnji, i posljedica koje su nastupile po žrtve. Ovaj nedostatak je zabrinjavajući, jer dovodi do nejednakog postupanja prema optuženima, koji su počinili slična kaznena djela, a koji mogu biti optuženi za kaznena djela različite težine. U nekim od ovih predmeta, sudovi su bili u mogućnosti da na osnovu činjeničnog opisa djela, daju *ex-officio* odgovarajuću pravnu ocjenu djela i na taj način isprave tužiteljevu pogrešnu pravnu kvalifikaciju.²¹⁶

Na sličan način su **drugostupanjski sudovi u drugim predmetima ispravljali pogreške u tumačenju međunarodnog humanitarnog prava**, i na taj način ispunili svoju ulogu jamca pravilne primjene prava. Ovo je bio slučaj u predmetu *Edin Hakanović*, kada je Vrhovni sud FBiH ukinuo prvostupanjsku presudu zbog toga što je Sud pogrešno ocijenio korištenje civila kao ljudskog štita. Na sličan način je u predmetu *Predrag Mišković* Sud ukinuo prvostupanjsku presudu na osnovu toga što je radnja učinjenja “primjenjivanje mjera zastrašivanja i terora” pogrešno primijenjena.

Može se izvući zaključak da je **sveukupna kvaliteta tumačenja međunarodnog humanitarnog prava značajno poboljšana posljednjih nekoliko godina**. Ipak, kao što je već navedeno, i dalje postoji problem dokazivanja bitnih obilježja određenih kaznenih djela, zbog toga što tužitelji u optužnicama nedovoljno preciziraju činjenični opis radnji, koje čine bitna obilježja kaznenog djela i zbog nejasne i neujednačene sudske prakse sudova i vrhovnih sudova. S druge strane, potrebno je naglasiti da su u najvećem broju predmeta značajnije povrede ili pogrešna tumačenja međunarodnog humanitarnog prava izbjegnuta ili ispravljena u postupku po žalbi. Ipak, razina neizvjesnosti, koja postoji u svezi s određenim brojem pravnih pitanja je mnogo veća pred sudovima i kod tužiteljstava u entitetima, nego na Sudu i Tužiteljstvu BiH, gdje većina ovih pitanja ne predstavlja ozbiljan problem, kada je u pitanju njihovo tumačenje. Na postojanje ove razlike utječe nekoliko faktora: nastajanje i ujednačavanje sudske prakse je daleko jednostavnije na jednom sudu, odnosno u tužiteljstvu, nego između većeg broja sudova i tužiteljstava u FBiH, odnosno RS. Sudska praksa MKSJ-a i obuka o međunarodnom humanitarnom pravu je daleko više dostupna sucima i tužiteljima Suda i Tužiteljstva BiH, nego sucima i tužiteljima u entitetima. Pored toga, struktura Suda BiH i Tužiteljstva BiH, dopušta određenu razinu specijalizacije u međunarodnom humanitarnom pravu, što je teško izvedljivo za sudove i tužiteljstva u entitetima.

S druge strane, raščlamba problema s kojim se susreće pravosuđe u entitetima, prilikom tumačenja međunarodnog humanitarnog prava, ukazuje na to da **većina njih može biti jednostavno riješena kvalitetnijom razmjenom informacija o pravnim pitanjima**. Sažetak sudske prakse u svezi s predmetima ratnih zločina pravosuđa BiH, može biti vrlo korisno sredstvo za postizanje ujednačene prakse između Suda BiH i drugih sudova, iako korist od ovog sažetka može biti, donekle,

216 Primjerice, vidjeti predmet *Operta i drugi* (Kantonalni sud u Zenici) i *Niko Obradović* (Kantonalni sud u Mostaru).

ograničena zbog činjenice da se primjenjuju različiti materijalni zakoni. Suci i tužitelji Suda i Tužiteljstva BiH i drugih sudova i tužiteljstava trenutačno u veoma malom obujmu vrše razmjenu iskustava i sudske prakse.²¹⁷

5.6.2 Poštovanje odredaba kaznenog postupka i standarda pravičnog suđenja

Jedan od ključnih izazova za osiguravanje odgovarajuće i učinkovite primjene novog kaznenog postupka je u uspostavi pravične ravnoteže između kontradiktorne prirode postupka (koja podrazumijeva da su tužiteljstvo i obrana ključni nositelji izvođenja dokaza) i obveze predsjednika vijeća, da osigura sveukupnu učinkovitost i pravičnost postupka. Iz tog razloga je raščlamba ovih pitanja, koja prouzrokuju najviše problema, važna za suđenja za ratne zločine u BiH. Zbog toga se u daljnjem tekstu obrađuje problem predugog trajanja kaznenog postupka u entitetima i poštovanje ostalih standarda pravičnog suđenja.

5.6.2.1 Dužina trajanja postupka

Glavno sredstvo za procjenu sveukupne pravičnosti i „kvalitete“ kaznenopravnog sustava je praćenje do koje mjere se postupci provode bez odugovlačenja.²¹⁸ Značajna karakteristika, koja je obilježila suđenja u predmetima ratnih zločina pred sudovima u entitetima nakon usvajanja novih zakona o kaznenom postupku 2003. godine, je **kraće trajanje postupka i sveobuhvatno poboljšanje učinkovitosti vođenja glavne rasprave**. Prilagodba sasvim novom postupku nije bila jednostavna za praktičare, i do određene mjere ni sada nije postignuta. Praćenje suđenja jasno ukazuje da su gotovo uvijek najduže trajali oni postupci, koji su započeli prije stupanja na snagu novih zakona o kaznenom postupku, te su zato vođeni po odredbama starih zakona o kaznenom postupku. Nedvojbeno, ovako dugo trajanje postupka dovodi do **kršenja prava optuženog na suđenje u razumnom roku u velikom broju predmeta**. Osnovni, iako ne jedini, razlog ovakvog odugovlačenja je postupak po žalbi koji je, uglavnom, zahtijevao da drugostupanjski sud nakon ukidanja presude vrati predmet prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje.²¹⁹ Teoretski, prema ovakvom zakonskom rješenju, predmeti se mogu bezbroj puta vratiti prvostupanjskom sudu

217 Međutim, potrebno je naglasiti da projekt MKSJ-OESS-ODIHR-UNICRI: „Pravda i ratni zločini“, podrazumijeva održavanje niza regionalnih i internih sastanaka između sudaca ili tužitelja i njihovih kolega iz MKSJ-a, kao i izradu priručnika za obranu, i različite vrste kontinuirane obuke u svezi s radom na predmetima ratnih zločina. *Vidjeti supra* fusnota 61.

218 *Vidjeti* Mišljenje br. 6 (2004.) Konzultativnog vijeća europskih sudaca (Criminal Code JE) o *Pravičnom suđenju u razumnom roku i uloge sudaca u postupku, uzimajući u obzir alternativne načine rješavanja sporova*, u stavci 42. „... kvalitetu pravde ne treba shvatiti kao sinonim za produktivnost pravosudnog sustava; kvalitativni pristup treba podrazumijevati mogućnost sustava da udovolji zahtjevima za postizanje pravde, sukladno općim ciljevima pravosudnog sustava, od čega je brzina vođenja postupka samo jedan od elemenata.“

219 Rasprava pred drugostupanjskim sudom održavao se samo ako je potrebno da se zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja izvedu novi dokazi ili ponove ranije izvedeni dokazi i ako postoje opravdani razlozi da se predmet ne vrati prvostupanjskom sudu na ponovni glavni pretres.

sve dok drugostupanjski sud ne potvrdi prvostupanjsku presudu. Ovakav se sustav pokazao veoma neučinkovitim, zato što je u velikom broju predmeta, postupak po žalbi, nakon ukidanja presuda i vraćanje prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje, trajalo godinama. U velikom broju predmeta proteklo je dugo vremensko razdoblje od trenutka vraćanja predmeta prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje, do zakazivanja nove glavne rasprave.

Ovo je bio slučaj u predmetu *Džidić i drugi* pred Kantonalnim sudom u Mostaru, koji je započeo 2000. godine i od tada je dva puta ponovljena glavna rasprava, a trenutačno se čeka zakazivanje trećeg novog glavnog pretresa. Vrhovni sud FBiH je u ovom predmetu tri puta ukinuo oslobađajuće presude protiv četiri optuženika (u travnju 2001., siječnju 2004. i lipnju 2008. godine).²²⁰ U predmetu *Slavko Ris* pred Kantonalnim sudom u Bihaću, u kojem je suđenje započelo u kolovozu 2007. godine, optuženi je prvobitno osuđen na 13 godina zatvora. Nakon što je Vrhovni sud FBiH ukinuo presudu i vratio predmet Kantonalnom sudu u Bihaću na ponovno suđenje; Kantonalni sud je donio oslobađajuću presudu u listopadu 2008. godine.²²¹ Vrhovni je sud nakon toga ukinuo oslobađajuću presudu. Druga nova glavna rasprava okončana je u travnju 2010. godine osuđujućom presudom na 3 godine i 6 mjeseci zatvora. Ovi predmeti nisu problematični samo kada je u pitanju dužina trajanja postupka, nego i kada je u pitanju kvaliteta pravosuđa; dugotrajno postojanje suprotstavljenih pravnih mišljenja između prvostupanjskog i drugostupanjskog suda ostavlja **dojam da se zakon nedosljedno i priozvoljno primjenjuje jer daje mogućnost za donošenje presuda koje se značajno razlikuju.**

Predugo trajanje postupka je uočeno i u nekoliko drugih predmeta, koji su vođeni po odredbama starog Zakona o kaznenom postupku. Suđenje u predmetu *Samir Bejić* pred Kantonalnim sudom u Sarajevu započelo je u ožujku 2003. godine i u vrijeme pisanja ovog Izvješća u listopadu 2010. godine ono je i dalje bilo u tijeku.²²² Suđenja u predmetima *Krešić i Matić* i *Čupina i drugi* pred Kantonalnim sudom u Mostaru, te u predmetima *Ilijašević, Mihajlović* i *Hakanović* pred Kantonalnim sudom u Zenici, pojedinačno su trajala po šest godina.²²³

Za razliku od ovih predmeta, suđenja po odredbama Zakona o kaznenom postupku iz 2003. godine u prosjeku su trajala jednu godinu i šest mjeseci. Zanimljivo je da je prosječna dužina trajanja postupka ista na cijelom teritoriju BiH, bez obzira je li postupak vođen pred Sudom BiH ili pred sudovima u entitetima (vidjeti Sliku 5.: *Prosječno trajanje postupka u predmetima ratnih zločina po odredbama novih ZKP-a, od potvrđivanja optužnice, do pravosnažnosti presude od siječnja 2005. do rujna 2010. godine*, u Prilogu 1). Suđenja su vođena brzo i učinkovito u skoro svim predmetima

220 *Džidić i drugi* (Kantonalni sud u Mostaru).

221 *Slavko Ris* (Kantonalni sud u Bihaću).

222 *Samir Bejić* (Kantonalni sud u Sarajevu).

223 Predmeti *Krešić i Matić* i *Čupina i drugi* (Kantonalni sud u Mostaru); *Dominik Ilijašević, Tomo Mihajlović i Edin Hakanović* (Kantonalni sud u Zenici). U predmetu *Čupina i drugi* odlaganje se ne može pripisati sudu.

pred Okružnim sudom u Banjaluci, koji je, uglavnom, postupak vodio po odredbama novog Zakona o kaznenom postupku.²²⁴ Međutim, suci su odlagali glavni pretres na duže vremensko razdoblje (ali koje nije prelazilo rok od mjesec dana), kako bi se osigurala nazočnost svjedoka, posebno onih koji žive izvan BiH. Kantonalni sudovi u Mostaru i Bihaću bili su posebno revnosni i pravodobni u suđenjima u predmetima po odredbama novog Zakona o kaznenom postupku, i suđenja su pred ovim sudovima u prosjeku trajala 1-2 mjeseca, dok je postupak po žalbi proveden bez odugovlačenja.²²⁵

Predmet *Kostić i drugi* pred Osnovnim sudom u Brčko distriktu BiH dobar je primjer kako se jedan složeni predmet, koji uključuje veliki broj svjedoka, može brzo procesuirati, ukoliko se poštuju načela učinkovitosti vođenja postupka i profesionalnog postupanja. U ovom predmetu je ispitano preko stotinu svjedoka na 37 ročišta, koja su održana u razdoblju od srpnja 2006. do travnja 2007. godine.²²⁶ Na sličan način je u predmetu *Lazar Stupar* pred Kantonalnim sudom u Bihaću održano sedam ročišta u roku od mjesec dana i ispitano 36 svjedoka i tri vještaka.²²⁷

Međutim, nisu svi postupci u predmetima, koji su vođeni po odredbama novog kaznenog postupka, provedeni učinkovito. U većem broju predmeta došlo je do značajnog odugovlačenja zbog načina na koji je proveden postupak pregleda predmeta sukladno Pravilniku.²²⁸ Ostali primjeri, u kojima je postupak trajao predugo, rezultat su nedostataka u rukovođenju glavnom raspravom, kao što je neosiguravanje nazočnosti svjedoka, često odsustvo branitelja, izmjene sastava vijeća, i odlaganja u trajanju dužem od mjesec dana (što je imalo za rezultat da je glavni pretres morao iznova početi).²²⁹

Ova saznanja ukazuju na to da napredak u osiguravanju prava na suđenje u razumnom roku nije jednostavno ili po automatizmu rezultat izmjena Zakona o kaznenom postupku. U navedenim pozitivnim primjerima, stranke u postupku su postupale revnosno, a suci su učinkovitim vođenjem glavne rasprave osigurali da ne dođe do odugovlačenja postupka.

5.6.2.2 Druga prava optuženog prema standardima pravičnog suđenja

S obzirom na razinu poštovanja ostalih standarda pravičnog suđenja, praćenje sudskih postupaka je ukazalo na to da sudovi, kako prvostupanjski, tako i drugostupanjski,

224 Primjerice, vidjeti predmete *Bulatović i drugi*, *Petić i drugi*, *Zgonjanin i drugi* i *Berbić i drugi*, u kojima je postupak trajao 11 mjeseci, od potvrđivanja optužnice, do pravomoćne presude

225 Primjerice, vidjeti predmete *Miralem Omanović*, *Niko Obradović*, *Safet Bukvić* i *Vlahovljak i drugi*, pred Kantonalnim sudom u Mostaru i predmet *Željko Kecman*, *Mile Knežević*, *Sead Huskić* i *Karajić i drugi*, pred Kantonalnim sudom u Bihaću.

226 *Kostić i drugi* (Osnovni sud u Brčko distriktu BiH), u žalbenom postupku nisu utvrđeni nikakvi nedostaci u svezi s vođenjem prvostupanjskog postupka.

227 Predmet *Lazar Stupar* (Kantonalni sud u Bihaću), u žalbenom postupku nisu utvrđeni nikakvi nedostaci u svezi s vođenjem prvostupanjskog postupka.

228 Vidjeti Poglavlje 3., *Nadležnost i raspoređivanje predmeta ratnih zločina između sudova u BiH*, *infra* na str. 22.

229 Primjeri nedostataka u rukovođenju glavnim pretresom su predmeti: *Željko Mitrović* i *Novo Rajak* pred Kantonalnim sudom u Sarajevu, predmet *Marijanović* i *Buhovac* pred Kantonalnim sudom u Mostaru i predmeti *Dragoje Radanović* i *Fikret Boškailo*, pred Okružnim sudom u Trebinju.

posvećuju dužnu pozornost poštovanju prava optuženog prema važećim odredbama domaćeg i međunarodnog prava. Dom za ljudska prava je do 2002. godine ustanovio da je došlo do ozbiljnog kršenja prava na pravično suđenje u većini predmeta ratnih zločina u kojima se sudilo pred sudovima u entitetima i naredio ponavljanje postupka, ističući potrebu da se zaštite prava optuženog na pravično suđenje.²³⁰ Od tada je, u ovom pogledu, uočen jasan napredak: prema saznanjima Misije OEES-a, u razdoblju od pet godina koje je obuhvaćeno ovim Izvješćem, Ustavni sud BiH (koji ima obvezu riješiti sve zaostale predmete Doma za ljudska prava),²³¹ nije naredio niti jednom sudu ponavljanje postupka zbog kršenja prava na pravično suđenje.

Međutim, **u više predmeta uočeno je zabrinjavajuće postupanje u svezi s poštovanjem standarda pravičnog suđenja.** Problemi ili eventualne povrede, nastale su u svezi s različitim aspektima načela jednakosti stranaka u postupku. U predmetu *Željko Kecman* pred Kantonalnim sudom u Bihaću, suci su bez odgovarajućeg obrazloženja odbili zahtjev obrane za vještačenjem metka pronađenog u tijelu jedne od žrtava.²³² Međutim, Vrhovni sud FBiH je u ovom predmetu ukinuo prvostupanjsku presudu i odredio održavanje pretresa, jer je odluka Suda predstavljala bitnu povredu prava optuženog na pravično suđenje.²³³

Drugo zabrinjavajuće postupanje je uočeno u svezi s poštovanjem obveze tužitelja da obrani stavi na uvid spise i dokaze – posebno sve dokaze koji idu u korist osumnjičenom, odnosno optuženom. U predmetima *Operta i drugi*, pred Kantonalnim sudom u Zenici, *Dorđe Kostić* pred Osnovnim sudom u Brčkom i *Salihović i drugi*, pred Okružnim sudom u Bijeljini, obrana se žalila da Tužiteljstvo nije stavilo na uvid pojedine iskaze, koje su svjedoci dali tijekom istrage, a koji su mogli biti oslobađajući za njihove branjenike.²³⁴ Predmet pred Okružnim sudom u Bijeljini je naročito zabrinjavajući, budući da je sporni iskaz dao jedini očevidac kaznenog djela. Tužiteljstvo je na zahtjev obrane odgovorilo da je izjava nestala pod neobjašnjivim okolnostima.

S pravom se može reći da se karakter mogućih povreda prava optuženog promijenio u zadnjih deset godina. **Rijetko se uzroci povreda danas mogu pripisati posljedicama oružanog sukoba, kao što je ranije bio slučaj (primjerice etnička pristranost).** Naprotiv, nije moguće napraviti razliku između povreda, koje se danas događaju, i onih koje postoje u drugim funkcionalnim pravnim sustavima. Izuzetak od tog pravila obično je uzrokovan složenom i fragmentiranom prirodom pravosudnih

230 Vidjeti U. Garms i K. Peschke, "Procesuiranje ratnih zločina u Bosni i Hercegovini (1992.-2002.): raščlamba sudske prakse Doma za ljudska prava" ("War Crimes Prosecution in Bosnia and Herzegovina (1992-2002): an analysis through the jurisprudence of the Human Rights Chamber") *Journal of International Criminal Justice* (2006) 4 (2), str. 264.

231 Vidjeti Sporazum sukladno članku XIV. Aneksa 6. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, siječanj 2008. godine (neslužbeni prijevod na engleski jezik nalazi se kod Misije OEES-a za BiH).

232 *Željko Kecman* (Kantonalni sud u Bihaću).

233 *Željko Kecman* (Vrhovni sud FBiH).

234 *Operta i drugi* (Kantonalni sud u Zenici), *Dorđe Kostić* (Osnovni sud u Brčko distriktu BiH) i *Salihović i drugi*, (Okružni sud u Bijeljini).

institucija u BiH. U takvim okolnostima, potpuna i optimalna primjena standarda pravičnog suđenja ovisi, kako o postupanju pravosuđa, tako i o sposobnosti obrane da tijekom postupka, i prilikom osporavanja odluka, ili u žalbama na presude, istakne povrede prava na pravično suđenje. S tim u svezi mora se reći da je postupanje većeg broja branitelja, koji zastupaju optuženike u predmetima ratnih zločina, još uvijek nezadovoljavajuće, kako u svezi s **poznavanjem međunarodnog humanitarnog prava, tako i proceduralnih pitanja**. Broj branitelja koji koriste sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) i MKSJ, u cilju obrane njihovog branjenika na najbolji mogući način, još je uvijek, nažalost, mali. Izuzetak, iako ne isključivo, uglavnom čine branitelji, koji su ranije stekli iskustvo u predmetima pred MKSJ.²³⁵

5.7 Budućnost procesuiranja ratnih zločina pred pravosuđem u entitetima

U ovom kontekstu, cilj koji predviđa *Državna strategija* u svezi s procesuiranjem manje složenih predmeta pred pravosuđem u entitetima, izvodljiv je i predstavlja jedan od ključnih faktora, koji će osigurati njenu uspješnu provedbu.²³⁶ S obzirom na to da je oružani sukob vođen na cijelom teritoriju BiH, gotovi svi sudovi u FBiH i RS prema kriteriju mjesne nadležnosti imaju predmete ratnih zločina. Međutim, teško je predvidjeti obujam, u kojem će pojedine pravosudne institucije sudjelovati u procesuiranju. Budući da je do danas pred nekoliko sudova u FBiH (Livno, Goražde, Orašje) i RS (Doboj, Istočno Sarajevo, Bijeljina), suđeno u veoma malom broju predmeta, nemoguće je procijeniti razinu njihove nepristranosti i učinkovitosti. Iako procesuiranje predmeta pred ovim pravosudnim institucijama može biti problematično, mora se istaknuti da nakon dugogodišnjih reformi **pravosudnog sustava u BiH proizlazi da postoji dovoljno jamstva i kontrolnih mehanizama za sprečavanje ili ispravljanje ozbiljnih grešaka suda u većini očekivanih situacija, a u velikoj mjeri zahvaljujući postupku po pravnim lijekovima**. Pored toga, **određeni sudovi i tužiteljstva u oba entiteta i Brčko distriktu BiH, pokazali su da imaju dovoljno kapaciteta, spremnosti i profesionalizma, za procesuiranje predmeta ratnih zločina**. S druge strane, žurno se mora posvetiti pažnju gore navedenim problemima, kako bi se, općenito, ubrzao tempo i poboljšala kvaliteta procesuiranja predmeta ratnih zločina, sukladno zahtjevima iz *Državne strategije*.

235 Vrlo učinkovita obrana uočena je, primjerice, u predmetima *Operta i drugi* (Kantonalni sud u Zenici), *Vlahovljak i drugi* (Kantonalni sud u Mostaru) i *Jusup Ahmetović* (Okružni sud u Istočnom Sarajevu).

236 O značaju suđenja neposrednim izvršiocima, vidjeti J. Alvarez, "Kaznena djela država/Kaznena djela iz mržnje: Lekcije iz Ruande" ("Crimes of States/Crimes of Hate: Lessons from Rwanda"), *Yale Journal of International Law* (1999.) 24. (2).

6 Regionalna suradnja

Ovo poglavlje pruža pregled pravnog okvira i trenutačne situacije u svezi s regionalnom suradnjom u provođenju istraga, procesuiranju i suđenjima u predmetima ratnih zločina.

Najznačajnija pitanja koja se razmatraju u ovom poglavlju su:

- stalna poboljšanja pravnog okvira za rad i tehničku razinu suradnje između država nastalih na teritoriju bivše SFRJ u svezi s predmetima ratnih zločina;
- stalni izazovi u borbi protiv nekažnjivosti u svezi s odredbama o zabrani izručenja vlastitih državljana država nastalih na teritoriju bivše SFRJ;
- problem paralelnih istraga u kaznenim djelima ratnih zločina počinjenih na teritoriju BiH, koje vode BiH i druge države;
- raščlamba značajnijih predmeta, koji su ukazali na, kako sustavne probleme u svezi s regionalnom suradnjom u predmetima ratnih zločina, tako i postojanje političkih pozadina, kao što su predmeti *Branimir Glavaš*, *Ilija Jurišić* i *Ejup Ganić*.

Kao što je naglašeno u *Funkcionalnoj raščlambi sektora pravosuđa u BiH* Europske komisije iz 2005. godine: “Od BiH se traži da razriješi daleko više zahtjeva za međusobnom pravnom pomoći, nego većina država EU, zbog njene posebne situacije, koja će se vjerojatno nastaviti i u nekoj doglednoj budućnosti.”²³⁷ Velika većina ovih zahtjeva upućena je i stiže iz država s područja bivše Jugoslavije. U posljednjih pet godina uloženi su zajednički naponi i pokušaji da se unaprijedi učinkovitost pravne suradnje između BiH, Srbije, Crne Gore i Hrvatske, posebno u svezi s procesuiranjem predmeta ratnih zločina i drugih teških kaznenih djela, kao što je organizirani kriminal i korupcija.

Jedna od inicijativa je bio ***Palički proces*** (2004.-2007.) koji je pokrenut pod okriljem OEES-a s ciljem organiziranja sastanaka na ekspertnoj razini između sudaca, tužitelja i predstavnika ministarstava pravde gore navedenih država, s krajnjim ciljem da se unaprijedi suradnja u procesuiranju ratnih zločina. Ove aktivnosti su polučile neke konkretne rezultate, kao što je potpisivanje nekoliko **bilateralnih sporazuma između tužiteljstava BiH, Hrvatske, Srbije i Crne Gore**, koji se odnose na

237 Europska komisija, *Funkcionalna raščlamba sektora pravosuđa u BiH*, ožujak 2005. godine, str. 132. (dostupno na: <http://www.delbih.ec.europa.eu/files/docs/publications/bh/FunkcPreg/Pregledpravosudja.pdf>).

predmete ratnih zločina i druge vrste predmeta.²³⁸ Kao što je Misija OEES-a uočila prateći suđenja, ovaj oblik suradnje značajno je **poboljšao brzinu i učinkovitost, kojom su rješavani zahtjevi za razmjenu informacija i saslušanje svjedoka izvan granica države**. Takav napredak je postignut zbog činjenice da ovi sporazumi omogućavaju državnim tužiteljstvima da upućuju i odgovaraju na zamolnice bez korištenja diplomatskih kanala. Općenito se može izvesti zaključak da se značajno unaprijedila regionalna suradnja na području razmjene informacija i osiguravanja dokaza, kako tijekom istrage, tako i u postupku pred sudom.

S druge strane, vrlo mali ili nikakav napredak nije postignut kada je u pitanju vrlo problematičan i politički osjetljiv cilj uklanjanja **propisa koji predviđaju zabranu izručenja vlastitih državljana**, za bilo koju vrstu kaznenih djela, koji su trenutačno na snazi u cijeloj regiji. Posebno u odnosu na procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH ova zabrana onemogućava okončanje brojnih istraga. Rješavanje velikog broja predmeta je na taj način otežano zbog toga što je veliki broj osumnjičenih pobjegao iz BiH i trenutačno boravi u nekoj od susjednih država, u kojoj su stekli državljanstvo i zbog toga ne mogu biti izručeni.

Nedavno su BiH i Hrvatska poduzele mjere s ciljem ograničavanja nekažnjivosti. U veljači 2010. godine dvije vlade su se sporazumjele i izmijenile *Sporazum o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u kaznenim stvarima*. Ovom izmjenom je brisan jedan od uvjeta koji moraju biti ispunjeni za **izvršenje kazne u drugoj državi**, a odnosi se na suglasnost osuđene osobe kada je ona, iz države u kojoj je osuđena, pobjegla u drugu državu. Ova izmjena Sporazuma omogućila je Hrvatskoj da pokrene postupak da osuđeni ratni zločinac **Branimir Glavaš** odsluži kaznu u BiH. U kolovozu 2010. godine Vrhovni sud Republike Hrvatske osudio je Glavaša na zatvorsku kaznu u trajanju od osam godina za ratne zločine. Kazna nije mogla biti izvršena jer je Glavaš u svibnju 2009. godine, odmah nakon izricanja prvostupanijske presude, pobjegao u BiH, čiji je također državljanin. U rujnu je Sud BiH odobrio zahtjev za izvršenje kazne u BiH na osnovu gore navedenog Sporazuma.²³⁹ Iako ovo, zasigurno, predstavlja pozitivan korak u borbi protiv nekažnjivosti na regionalnoj razini, mora se istaknuti da ovaj Sporazum predstavlja samo parcijalno rješenje, jer se može primijeniti samo na pravosnažno osuđene osobe. Očigledno je da ovakav korak nema utjecaja na osobe protiv kojih se vodi istraga, a koje nisu dostupne državi koja ih kazneno goni. S obzirom na to da kazneni postupak zabranjuje suđenje *in absentia* u BiH,²⁴⁰ ovaj Sporazum ima ograničenu primjenu u BiH, jer postupak ne može biti vođen u odsutnosti optuženog. Konkretno, osumnjičeni mora biti saslušan

238 *Protokol o suglasnosti u ostvarivanju međusobne suradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala*, zaključen 21. siječnja 2005. godine s Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske; *Protokol o saglasnosti u ostvarivanju međusobne saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala*, zaključen 1. srpnja 2005. godine, s Republičkim javnim tužilaštvom Republike Srbije i *Protokol o suglasnosti u ostvarivanju međusobne saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala*, zaključen 26. svibnja 2005. godine, s Vrhovnim državnim tužiocem Republike Crne Gore.

239 U vrijeme izrade ovog Izvješća žalba na ovu odluku još uvijek nije bila riješena.

240 O pitanju suđenja u odsustvu *vidjeti* podnaslov 4.4.1, *Izostanak optuženog s glavne rasprave, supra*.

do okončanja istrage, odnosno prije podizanja optužnice. Zbog toga postoji potreba da se riješi pitanje izručenja. Potrebu rješavanja ovog pitanja su organi vlasti BiH isticali u više navrata, a nedavno je potvrđena i u *Državnoj strategiji*, koja sadrži dio o regionalnoj suradnji.²⁴¹ Zbog velikog broja državljana BiH koji imaju dvostruko državljanstvo Srbije ili Hrvatske, **odredbe koje zabranjuju izručenje vlastitih državljana predstavljaju ozbiljan problem, ne samo u svezi s predmetima ratnih zločina, nego i sveobuhvatnog rada i vjerodostojnosti pravosudnog sustava u regiji.**

Još jedno važno pitanje koje se navodi u *Državnoj strategiji*, je vođenje **paralelnih istraga ratnih zločina** u BiH i susjednim državama, vezanim za događaje, koji su se odigrali na teritoriju BiH. Zato je vođenje postupka od strane srbijanskih vlasti u predmetima ratnih zločina, koji se odnose na oružani sukob u BiH, iako legitimno po međunarodnom pravu, bio razlog povećanja napetosti između BiH i Srbije. To je naročito došlo do izražaja nakon svibnja 2007. godine, kada je državljanin BiH **Ilija Jurišić** uhićen u Srbiji zbog kaznenog djela ratnog zločina, koji je, navodno 1992. godine počinjen u Tuzli protiv postrojba Jugoslovenske narodne armije. Noviji primjer je predmet izručenja, koji se odnosi na člana ratnog Predsjedništva BiH, **Ejupa Ganića** koji je prouzročio ozbiljne prepreke u regionalnoj suradnji u kaznenim stvarima i doveo do zategnutih odnosa između BiH i Srbije.²⁴² U ožujku 2010. godine Ejup Ganić je lišen slobode u Londonu, na osnovu tjeralice, koju je izdala Srbija. Srbija je zatražila od Ujedinjenog Kraljevstva da ga izruči zbog ratnih zločina, navodno počinjenih u Sarajevu u svibnju 1992. godine nad postrojbama Jugoslovenske narodne armije. Sud u Ujedinjenom Kraljevstvu je odbio izručiti Ganića Srbiji, jer je utvrdio da su optužbe, koje mu se stavljaju na teret, neosnovane i politički motivirane.²⁴³ Bez obzira na to kako je okončan, predmet Ganić je problematičan zbog posljedica koje je imao na razinu regionalne suradnje. Važno je navesti da su, nekoliko dana prije njegovog lišenja slobode, BiH i Srbija potpisale *Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Srbije o izmjenama i dopunama Ugovora između Bosne*

241 Kada su u pitanju mjere predviđene *Državnom strategijom*, *Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima* nakon prvobitnog zastoja u parlamentarnoj proceduri konačno je usvojen 15. lipnja 2009. godine. Probleme u primjeni ovog Zakona su odmah uočili Sud BiH i Tužiteljstvo BiH, čime se nametnula potreba formiranja Radne skupine, koja bi predložila izmjene i dopune Zakona. Rad Radne skupine odvija se prema planu, ali objavljivanje *Priručnika o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima*, koji je naveden u *Državnoj strategiji* i komentara Zakona, odgođeno je do završetka izrade izmjena i dopuna i njihovog upućivanja Parlamentarnoj skupštini.

242 Ejup Ganić lišen je slobode 1. ožujka 2010. godine u Londonu na osnovu potjernice, koju je izdala Srbija, i Srbija je od Velike Britanije zatražila njegovo izručenje zbog ratnog zločina, koji je, navodno, počinjen nad postrojbama JNA u Sarajevu, u svibnju 1992. godine. Od listopada 2006. godine Tužiteljstvo BiH vodi istragu o istom događaju.

243 Sud u Londonu (Westminster Magistrates' Court), *Republika Srbija protiv Ejupa Ganića*, 27. srpnja 2010. godine (dostupno na: <http://www.judiciary.gov.uk/NR/rdonlyres/63FBA6BB-59F4-4BAF-BA78-95FED04AAEC2/0/serbiavganic27072010.pdf>)

*i Hercegovine i Srbije i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima*²⁴⁴ koji je, između ostalog, za cilj imao rješavanje problema vođenja paralelnih istraga. Ovaj Ugovor propisuje da kada se postupak za isto kazneno djelo ratnog zločina vodi u obje države, odluka o ustupanju kaznenog gonjenja u korist BiH ili Srbije bit će donesena posebno cijeneći državljanstvo i prebivalište osumnjičene, okrivljene ili optužene osobe. Iako su kriteriji u Ugovoru precizno propisani, oni nisu spriječili nastajanje spora između Srbije i BiH u svezi s izručenjem Ganića. Trenutačno se ne može isključiti mogućnost da će se desiti novi “predmeti Ganić”, i prouzrokovati nove političke napetosti u regiji. Takve napetosti, nedvojbeno, predstavljaju rizik da će gore navedeni pomoci u suradnji na radnoj razini, kao što su razmjena dokaza i saslušanje svjedoka, nazadovati.

²⁴⁴ Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Srbije o izmjenama i dopunama Ugovora između Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima, 26. veljače 2010. godine (dostupno na službenim jezicima BiH na: <http://www.mpr.gov.ba/en/str.asp?id=43>); također, vidjeti Ugovor između Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima, 24. veljače 2005. godine (dostupno na službenim jezicima BiH na: <http://www.mpr.gov.ba/bs/str.asp?id=43>).

7 Politička i javna potpora procesuiranju ratnih zločina u BiH

U ovom poglavlju razmatraju se opći trendovi političke i javne potpore naporima kaznenopravnog sustava u BiH u borbi protiv nekažnjivosti za ratne zločine. Sadržaj ovog poglavlja je sljedeći: podnaslov 7.1 govori o općem raspoloženju koje prevladava u BiH gdje ratni zločini predstavljaju materijal za političku manipulaciju. Podnaslov 7.2 dokumentira i raščlanjuje utjecaj politički motiviranih napada na Sud BiH i Tužiteljstvo BiH, uz pozivanje na ranija zapažanja iznesena u Izvješću Misije OESS-a iz siječnja 2010. godine.²⁴⁵ Podnaslov 7.3 razmatra odnos javnosti i oštećenih zajednica, posebno žrtava, prema procesuiranju ratnih zločina u BiH i daje kratak osvrt na dosadašnje inicijative pravosudnih institucija u svezi s informiranjem javnosti.

Najznačajnija pitanja koja se razmatraju u ovom poglavlju su:

- ozbiljna zabrinutost zbog kontinuiranog etiketiranja Suda BiH i Tužiteljstva BiH kao antisrpskih institucija, vršenja pritiska na pravosudne institucije da se podignu optužnice protiv određenih osoba po osnovu etničke pripadnosti ili negiranje postojanja ratnih zločina usprkos pravosnažnim presudama kojima su utvrđene činjenice o počinjenju ovakvih zločina;
- potreba da se osigura dugotrajna održivost i potpora pravosudnim institucijama na razini države, tako što će se njihov status ugraditi u Ustav (posebno u svjetlu kampanje za oduzimanje legitimiteta ovim institucijama i sprečavanja produženja mandata međunarodnim sucima i tužiteljima 2009. godine);
- transparentnost rada Suda BiH i Tužiteljstva BiH, i kontinuirana potreba da se uspostavi ravnoteža između zaštite privatnih podataka, koji mogu biti objavljeni u službenim dokumentima suda i izraženog interesa javnosti da ima pristup podacima koji se odnose na teška kaznena djela;
- problem postojanja niske razine povjerenja javnosti u sposobnost sudova da pravično i učinkovito sude u predmetima ratnih zločina i da se stanje ne popravlja, koje se temelji na uzastopnim ispitivanjima javnog mnijenja koje je provela Misija OESS-a;
- neuspjeh u provedbi konkretnih strategija za komunikaciju s javnošću na državnoj razini i u entitetima, zbog nerazumijevanja potrebe za komunikacijom s javnošću, načina njene provedbe i za tu svrhu nedovoljnih institucionalnih kapaciteta.

7.1 Opća raščlamba i pregled

Glavni problem s kojim se suočio MKSJ u osiguravanju potpore svom radu tj. fizička udaljenost Suda, nije prisutan kada su u pitanju domaće pravosudne institucije u BiH, koje se bave predmetima ratnih zločina. Veliki broj suđenja održava se u većim gradovima BiH, a Sud BiH sa sjedištem u Sarajevu ohrabruje nazočnost javnosti i na zahtjev organizira posjete. Međutim, tijekom višegodišnjeg postojanja Suda BiH i Tužiteljstva BiH, postalo je jasno da se i oni suočavaju s podjednako ozbiljnim preprekama. **Politizacija svih pitanja, koja se odnose na procesuiranje ratnih zločina**, kao i izraženo protivljenje u nekim krugovima svemu što se smatra projektom međunarodne zajednice, imali su snažan utjecaj na znatno umanjivanje napora na informiranju o radu domaćeg pravosuđa na rješavanju zaostalih predmeta ratnih zločina. Zbog toga se čini da javna potpora procesuiranju predmeta ratnih zločina nije jasno izražena. Nažalost, ponekad situacija ima za rezultat izražavanje otvorenog neprijateljstva prema procesuiranju ratnih zločina. Misija OEES-a je već u svom Izvješću navela da je **posebno Sud BiH često meta negativne propagande**.²⁴⁶ Ovakva situacija podrazumijeva **potrebu da se ulože odlučni naponi na jačanju reputacije domaćih pravosudnih institucija u očima javnosti** i stvaranje osjećaja odgovornosti za procesuiranje predmeta ratnih zločina. Ovaj podnaslov raščlanjuje stupanj do kojeg je to postignuto i naglašava stalnu potrebu da se radi na jačanju pružanja potpore procesuiranju ratnih zločina u javnosti i među zajednicama, koje su posebno oštećene ratnim zločinima, kao što su žrtve.

7.2 Uplitanje politike i napadi na Sud BiH i Tužiteljstvo BiH

Važno je naglasiti da, iako su problemi u svezi s procesuiranjem predmeta ratnih zločina na učinkovit način i uz poštovanje ljudskih prava, koji su navedeni u ovom i ranijim izvješćima značajni, oni ne opravdavaju oštre kritike i klevetanje, koje su neke političke snage, posebno iz RS, izrazile protiv Suda BiH i Tužiteljstva BiH i to s naročitom učestalošću u posljednje dvije godine. Kao što je već navedeno u Izvješću Misije OEES-a pod nazivom: *Neovisnost pravosuđa: neprimjeren pritisak na pravosudne institucije BiH*, u više navrata su političari putem sredstava javnog priopćavanja izvršili napad na integritet i legitimnost institucija na državnoj razini i vršili **pritisak i uplitanje u svezi s procesuiranjem pojedinačnih predmeta**.²⁴⁷

Kada su u pitanju predmeti ratnih zločina, posebno su zabrinjavajuće stalne izjave, kojima se Sud BiH i Tužiteljstvo BiH etiketiraju kao antisrpske institucije, te pritisci na pravosuđe da podigne optužnice protiv određenih osoba po osnovu njihove

²⁴⁶ *Ibid.* Izvješće izričito navodi političko uplitanje u sudski postupak putem izjava, koje zbog svog uvredljivog sadržaja, neutemeljenosti i učestalosti, prelaze granicu prihvatljivog kritiziranja i predstavljaju pritisak na ove neovisne institucije.

²⁴⁷ *Ibid.*

etničke pripadnosti ili negiranje ratnih zločina usprkos postojanju pravosnažnih presuda, kojima su utvrđene činjenice o zločinima.²⁴⁸ S tim u svezi Misija OESS-a u potpunosti podupire već navedenu strategiju Tužiteljstva BiH, koja je usmjerena ka procesuiranju najtežih kaznenih djela i najodgovornijih počinitelja, bez namjere da se osigura “bilo kakva vještačka etnička ravnoteža osumnjičenih”²⁴⁹ i potiče Sud BiH i Tužiteljstvo BiH da se strogo pridržavaju ovakve politike.

Bez obzira na činjenicu da su ove institucije sposobne da se odupru političkom pritisku,²⁵⁰ dugotrajna **kampanja usmjerena na oduzimanje legitimiteta pravosuđu** – posebno tijekom 2009. godine – donekle je imala utjecaja na smanjenje povjerenja građana i potpore javnosti suđenjima u predmetima ratnih zločina u BiH.²⁵¹ Sukobljavanje pojedinih političkih snaga sa Sudom BiH i Tužiteljstvom BiH, također, otvara **problematično pitanje dugoročne potpore domaćih organa vlasti ovim institucijama i njihove održivosti**. Spor u svezi s produženjem mandata međunarodnim sucima i tužiteljima iz Odjela I. i Odjela II. Suda BiH i oba posebna odjela Tužiteljstva BiH (za ratne zločine, odnosno organizirani kriminal), u ovo je pitanje uključio i javnost. Iako je mandat međunarodnih sudaca i tužitelja trebao isteći u prosincu 2009. godine, predsjednik Suda BiH, glavni tužitelj Tužiteljstva BiH i predsjednik Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća BiH, tražili su njegovo produženje.²⁵² Osnovni razlog za traženje produženja je bio taj, da zakonodavne i izvršne vlasti nisu na vrijeme osigurale sredstva za angažiranje domaćih sudaca i tužitelja na pozicije međunarodnih sudaca i tužitelja, kojima je završavao mandat.²⁵³ Dodatni argument, kojeg je isticalo nekoliko dužnosnika ovih institucija, bio je taj da je potpuno uklanjanje međunarodne nazočnosti krajem 2009. godine preuranjeno, s obzirom na političke pritiske usmjerene prema Sudu BiH i Tužiteljstvu BiH.²⁵⁴ Usprkos utemeljenosti ovih argumenata, političke snage u RS oštro su se usprotivile usvajanju Zakona, kojim će se produžiti mandat. Na kraju je OHR, uz odobrenje Vijeća za provedbu mira, nametnuo izmjene i dopune Zakona, koje su omogućile produženje mandata međunarodnim sucima i tužiteljima, koji rade na predmetima

248 Vidjeti zajedničku izjavu za medije OHR/EUSR-a, Misije OESS-a i Vijeća Europe (Ured u Sarajevu), *Negiranje ratnih zločina je neoprostivo*, 15. rujna 2009. godine.

249 Vidjeti dokument Tužiteljstva BiH, Posebnog odjela za ratne zločine, *Novi način – novi početak*.

250 Vidjeti Poglavlje 4., *Predmeti ratnih zločina pred Sudom BiH*, podnaslov 4.2.3, *supra*.

251 Ispitivanje javnog mnijenja, koje je provela agencija *Prizma* za Misiju OESS-a u travnju 2007. godine pokazalo je da oko 37% ispitanika smatra da je Sud „u potpunosti pod utjecajem politike“, a 26,7% ih smatra da je pod „određenim utjecajem politike“; dodatno ispitivanje javnog mišljenja, koje je provela agencija *Prizma* za Misiju OESS-a u siječnju 2010. godine pokazalo je da 63,7% ispitanika nema nimalo povjerenja da Sud BiH može donijeti pravednu presudu u predmetima ratnih zločina, što je u suprotnosti sa sličnim ispitivanjem javnog mišljenja koje je provela agencija *Prizma* za Misiju OESS-a u srpnju 2008. godine, koje je pokazalo da 35,4% ispitanika nema nimalo povjerenja da Sud BiH može donijeti pravednu presudu u predmetima ratnih zločina.

252 Zajedničko pismo predsjednika Suda BiH Medždžide Kreso i glavnog tužitelja Tužiteljstva BiH Milorada Barašina od 2. listopada 2009. godine

253 Vidjeti Godišnje izvješće Ureda registrara Suda BiH za 2009. godinu, str. 55. (dostupno na: http://www.registrarbih.gov.ba/files/docs/ANNUAL_REPORT_2009_BCS.pdf).

254 *Izješće eksperata Službe za međunarodno kazneno pravo o održivoj tranziciji Kancelarije registrara i podršci međunarodnih donatora Sudu I Tužilaštvu BiH u 2009. godini*, 15. prosinac 2008. godine, paragraf 72, (dostupno na: <http://www.iclsfoundation.org/wp-content/uploads/2009/05/icls-bih-finalreportwebsitescorrected.pdf>).

ratnih zločina do kraja 2012. godine.²⁵⁵ Produženje mandata nije obuhvatilo suce i tužitelje, koji su radili, na nedvojbeno, izuzetno značajnijim i *osjetljivijim* predmetima organiziranog kriminala. U svakom slučaju, odgovarajući kapaciteti za provođenje istrage, kazneno gonjenje i suđenje u predmetima ratnih zločina na državnoj razini u neposrednoj budućnosti, osigurani su produženjem mandata međunarodnim sucima i tužiteljima.²⁵⁶

Misija je OEES-a podržala produženje mandata međunarodnim sucima i tužiteljima, i također u potpunosti podržava strategiju tranzicije, koja ima za cilj da do kraja 2012. godine Sud BiH i Tužiteljstvo BiH u potpunosti imaju domaće osoblje. U tom kontekstu Misija OEES-a želi naglasiti da **ključni faktor za održivost ove dvije institucije leži u odlučnosti svih političkih snaga da poštuju neovisnost ovih institucija i da podrže njihovu ulogu.** Nažalost, ovakva odlučnost ne postoji. Kao što je Misija OEES-a već istaknula u Izvješću o neovisnosti pravosuđa, **nepostojanje ustavne zaštite pravosudnih institucija na državnoj razini**, nedvojbeno izlaže nositelje pravosudnih funkcija stalnom riziku od uplitanja organa izvršne i zakonodavne vlasti u njihov rad. Ukoliko se status Suda BiH, Tužiteljstva BiH i VSTV BiH ugradi u Ustav, to bi predstavljalo najbolje pravno jamstvo njihove neovisnosti i bolje uredilo njihov odnos s organima izvršne i zakonodavne vlasti, sukladno načelu podjele vlasti. To bi, također, predstavljalo i ključni korak ka osiguranju održivosti ovih ključnih pravosudnih institucija.

7.3 Povjerenje javnosti u procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH i naponi uloženi u komunikaciju s javnošću

Odmah nakon uspostave Suda BiH uočena je potreba za transparentnošću i komunikacijom s javnošću, kako bi se zadovoljio interes javnosti za rad ove Institucije. Uspostavljen je Ured za odnose s javnošću (PIOS) Ureda registrara s ovlastima da zajedno sa sucima pokreće inicijative u ovom smislu. Tužiteljstvo BiH, također, ima glasnogovornika, koji se nalazi na čelu malog Ureda za informiranje javnosti. Uz funkciju komunikacije s javnošću, ovi uredi, također, vrše poslove odnosa s javnošću za svoje institucije. Međutim, u entitetima postojanje glasnogovornika i službenika za komunikaciju s javnošću predstavlja izuzetak, a ne pravilo, pa te poslove najčešće

255 Vidjeti OHR, *Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Tužiteljstvu Bosne i Hercegovine i Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Sudu Bosne i Hercegovine*, 14. prosinca 2009. godine (dostupne na: http://www.ohr.int/decisions/judicialrdec/default.asp?content_id=44287, i http://www.ohr.int/decisions/judicialrdec/default.asp?content_id=44283).

256 To ne znači da se Sud BiH i Tužiteljstvo BiH ne suočavaju s određenim problemima u svezi s kapacitetima i resursima. U 2010. godini ove institucije suočile su se s ograničenjima glede radnoga prostora, zbog potrebe da se udovolji zahtjevu Tužiteljstva BiH da se preseli u veće prostorije i na taj način se, također, oslobodio prostor u Sudu BiH za proširenje sudnica i ureda. Još jedan ključni problem u 2011. godini bit će osiguravanje Tužiteljstvu BiH da ima na raspolaganju dovoljno sredstava za preuzimanje obveze za poduzimanje radnji na svim ekshumacijama iz masovnih grobnica na teritoriju cijele BiH, kao što je dogovoreno 26. kolovoza 2010. godine. Povećavanje iznosa financijskih sredstava za obje institucije iz domaćih izvora, kako bi se pokrilo smanjenje donacija iz međunarodnih izvora, stalno je prisutan problem.

obavljaju predsjednici sudova, glavni tužitelji, službenici i drugo osoblje, koje obavlja druge važne poslove.²⁵⁷

Dosadašnji rad Suda BiH i Tužiteljstva BiH, kada je u pitanju transparentnost, pohvalan je, posebno kada se uspoređi s drugim pravosudnim institucijama u regiji. Većina podataka o predmetima na državnoj razini objavljuje se na internet stranici Suda BiH i Tužiteljstva BiH. Iako odredbe kaznenog postupka zabranjuju filmsko i televizijsko snimanje u sudnici, predstavnicima medija i šire javnosti, 2009. godine, Sud BiH je dopustio da se na zahtjev novinara i uz odobrenje Suda BiH može dati na raspolaganje arhivirani videomaterijal sa suđenja.²⁵⁸ Ovo je predstavljalo pozitivan korak ka boljem javnom pristupu podacima o radu Suda BiH. U 2010. godini pojavio se problem zbog **objavljivanja imena i drugih osobnih podataka osoba, koje je Sud BiH osudio za kaznena djela,** kada je jedan osuđenik putem Agencije za zaštitu osobnih podataka BiH zatražio njihovo uklanjanje.²⁵⁹ Ovo je predstavljalo veliki izazov za napore, koje je Sud BiH uložio na izvješćivanje javnosti o svom radu. Uspostava ravnoteže između slobodnog pristupa informacijama (i uz to prava žrtava da saznaju istinu u svezi s kaznenim djelima počinjenim tijekom oružanog sukoba) i prava pojedinaca na zaštitu osobnih podataka, imalo je za rezultat da su sve presude sredinom 2010. godine bile privremeno uklonjene s internet stranice. Iako su u vrijeme izrade ovog Izvješća dokumenti bili dostupni javnosti na internet stranici, u tijeku je bila izrada plana za ograničavanje dostupnosti identificirajućih podataka, što nedvojbeno ne rješava u potpunosti pitanje interesa javnosti da ima saznanja o genocidu, zločinima protiv čovječnosti i ratnim zločinima.

Osim usvajanja odlučne politike u korist maksimalne transparentnosti rada sukladno zakonskim odredbama, Sud BiH i Tužiteljstvo BiH suočili su se s **izazovom izgradnje povjerenja javnosti i pružanja potpore procesuiranju ratnih zločina u negativnom političkom okruženju i prevladavajućim društvenim shvatanjima u svezi sa "suočavanjem s prošlošću"** kojima često dominiraju jednostrani stavovi o žrtvama. Nepostojanje točnog i objektivnog izvješćivanja medija o ratnim zločinima i huškačka politička retorika protiv pravosudnih institucija (obrađeno u podnaslovu 7.2, *Uplitanje politike i napadi na Sud BiH i Tužiteljstvo BiH*) dodatno su otežali ovaj zadatak. Ipak su Sud BiH i Tužiteljstvo BiH nastojali provoditi komunikacijske inicijative, koje su imale za cilj da ostvare komunikaciju s javnošću o radu ovih institucija.

257 Program praćenja pravosudnog sektora Misije OESS-a, glasnogovornici na sudovima i u tužiteljstvima - zapažanja (*Findings concerning spokespersons in courts and prosecutor's offices*), prosinac 2009. godine. Međutim, u rujnu 2010. godine, Okružni sud u Banjaluci otvorio je radno mjesto glasnogovornika.

258 Ovu je dokumentaciju zatražila Agencija BIRN (Balkanska istraživačka mreža), specijalizirana za izvješćivanje sa suđenja za ratne zločine, i koristila ju je u mjesečnom televizijskom programu „TV Justice“. *Vidjeti* <http://birn.eu.com>. *Vidjeti*, također, Dopis Asocijacije izvjestitelja sa Suda BiH Uredu za odnose s javnošću, od 28. listopada 2009. godine, dostupno na: <http://www.bim.ba/bh/1/40/23238/> (u svezi s pristupom audiovizualnom materijalu iz sudnice).

259 *Vidjeti BIRN*: "Zanemarivanje interesa javnosti", 16. srpnja 2010. godine (dostupno na: <http://www.bim.ba/bh/227/10/29515/>).

Prva veća aktivnost u svezi s komunikacijom s javnošću Ureda za odnose s javnošću (PIOS) Suda BiH, bila je uspostava **Mreže za potporu Sudu**, koja je osnovana 31. listopada 2006. godine. Mreža je zamišljena kao način angažmana NVO-a na pomoći u širenju informacija o radu Suda BiH na teritoriju cijele države, koristeći prednost njihova rada u malim zajednicama. Ideja je bila preko različitih lokalnih organizacija širiti informacije o Sudu BiH i Tužiteljstvu BiH, te tako promovirati prihvatanje i solidariziranje s pojedincima, koji surađuju s tužiteljstvima. Mreža je funkcionirala kroz strateško partnerstvo s pet regionalnih NVO-a, koji su se bavili problematikom zaštite ljudskih prava i odgovornosti za ratne zločine.²⁶⁰ Nažalost, ovi početni **napori Suda BiH na uspostavi partnerstva s civilnim društvom i kontaktiranju s ciljnim skupinama, kao što su žrtve i zajednice iz kojih dolaze počinitelji, nisu bili održivi**. Nakon 2007. godine, Mreža za potporu Sudu je prestala s radom, a danas u 2010. godini jasno je da veliki broj udruga žrtava otvoreno izjavljuje kako nemaju povjerenja u i ne podupiru Sud BiH i Tužiteljstvo BiH.²⁶¹

Tužiteljstvo BiH je, također, poduzelo aktivnosti na komunikaciji s javnošću, ali s djelomičnim uspjehom. Sredinom 2008. godine je, tijekom niza javnih skupova, objavljena nova strategija za određivanje prioriteta i odabira predmeta za procesuiranje. Ovo je dijelom bio pokušaj da se odgovori na interes javnosti u svezi s *Državnom strategijom*, koja se izrađivala iza zatvorenih vrata.²⁶² Nažalost, dokument, koji je podijeljen na ovim skupovima, izazvao je kontroverzu, jer je navodio broj žrtava podijeljen prema etničkoj pripadnosti – pri tomu potpuno propuštajući da navede bosanske Muslimane kao jednu od njih.²⁶³ Ovaj (slučajni) propust je sam po sebi izazvao bijes, a glavna poruka da „etnička pripadnost ne predstavlja kriterij prilikom odabira osumnjičenih” nije prepoznata, jer je ostalo nejasno što zapravo znači novi pristup procesuiranju najtežih događaja s najvećim brojem žrtava. Način, na koji je provedena komunikacija s javnošću, ugrozio je povjerenje javnosti u Tužiteljstvo BiH, i to onih koji su mu do tada pružali najznačajniju potporu, i također je ukazao na potrebu **povećanja stručne pomoći i planiranja** pri organizaciji ovakvih skupova.²⁶⁴

Pozitivan primjer je da su pravosudne institucija na državnoj razini povremeno odgovarale na neprijateljske komentare usmjerene prema njihovom radu. U studenom

260 To su bili: *Centar civilnih inicijativa* iz Mostara, organizacija koja radi na osiguravanju transparentnosti rada i demokratskog sudjelovanja u institucijama BiH; *Žene Ženama*, jedan od vodećih ženskih NVO-a u BiH iz Sarajeva; *Helsinki odbor za ljudska prava* u RS, jedan od najistaknutijih NVO-a na polju zaštite ljudskih prava u državi, sa sjedištem u Bijeljini; i *Izvor*, Udruga žena iz Prijedora, jedna od najaktivnijih zagovaračkih organizacija žrtava, koja svoje aktivnosti provodi u sjeverozapadnom dijelu BiH.

261 *Vidjeti*, primjerice, *BIRN, Prosvjedi žrtava pretvaraju se u bojkot* (dostupno na <http://www.bim.ba/en/147/10/15729/>), 22. prosinca 2008. godine; *BIRN, Udruga žrtava ostavljena u neznanju o istragama u predmetima ratnih zločina* (dostupno na <http://www.bim.ba/en/103/10/8008/>), 19. veljače 2008. godine.

262 *Vidjeti* Poglavlje 2., *Izrada i provedba Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina*, *supra*.

263 Tužiteljstvo BiH, dokument pod nazivom: „Novi način - novi početak” (2008. godina).

264 Kao što je primijećeno u novoj *Strategiji komunikacije s javnošću*: „Žestoke reakcije nekih udruga žrtava na novi pristup Odjela za ratne zločine pokazale su da postoji potreba da se službenici za odnose s javnošću uključe u planiranje i provedbu sličnih aktivnosti.” *Strategija javnog informiranja i komunikacije s javnošću (Tužiteljstvo BiH)*, na str. 3.

2009. godine Tužiteljstvo je BiH objavilo otvoreno pismo glavnog tužitelja Tužiteljstva BiH građanima BiH, koji je odbacio nekoliko lažnih optužaba i pokušaja da se u pogrešnom svjetlu predstavi istraga financijske zloporabe tadašnjeg premijera RS. Ovo otvoreno pismo bilo je značajno, jer je poslalo snažnu poruku o integritetu institucije, naime da:

Tužiteljstvo BiH nema ništa protiv bilo koje institucije ili entiteta u BiH. Naš rad je samo u korist obespravljenih građana, i zaštite građana i cijele države i društvene zajednice od počinitelja kaznenih djela, a u cilju pravičnosti, zaštite pravde i poštovanja zakona donesenih u Parlamentu i skupštinama Bosne i Hercegovine i entiteta.²⁶⁵

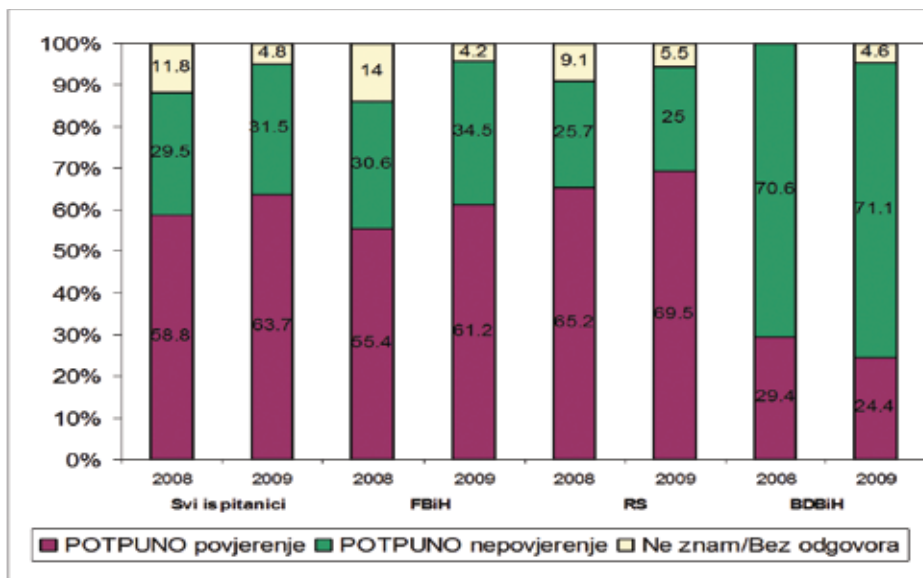
Ovakve vrste inicijativa su dobrodošle, ali nažalost, one su uglavnom ograničene na reagiranje na izuzetno neprijateljske i negativne situacije.

Očigledno je da su rezultati inicijativa u svezi s komunikacijom s javnošću, koje je provodio Sud BiH i Tužiteljstvo BiH različiti, što može biti rezultat kombinacije različitih faktora, uključujući složen društveni kontekst u kojem se provode, stalni dominantno politički motivirani napadi, pristrano negativno medijsko izvješćivanje, širenje dezinformacija i izražena potreba za većim stupnjem stručne pomoći i planiranja aktivnosti komunikacije s javnošću. Ovakva situacija pretvorila se u **sveobuhvatan nedostatak povjerenja javnosti u procesuiranje predmeta ratnih zločina**. Ovakvo raspoloženje može se vidjeti i u rezultatima ispitivanja javnog mnijenja, koja su na zahtjev Misije OEES-a provedena 2007., 2008. i 2009. godini. Na pitanje, vjeruju li u mogućnost da pravosudne institucije na državnoj razini i u entitetima pravično procesuiraju predmete ratnih zločina, uslijedio je izrazito negativan odgovor. U prosjeku je približno **60% svih ispitanika izrazilo potpuno nepovjerenje u mogućnost Suda BiH da sudi u predmetima ratnih zločina i da postigne pravične i pravedne rezultate**. Ispitanici srpske nacionalnosti izrazili su posebno nisku razinu povjerenja u Sud BiH, i samo ih je 25% mišljenja da imaju „određenu razinu povjerenja“ u njegovu nepristranost. Ispitanici svih nacionalnosti izrazili su malo više povjerenja u sudove u entitetima, ali je taj trend i dalje razočaravajuće nizak.²⁶⁶

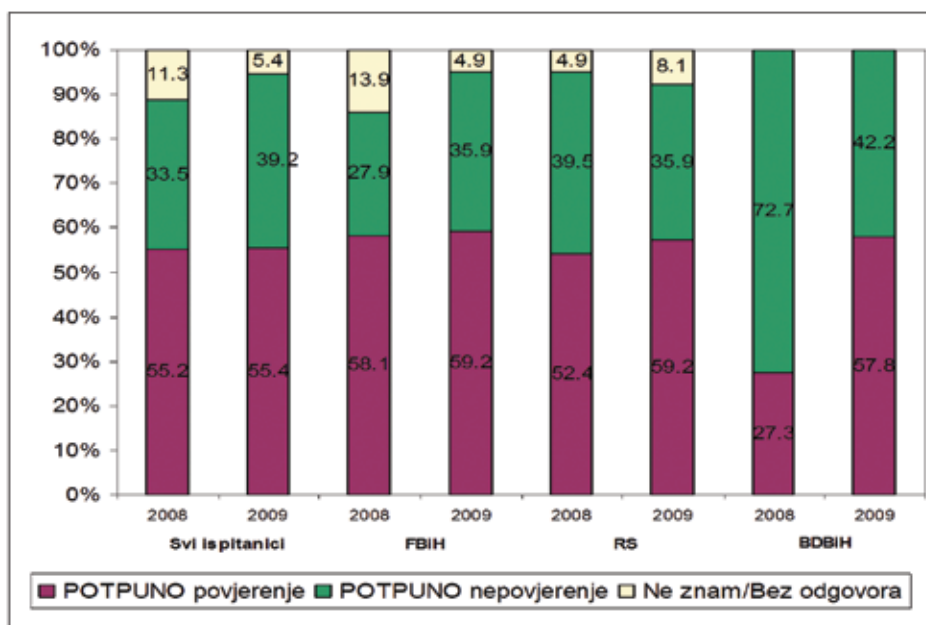
265 Glavni tužitelj Milorad Barašin, *Otvoreno pismo povodom „više različitih informacija i objavljivanja od strane Vlade Republike Srpske, dokumenta pod nazivom: „Lažno prikazivanje društvenih i ekonomskih prilika u RS“ radi svestranijeg i boljeg informiranja javnosti, a u cilju zaštite digniteta profesionalne zajednice i institucije na čijem sam čelu“*, 11. studenoga 2009. godine (dostupno na: http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Otvoreno_pismo_.pdf).

266 Ispitivanje javnog mišljenja koje je za potrebe Misije OEES-a u srpnju 2008. godine provela Agencija *Prizma*.

Ispitanicima je postavljeno pitanje: Da ste žrtva ratnog zločina, koliko biste povjerenja imali u Sud BiH (Odjel za ratne zločine) da sudi osumnjičenim za ratne zločine i donese pravednu presudu?

Ispitanicima je postavljeno pitanje: Da ste žrtva ratnog zločina, koliko biste povjerenja imali u sud iz Vašeg entiteta da sudi osumnjičenim za ratne zločine i donese nepristrasnu i pravednu presudu?

Sve u svemu, ovo uzastopno ispitivanje javnog mnijenja otkriva izrazito nepovjerenje u pravosudne institucije. U ovome leži opasnost da, ne samo da retributivni, odvraćajući i restorativni element suđenja za ratne zločine bude izgubljen, nego da ovaj nedostatak povjerenja može kasnije dovesti do okljevanja mogućih svjedoka, da surađuju s tužiteljstvima u predmetima ratnih zločina. S druge strane, većina ispitanika je imala decidno mišljenje da je jedini odgovarajući način da se rješavaju predmeti ratnih zločina, kazneno gonjenje osumnjičenih za ratne zločine, čak i kada im je bila predstavljena mogućnost da se s prošlošću bavi izvansudskim putem. S obzirom na to da i dalje postoji jako izražen interes za pravdom u BiH, problemi, koji se neminovno javljaju u nastojanjima da se izgradi povjerenje i uključivanje javnosti u procesuiranje ratnih zločina, predstavlja izrazit problem za potpunu uspostavu vladavine prava u BiH.²⁶⁷

Nažalost, stječe se dojam da se građani BiH sve više osjećaju otuđenima od rada Suda BiH i Tužiteljstva BiH. Na sličan način u svjetlu klime političkih napada obrađenih u podnaslovu 7.2, trenutačna situacija ne doprinosi da političari i vodeće elite pruže potporu procesuiranju ratnih zločina. Ovakva je situacija većim dijelom prisutna i u entitetima, gdje, nažalost, ne postoje ni minimalni resursi i razumijevanje potreba za provedbama aktivnosti komunikacije i informiranja javnosti. Očigledno je da pravosudne institucije nisu u mogućnosti riješiti većinu uzroka nepovjerenja i angažmana javnosti na procesuiranju ratnih zločina u BiH. Međutim, postoje pokazatelji da kvalitetnije isplanirane i održive inicijative, koje se odnose na komunikaciju s javnošću, mogu značajno utjecati i unaprijediti poimanje javnosti, posebno kod skupina, koje su nezadovoljne količinom i vrstom informacija, koje su im dostupne. Iako Sud BiH i Tužiteljstvo BiH imaju osoblje za informiranje javnosti i aktivne rukovoditelje institucija, koji su spremni kontaktirati s medijima, **ne postoji sveobuhvatna strategija koja podrazumijeva uključivanje žrtava, javnosti i medija**, s ciljem zadobijanja potpore i promoviranja svog rada, bez obzira na potrebu da se obrani od napada. Komplementarne strategije o javnom informiranju i komunikaciji s javnošću, zaista su i pripremljene 2008. godine, za nadležne institucije, ističući potrebu za pažljivim planiranjem, s obzirom na složenost okruženja u kojem Sud BiH i Tužiteljstvo BiH komuniciraju s javnošću, ali ovi planovi tek trebaju biti provedeni. Razlog tome je, donekle, nedostatak resursa, ali čini se i nerazumijevanje koristi od komunikacije s javnošću. Zbog toga se ponovno pokrenuti i sveobuhvatni strateški napor na provedbi komunikacije s javnošću i uključivanje javnosti, trebaju smatrati sredstvom za borbu protiv negativnog poimanja Suda BiH i Tužiteljstva BiH. Pored toga obje institucije trebaju nastaviti s već navedenom filozofijom transparentnog rada, što su do sada i pokazale.

267 Prema rezultatima ispitivanja javnog mnijenja *Političkog monitora BiH* za 2006.-2008., koje je proveo *Mareco Index Bosnia*, Sud BiH uživao je najveću potporu javnosti u 2006. godini. Pad povjerenja u Sud BiH počeo je u prvoj polovici 2007. godine i nastavio se u drugoj polovici, a onda se polako počeo povećavati u prvoj polovici 2008. godine, (dokument dostupan na: http://www.mib.ba/down/prez/bhpm2006-2008_ba.pdf).

8 Zaključci i preporuke

U usporedbi sa situacijom, koja je predstavljena u Izvješću Misije OEES-a o procesuiranju predmeta ratnih zločina iz 2005. godine, nedvojbeno je da je država napravila značajan napredak ka osiguravanju utvrđivanja odgovornosti za kaznena djela počinjena u BiH tijekom oružanog sukoba i to najviše zahvaljujući radu Suda BiH i Tužiteljstva BiH u posljednjih pet i pol godina. Osim toga, ovaj postignuti napredak odnosi se, kako na broj predmeta, tako i na kvalitetu njihova procesuiranja. U samo nekoliko godina, obje ove institucije dokazale su da su pouzdan i učinkovit partner MKSJ-a. Evidentan je pozitivan učinak poveznica, koje postoje između ovih međunarodnih i domaćih pravosudnih mehanizama.

Uspostava Odjela I. za ratne zločine na Sudu BiH i Posebnog odjela za ratne zločine u Tužiteljstvu BiH, te postupni razvoj njihovih kapaciteta, podrazumijevali su da domaće institucije i međunarodna zajednica ulože napore, iskažu opredjeljenje i izdvoje resurse. Bez obzira na postojeće probleme, koji su navedeni u ovom Izvješću, može se reći da su se uloženi napori isplatili. Sud BiH i Tužiteljstvo BiH ključne su institucije u BiH, ne samo kada je u pitanju procesuiranje kaznenih djela počinjenih tijekom oružanog sukoba, nego i kada je u pitanju utvrđivanje odgovornosti za organizirani kriminal, korupciju i terorizam. **Budući uspjeh ili neuspjeh BiH u borbi protiv ovih kaznenih djela, također će ovisiti o pružanju stalne potpore domaćih institucija Sudu BiH i Tužiteljstvu BiH.**

Za razliku od koncentracije resursa i izgradnje kapaciteta na državnoj razini, ulaganje u institucionalni okvir i resurse dostupne za procesuiranje ratnih zločina u entitetima, u posljednjih je pet godina u većoj mjeri bilo zanemareno. Sredstva za unapređenje kapaciteta sudova i tužiteljstava u entitetima nisu dodijeljena. Najočitiiji primjer ovakve situacije je dugotrajno odlaganje rekonstrukcije sudova u cilju osiguravanja odgovarajuće zaštite svjedocima – poboljšanja koja su suštinska za procesuiranje različitih vrsta *osjetljivih* predmeta na odgovarajući način.²⁶⁸ U Izvješću iz 2005. godine Misija OEES-a je naglasila da značaj suđenja u predmetima ratnih zločina pred kantonalnim i okružnim sudovima, ni u kojem slučaju ne bi bio umanjen utvrđivanjem nadležnosti Suda BiH nad predmetima ratnih zločina. Ključna uloga pravosuđa u entitetima u procesuiranju manje složenih predmeta ratnih zločina, osobito onih protiv neposrednih počinitelja, (sukladno koordinacijskim naporima Suda BiH i Tužiteljstva BiH) istaknuta je i u *Državnoj strategiji*. Ne može se podcijeniti značaj suđenja počiniteljima ratnih zločina pred sudovima, na čijem su području zločini počinjeni. To je presudno, kako za onemogućavanje nekažnjivosti osiguravanjem dovoljnog broja sudskih postupaka, tako i za jačanje vladavine prava u BiH.

268 Međutim, kao što je navedeno u Poglavlju 2., Europska Unija kroz IPA projekt vrši financiranje rekonstrukcije sudova, s ciljem poboljšanja ove situacije. *Vidjeti supra* fusnota 63

Kada je u pitanju rješavanje ukupnog broja predmeta ratnih zločina, statistički podaci jasno pokazuju da je godina u kojoj je započelo suđenje najvećem broju optuženih na cijelom teritoriju BiH bila 2006. godina. To je bio rezultat zajedničkog kvalitetnog rada, izraženog u brojkama, pravosudnih institucija na državnoj razini i u entitetima. Godišnji podaci o broju podignutih optužnica i riješenih predmeta dostigli su svoj vrhunac te godine i od tada nisu bili ponovljeni. Broj optuženih, kojima se sudi pred Sudom BiH konstantan je, ali je zabilježen pad u broju predmeta pokrenutih pred sudovima u entitetima (vidjeti Sliku 2.: *Broj optuženih u sudskim postupcima od siječnja 2005. do rujna 2010. godine*, u Prilogu 1). Sveukupno, ovi statistički podaci potvrđuju da će BiH biti u mogućnosti postići cilj predviđen *Državnom strategijom*, kroz zajedničke napore pravosuđa i institucija na državnoj razini i u entitetima. Ovo će podrazumijevati da **pravosudni sustav, kao cjelina, bude učinkovitiji i usklađeniji**. Međutim, kao što je u ovom Izvješću više puta naglašeno, nepostojanje koordiniranja i suradnje između različitih sudova i tužiteljstava, vjerojatno predstavlja najveću prepreku učinkovitoj provedbi *Državne strategije*.

Veliki broj prepreka, koje su istaknute u ovom Izvješću, mogu biti riješene kroz **odlučniji, dosljedan i ustrajan pristup provedbi *Državne strategije*. Također, sveobuhvatna rješenja za neke strukturalne probleme podrazumijevat će daljnji napredak u provedbi reforme pravosuđa, koja je potrebna, kako bi se učvrstila vladavina prava u BiH.**²⁶⁹ Jačanje neovisnosti pravosuđa, kako bi se na bolji način oduprijelo političkom pritisku i politizaciji problematike ratnih zločina, podrazumijevalo bi ugrađivanje statusa VSTV-a BiH, Suda BiH i Tužiteljstva BiH u Ustav BiH. U dogledno vrijeme bit će potrebno uspostaviti Vrhovni sud BiH, kako bi se osiguralo da se načelo jednakosti građana pred zakonom stalno ne narušava zbog nepostojanja ujednačene sudske prakse u predmetima, koji se vode pred sudovima u BiH. Ovaj Sud je potreban i zbog učinkovitog rješavanja čestih sukoba nadležnosti između sudova u BiH, koji se pojavljuju, ne samo u predmetima ratnih zločina, nego i u trenutačno drugim ozbiljnim i žurnim predmetima, kao što su: korupcija i organizirani kriminal. U ovom kontekstu buduće aktivnosti na jačanju procesuiranja ratnih zločina u BiH morat će biti osmišljene na dosljedan način, koji podupire sveobuhvatne napore u cilju uspostave neovisnog i u potpunosti funkcionalnog pravosuđa sposobnog da podupre vladavinu prava i osigura jednakost svih građana BiH pred zakonom i tako se pripremi za svoju integraciju u obitelj euroatlantskih institucija.

269 O stavu Misije OEES-a za BiH o pravosudnoj reformi u BiH, *vidjeti* Gary D. Robbins, voditelj Misije OEES-a, „*Pravosudna reforma u Bosni i Hercegovini je nedovršena*“, u Nova Europa (New Europe), 25. travnja 2010. godine (dostupno na: <http://www.neurope.eu/articles/100381.php>).

8.1 Preporuke

Misija OESS-a podsjeća na brojne preporuke koje su ranije upućene organima vlasti na državnoj i entitetskoj razini, pravosuđu i praktičarima, s ciljem unapređenja obuke, izgradnje kapaciteta, osiguravanja resursa i pravilne primjene materijalnih i procesnih zakona u praksi, kao i poštovanja standarda pravičnog suđenja.²⁷⁰ Usprkos snažnim naporima, koji su napravljeni u nekoliko navedenih područja, **veliki broj ovih preporuka proveden je samo donekle, ili nije nikako proveden.** Zbog toga one i dalje ostaju prioritet. Međutim, u svjetlu zapažanja, koja su iznesena u ovom Izvješću, Misija OESS-a preporučuje da se sljedeće aktivnosti provedu bez odlaganja s ciljem rješavanja nekih ključnih i žurnih problema, koji utječu na procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH:

Misija OESS-a poziva predstavnike izvršne i zakonodavne vlasti da:

- i. definiraju status, neovisnost i nepristranost pravosuđa, kao i institucionalnu ulogu VSTV-a BiH, Suda BiH i Tužiteljstva BiH u Ustavu BiH;
- ii. ozbiljno razmotre uspostavu Vrhovnog suda BiH, kao suda zadnje instance, s ciljem osiguranja usklađenog tumačenja i primjene zakona, i jednakosti građana pred zakonom;
- iii. ojačaju kapacitete i učinkovitost tužiteljstava u entitetima i to upošljavanjem stručnih savjetnika i pomoćnika tužitelja. U tom smislu bi bilo prioritarno usvojiti dugoočekivani Zakon o tužiteljstvima u Federaciji BiH;
- iv. razmotriti izmjene i dopune zakona o kaznenom postupku na državnoj razini i u entitetima, s ciljem rješavanja pitanja, koja se u ovom Izvješću odnose na pregovaranje o krivici, zabranu suđenja *in absentia*, u situaciji kada optuženik odbija nazočiti suđenju i potrebe da se unaprijedi učinkovitost i pravičnost postupka po žalbi;²⁷¹
- v. angažiraju na pregovorima s drugim državama u regiji s ciljem postizanja dogovora o uklanjanju odredaba o zabrani izručenja vlastitih državljana osumnjičenih za ratne zločine i druga teška kaznena djela.

270 Vidjeti Izvješće Misije OESS-a (dostupno na: <http://www.oscebih.org/public/bos/document.asp?d=6&l=bos&dep=0>); Izvješće MKSJ, *Procjena naslijeđa MKSJ*, 27. travnja 2010. godine (dostupno na: http://www.icty.org/x/file/Press/Events/100427_legacyconference_pdt_report_bcs.pdf); Izvješće UNDP-a, *Procjena potreba na polju potpore svjedoka/zrtava u BiH*, 31. svibnja 2010. godine (dostupno na: <http://www.undp.ba/upload/publications/Procjena%20potrebe%20na%20polju%20podrske%20svjedoka-zrtava.pdf>); Izvješće Human Rights Watcha: *Sužavanje prostora nekažnjavanja*, 11. veljače 2007. godine (dostupno na <http://www.hrw.org/en/reports/2007/02/11/narrowing-impunity-gap-0>); Izvješće Human Rights Watcha: *U iščekivanju*, 10. srpnja 2008. godine, (dostupno na: <http://www.hrw.org/en/reports/2008/07/09/still-waiting-0>); Izvješće Međunarodnog centra za tranzicijsku pravdu, *Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini: Od hibridnog do domaćeg suda (2008.)*, 2008. godina, (dostupno na: <http://www.ictj.org/images/content/1/0/1091.pdf>)

271 Vidjeti podnaslove 4.4.1, 4.4.2 i 4.4.6.

Misija OESS-a preporučuje pravosudnim organima na državnoj razini i u entitetima da:

- vi. Tužiteljstvo BiH nastavi prikupljanje podataka o svim otvorenim predmetima ratnih zločina na državnoj razini i u entitetima i unošenje svih relevantnih podataka o predmetima u jedinstvenu bazu podataka. Takva baza podataka treba biti dostupna tužiteljima, koji rade na predmetima ratnih zločina na državnoj razini i u entitetima;
- vii. Potrebno je hitno iznaći način na koji će se Sudu BiH dostavljati podaci predviđeni Aneksom B Državne strategije u svezi s takozvanim predmetima iz grupe II koji će omogućiti Sudu BiH da osigura da se najsloženiji predmeti procesuiraju na državnoj razini i istovremeno garantirati tužiteljsku diskreciju i povjerljivost. Tužiteljstvo BiH, glavni tužitelji FBiH, RS i Brčko distrikta BiH, i Sud BiH trebaju se koordinirati kako bi postigli dogovor o najučinkovitijem načinu da Sudu BiH dostave potrebne podatke. Potrebno je posebno razmotriti mogućnost da se Tužiteljstvo BiH imenuje kao institucija koja će prikupljati i vršiti protok informacija između sudova i tužiteljstava u entitetima i Suda BiH;
- viii. Pravosudne institucije na državnoj razini se žurno moraju složiti oko načina na koji će se osigurati da mehanizam za preuzimanje predmeta iz grupe II odlukom Suda BiH po članku 449. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku BiH bude transparentan, funkcionalan i u potpunosti sukladan sa zakonom. Nadalje, kada god je moguće, postupak bi se trebao preuzeti u skladu s člankom 449. stavak 2. u ranoj fazi istrage, kako bi se postigla maksimalna učinkovitost postupka;
- ix. Sud BiH i Tužiteljstvo BiH započnu održavati redovite sastanke s ciljem osiguranja jedinstvene primjene usuglašanih kriterija za ocjenu složenosti predmeta radi raspodjele predmeta ratnih zločina između Suda i Tužiteljstva BiH i drugih sudova i tužiteljstava, kao što je predviđeno strateškom mjerom br. 12 u *Državnoj strategiji*;
- x. Tužiteljstvo BiH treba izraditi interne smjernice, koje će staviti naglasak na jedinstvenu primjenu kriterija za ocjenu složenosti predmeta sukladno ciljevima *Državne strategije*. Takve smjernice mogu izričito navesti posebne pokazatelje, koji predmet čine prikladnim za ustupanje pravosudnim institucijama u entitetima i one trebaju biti dostavljene tužiteljima u entitetima;
- xi. Tužiteljstvo BiH treba sveobuhvatno pregledati trenutačno otvorene predmete iz grupe I., s ciljem da Sudu BiH dostavi izvješće o predmetima s podacima iz Aneksa B *Državne strategije* i da podnese prijedlog za prenošenje vođenja postupka u manje složenim predmetima sudovima u entitetima, po načelu mjesne nadležnosti. Uvijek, kada je to moguće, prijedlog za prenošenje vođenja postupka u predmetu treba biti podnesen u ranoj fazi istrage;
- xii. Sud BiH treba uspostaviti dosljednu sudsku praksu u svezi s primjenom kriterija za prenošenje vođenja postupka u predmetima iz grupe I. ili preuzimanje predmeta iz grupe II. Sud BiH treba strogo tumačiti kriterije za ocjenu složenosti, koji se u potpunosti oslanjaju na dvojak ocjenu težine predmeta

predviđenu u kriterijima, a koja se odnosi na prirodu kaznenog djela i ulogu počinitelja. "Ostale okolnosti" trebaju biti od sekundarnog značaja, kao što je i predviđeno u kriterijima, te moraju biti jasno određene i usko tumačene, kako bi se izbjegla preširoka diskrecija prilikom odlučivanja o prenošenju vođenja postupka u predmetu ili preuzimanju predmeta;

xiii. s ciljem uspostave dosljedne sudske prakse u primjeni kriterija za pregled predmeta, Sud BiH treba razmotriti mogućnost uspostave stalnog vijeća, koje bi bilo nadležno da na prijedlog stranaka ili po službenoj dužnosti, odlučuje o prenošenju vođenja postupka u predmetu ili preuzimanju predmeta;

xiv. Nadzorno tijelo za provedbu *Državne strategije* treba razmotriti mogućnost da zahtijeva povećanje administrativne i tehničke potpore, radi jačanja svoga nadzora nad provedbom. Pored toga, članovi Nadzornog tijela u suradnji s rukovoditeljima pravosudnih institucija trebaju napraviti procjenu, jesu li negdje potrebne alternativne mjere za postizanje ciljeva *Državne strategije* i identificirati i riješiti propuste u postojećim strateškim mjerama.

Misija OESS-a poziva VSTV BiH da:

xv. izradi preciznije standarde za mjerenje radnog učinka sudaca i tužitelja, koji rade na predmetima ratnih zločina u Sudu i Tužiteljstvu BiH i drugim sudovima i tužiteljstvima, koji bi zamijenili sadašnji sustav formalnih i neformalnih normi. Ovi standardi trebaju uzeti u obzir složenost predmeta, koji su dodijeljeni tužiteljima;

xvi. omogući imenovanje potrebnog broja dodatnih sudaca, a osobito tužitelja, koji će raditi na predmetima ratnih zločina;

xvii. VSTV BiH treba, kao ključni član Nadzornog tijela za provedbu *Državne strategije* predvoditi žurnu provedbu svih njenih komponenti.

Misija OESS-a poziva MKSJ da:

xviii. tužiteljima u entitetima, koji rade na predmetima ratnih zločina, osigura neposredan pristup dokazima MKSJ-a. Tužiteljima u entitetima treba omogućiti sličnu razinu suradnje i pristupa, koji postoje između MKSJ-a i Tužiteljstva BiH.

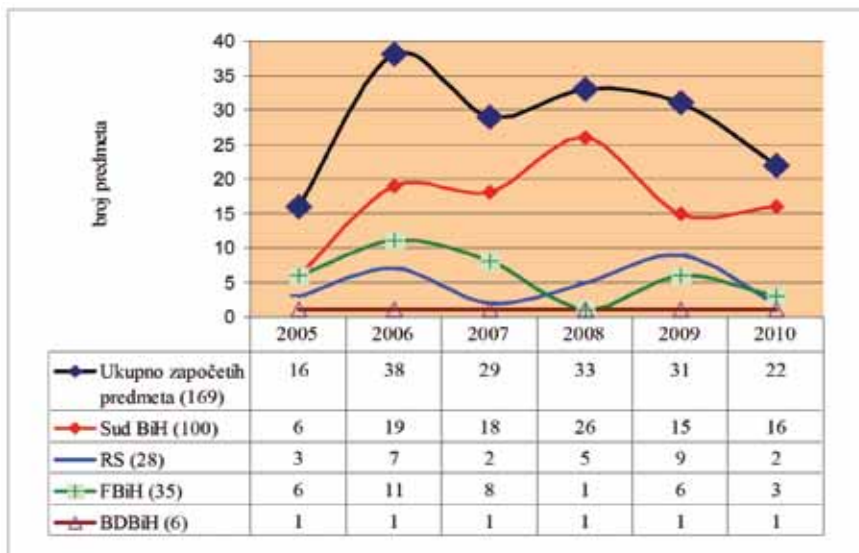
Misija OESS-a poziva međunarodnu zajednicu da:

xix. osigura potrebnu diplomatsku i drugu vrstu pomoći, koju zatraže pravosudne institucije odgovorne za procesuiranje ratnih zločina;

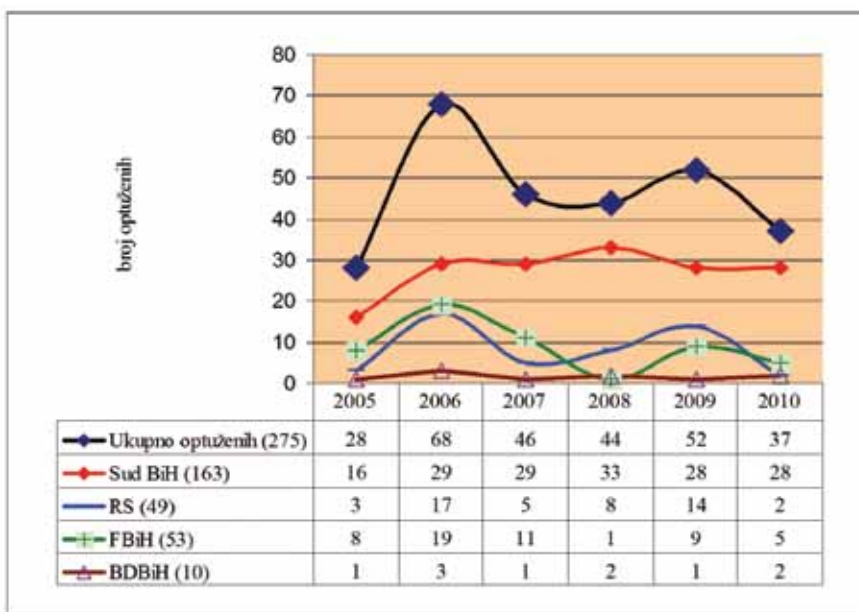
xx. Razmotri ulaganje konkretnih napora u intenziviranje političke angažiranosti na visokoj razini, s ciljem osiguravanja regionalne suradnje, kada su u pitanju ratni zločini.

Prilog 1 – Tabele

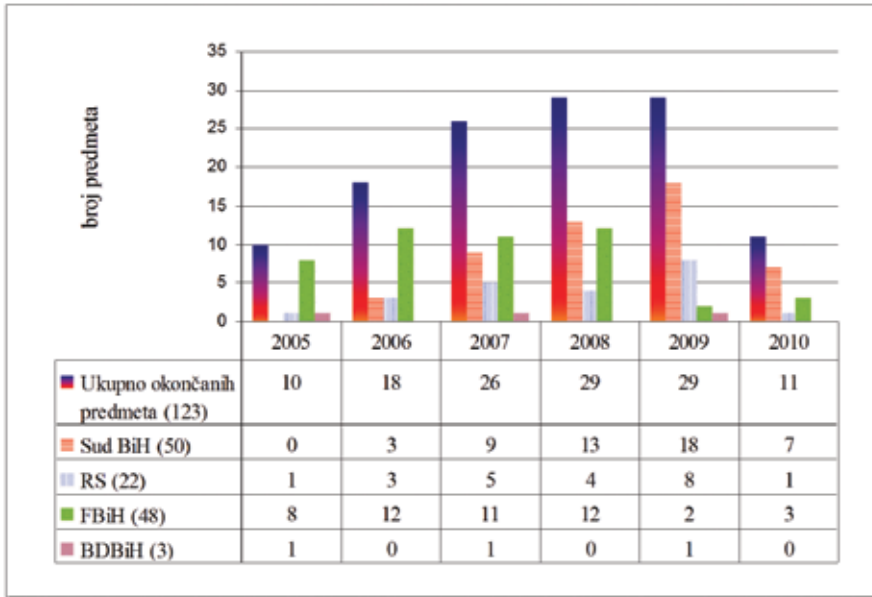
Slika 1: Broj predmeta započetih (podignute optužnice) od siječnja 2005. do rujna 2010.

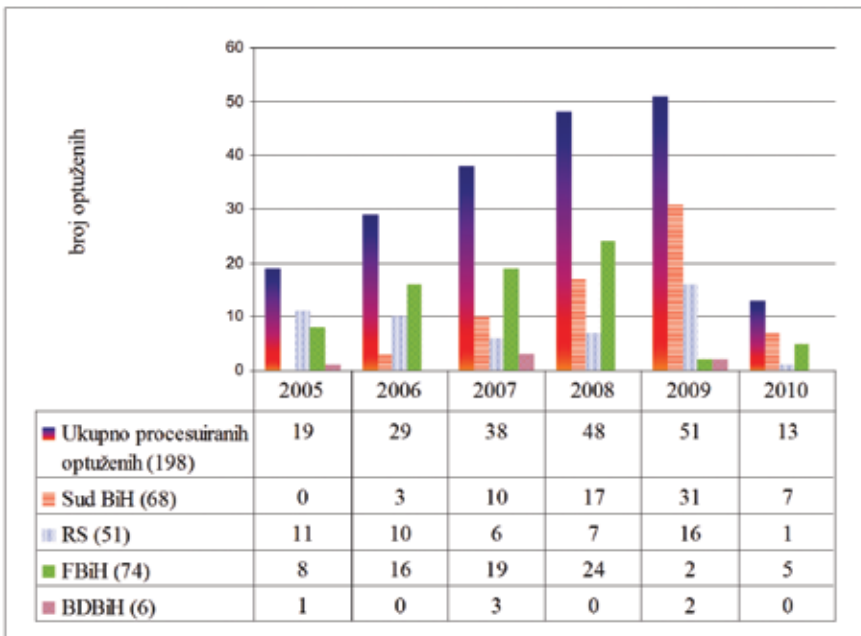
Slika 2: Broj optuženih u sudskim postupcima od siječnja 2005. do rujna 2010.

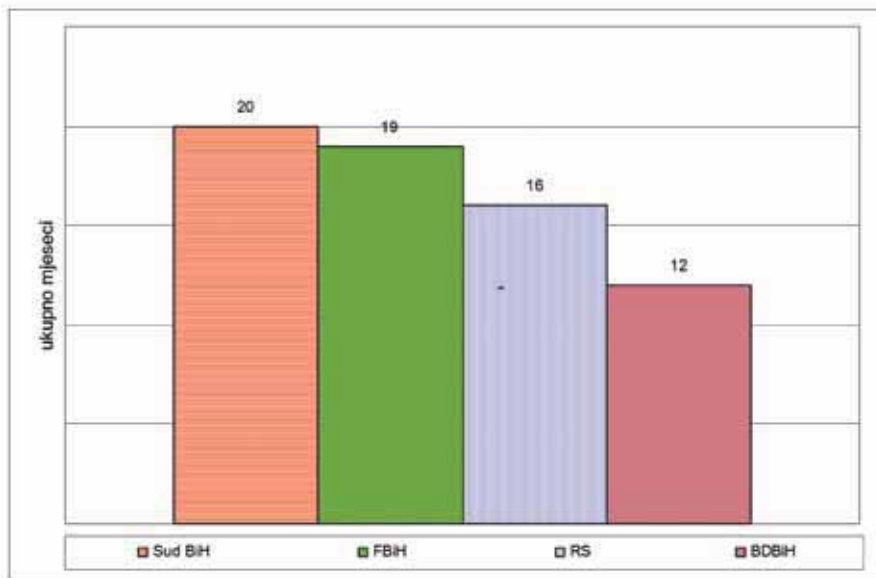
Slika 3: Predmeti ratnih zločina okončanih od siječnja 2005. do rujna 2010.

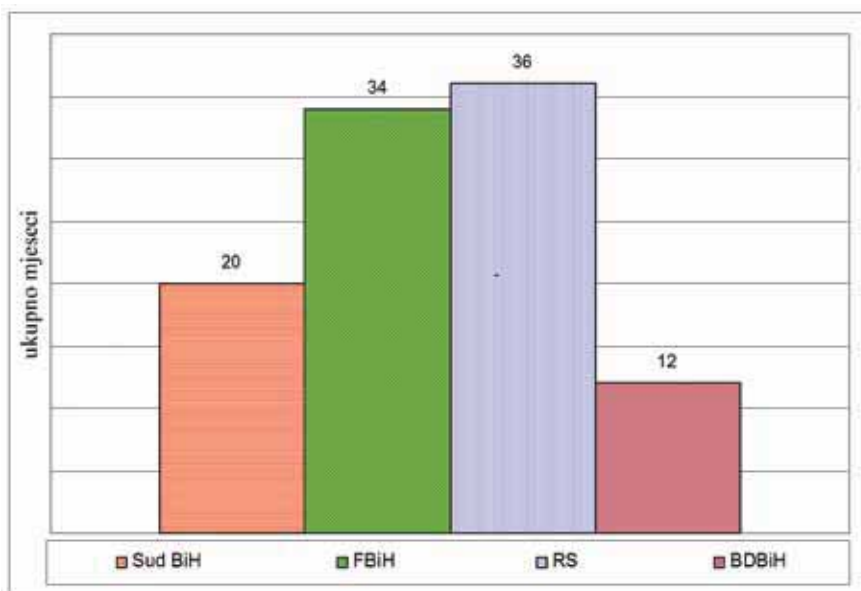
Slika 4: Broj optuženih procesuiranih pred sudovima u BiH – Pravomoćne presude izrečene optuženima od siječnja 2005. do rujna 2010.

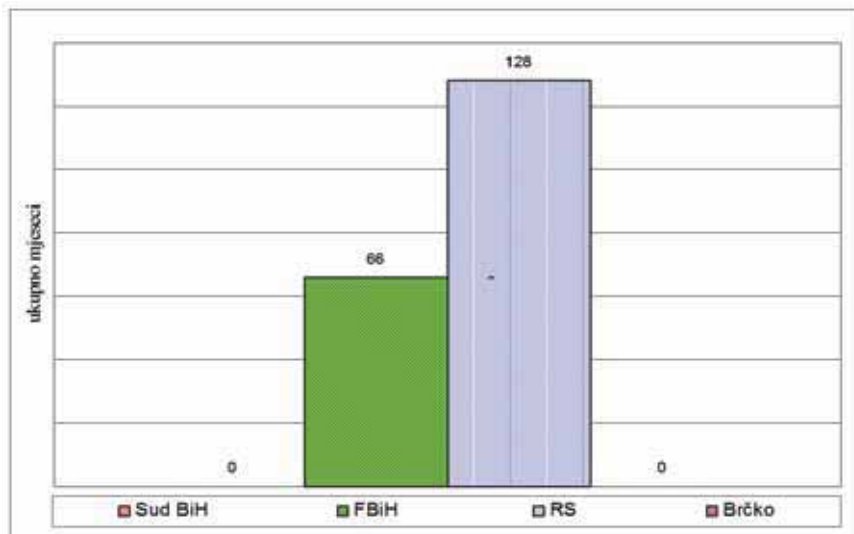
Slika 5: Prosječno trajanje postupka u predmetima ratnih zločina procesuiranih u skladu sa ZKP-om iz 2003. od potvrđivanja optužnice do pravomoćne presude od siječnja 2005. do rujna 2010.

Slika 6: Prosječno trajanje postupka u predmetima ratnih zločina od stupanja optužnice na pravnu snagu do pravomoćne presude uključujući i predmete procesuirane u skladu sa starim ZKP-om od siječnja 2005. do rujna 2010.

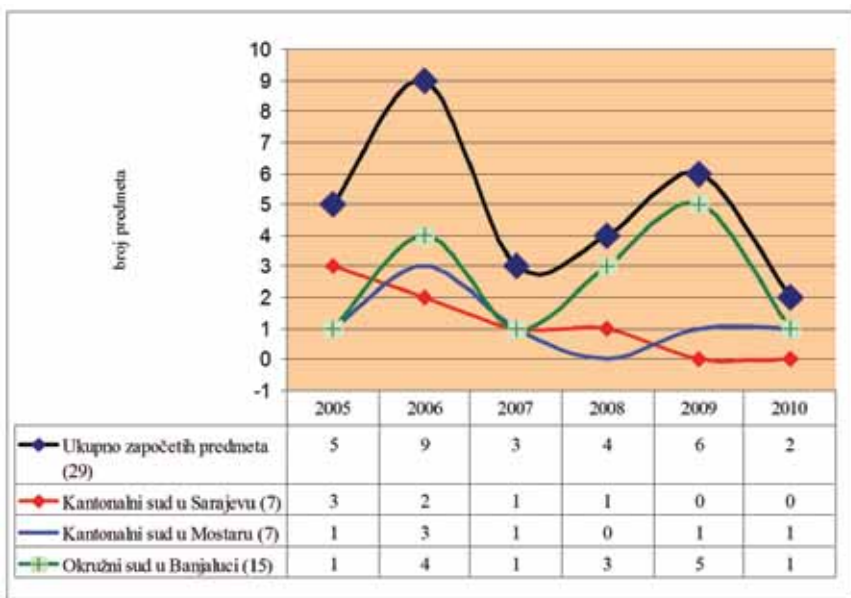

Slika 7: Prosječno trajanje postupka u predmetima ratnih zločina u skladu sa starim ZKP-om od stupanja optužnice na pravnu snagu do pravomoćne presude od siječnja 2005. do rujna 2010.

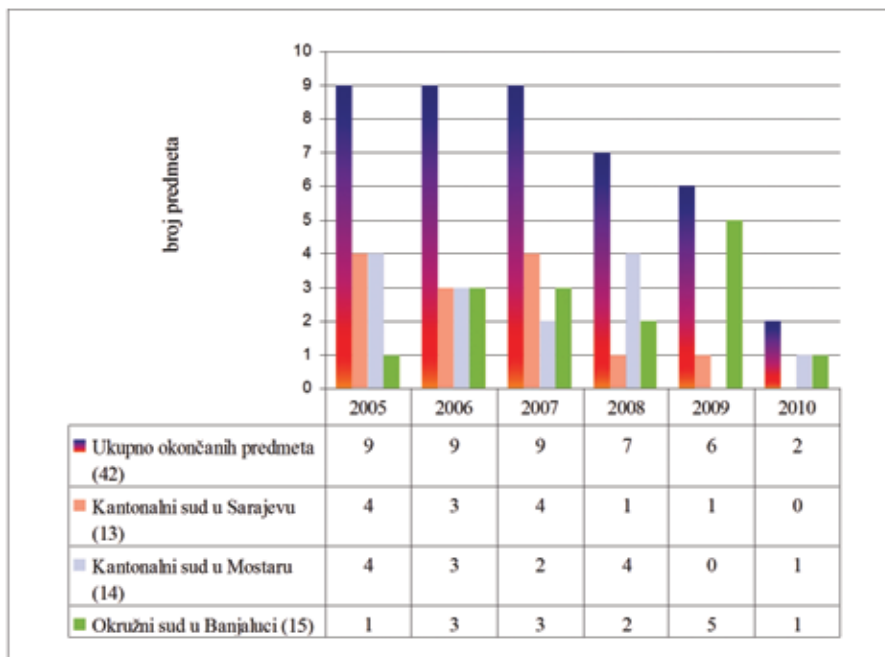

Prosjek obuhvata 19 predmeta koji se prate pred sudovima FBiH i 4 predmeta pred sudovima RS.

Slika 8: Broj predmeta ratnih zločina započetih pred sudovima u Sarajevu, Mostaru i Banjaluci od siječnja 2005. do rujna 2010.

Slika 9: Broj predmeta ratnih zločina okončanih pred sudovima u Sarajevu, Mostaru i Banjaluci od siječnja 2005. do rujna 2010.

Prilog 2 – Akronimi i kratice

BiH	Bosna i Hercegovina
Tužilaštvo BiH	Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine
Pravilnik	Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina Tužilaštva BiH
CCIAT	Tim za praćenje i ocjenu primjene krivičnog zakona
Sud BiH	Sud Bosne i Hercegovine
ECHR	Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama
ECtHR	Europski sud za ljudska prava
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
VSTV BiH	Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
MKSJ	Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju
Državna strategija	Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina
RS	Republika Srpska
Pravila puta	Pravila puta za ocjenu predmeta ratnih zločina u skladu sa Rimskim sporazumom
SIPA	Državna agencija za istrage i zaštitu
VRS	Vojska Republike Srpske

Prilog 3 – Pojmovi i objašnjenja

Žalbeni postupak	Odnosi se na drugostupanjski postupak u kaznenom predmetu ili pravnom postupku
Predmet	U kontekstu ovog izvješća, ovaj izraz se odnosi na kaznene predmete u kojima je osoba navodno počinila kazneno djelo i država vodi istragu u svrhu provođenja kaznenog postupka, ukoliko postoje dostatni dokazi
Zapovjedna odgovornost	Oblik kaznene odgovornosti kada nadređeni ili zapovjednik može biti oglašen kazneno odgovornim za djela svojih podređenih, ukoliko je on/ona imao/la efektivnu kontrolu nad svojim podređenim, a nije izvršila dužnost sprečavanja ili kažnjavanja kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Da bi zapovjednik bio kazneno odgovoran, mora se utvrditi da je imao potrebn nivo saznanja o počinjenim krivičnim djelima ili da je, kao osoba na zapovjednom položaju trebao znati šta se dešava
Zločin protiv čovječnosti	Nezakonita djela počinjena kao dio širokog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, a nije neophodno da se dešavaju tijekom oružanog sukoba. Mogu, <i>inter alia</i> , obuhvatati ubojstvo, progon, deportaciju, mučenje, silovanje, porobljavanje ili zatvaranje
<i>Ex officio</i>	lat. „po službenoj dužnosti“ (u ovom izvješću obično se odnosi na ovlasti Suda da preuzme ili ustupi predmete sukladno Zakonu o kaznenom postupku)
Genocid	Djela počinjena s namjerom da se u cijelosti ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina. Može obuhvatati ubijanje, nanošenje teške ozljede ili duševne boli, prisilno premještanje djece ili sprečavanje rađanja unutar grupe, te namjerno podvrgavanje grupe životnim uslovima kojima je cilj njezino potpuno ili djelimično fizičko uništenje

<i>In absentia</i>	lat. „u odsutnosti“. Odnosi se na kazneni postupak protiv optužene osobe koji se vodi kada optuženi nije fizički prisutan, jer se nije odazvao na sudski poziv da se pojavi na sudu
Udruženi zločinački pothvat	Udruženi zločinački pothvat: oblik kaznene odgovornosti koja se odnosi na skupno počinjenje djela gdje se svaki član organizirane skupine može smatrati individualno odgovoran za kaznena djela počinjena od strane skupine, ukoliko je učestvovao ili doprinjeo zajedničkom planu ili cilju skupine
Norma	Raspodjela tužiteljima ili sucima minimalnog broja predmeta u kojima treba provesti istragu ili ih okončati u zadatom roku, s ciljem povećanja produktivnosti sudova i tužiteljstava
Ratni zločin	Povrede zakona i običaja ratovanja, koje se posebno, ali ne i isključivo odnose na kaznena djela definirana Ženevskim konvencijama I – IV i Prvim i Drugim dodatnim protokolom na Ženevske konvencije I - IV

